

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLMOUCI
PEDAGOGICKÁ FAKULTA

DIPLOMOVÁ PRÁCE

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLMOUCI

PEDAGOGICKÁ FAKULTA

Ústav speciálněpedagogických studií

Diplomová práce

Bc. Jana Matoušková

**Podpora dospělých jedinců s mentálním postižením formou
dobrovolnictví v Olomouckém kraji**

Olomouc 2020

Vedoucí práce: Mgr. Lucia Pastieriková, Ph.D.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma Podpora dospělých jedinců s mentálním postižením v Olomouckém kraji zpracovala samostatně pod odborným vedením vedoucí práce a použila jen prameny uvedené v seznamu bibliografických citací.

V Olomouci dne 13. dubna 2020

Bc. Jana Matoušková

Poděkování

Ráda bych poděkovala vedoucí diplomové práce Mgr. Lucii Pastierikové, Ph. D. za odborné vedení, vstřícný přístup, poskytování cenných rad, připomínek a podnětů k tvorbě této práce a průběžné konzultace, které pro mě byly velkým přínosem. Děkuji také Mgr. Jiřímu Langovi z organizace JIKA Olomoucké dobrovolnické centrum, z.s. za zprostředkování kontaktu na respondenty, jeho čas a vstřícnost a také samotným respondentům za ochotu při vedení rozhovorů.

Děkuji své rodině a přátelům za podporu a trpělivost.

Obsah

Úvod	8
TEORETICKÁ ČÁST.....	11
1 Dobrovolnictví	11
1.1 Vymezení dobrovolnictví.....	11
1.2 Kategorizace dobrovolnictví.....	13
1.2.1 Kategorizace dle míry organizovanosti	14
1.2.2 Kategorizace dle počtu dobrovolníků.....	14
1.2.3 Kategorizace dle cílové skupiny.....	15
1.2.4 Kategorizace dle cílové oblasti	15
1.2.5 Kategorizace dle časového hlediska	16
1.2.6 Alternativní kategorizace dobrovolnictví	16
1.3 Historie dobrovolnictví v České republice.....	17
1.3.1 Dobrovolnictví po roce 1989	17
1.3.2 Dobrovolnictví po roce 2000	18
1.4 Legislativa upravující dobrovolnictví v České republice.....	19
2 Dobrovolník	21
2.1 Osobnost dobrovolníka	21
2.2 Motivace k dobrovolnictví.....	22
2.2.1 Dělení motivace k dobrovolnictví.....	23
2.3 Bariéry v dobrovolnictví	24
2.4 Organizace dobrovolníků	25
2.4.1 Vymezení základních pojmů v rámci organizace dobrovolníků	25
2.4.2 Zapojení dobrovolníků do organizace	26
2.4.3 Formální náležitosti organizace dobrovolníků	28
2.4.3.1 Smlouva o dobrovolnické činnosti	28
2.4.3.2 Pojistná smlouva	29
2.4.3.3 Docházkový list dobrovolníků	29
2.4.3.4 Etický kodex dobrovolníků	30
2.4.4 Koordinátor dobrovolníků.....	30
2.4.5 Supervize v dobrovolnictví	31
2.4.6 Ukončení spolupráce mezi organizací a dobrovolníkem.....	32
3 Osoby s mentálním postižením	33
3.1 Vymezení základních pojmů.....	33
3.2 Etiologie mentálního postižení.....	35

3.3	Klasifikace mentálního postižení	36
3.3.1	Klasifikace mentálního postižení podle míry inteligence	36
	F70 Lehká mentální retardace.....	36
	F71 Střední mentální retardace	37
	F72 Těžká mentální retardace	37
	F73 Hluboká mentální retardace.....	37
	F78 Jiná mentální retardace	38
	F79 Neurčená mentální retardace	38
3.3.2	Další klasifikace mentálního postižení.....	38
3.3.3	Alternativní klasifikace mentálního postižení	39
3.4	Osobnost jedince s mentálním postižením a jeho psychické zvláštnosti.....	39
3.4.1	Charakteristika dospělosti u osob s mentálním postižením	41
4	Možnosti podpory dospělých osob s mentálním postižením formou dobrovolnictví	43
4.1	Podpora dospělých osob s mentálním postižením	43
4.2	Dobrovolnictví a dobrovolnická centra v Olomouckém kraji.....	44
4.2.1	Dobrovolnická centra a projekty akreditované MV ČR.....	44
4.2.1.1	Rok 2017	45
4.2.1.2	Rok 2018.....	46
4.2.1.3	Rok 2019.....	47
4.2.2	Dobrovolnické centrum UP	47
4.2.2.1	Projekt RomSpiDo	48
4.2.3	Dobrovolnické centrum FNOL	49
4.2.4	Neformální dobrovolnictví	49
4.2.4.1	Asociace studentů speciální pedagogiky.....	50
	PRAKTICKÁ ČÁST.....	51
5	Dobrovolnictví u dospělých jedinců s mentálním postižením v organizaci JIKA Olomoucké dobrovolnické centrum z.s.	51
5.1	Vymezení cíle a výzkumných otázek výzkumného šetření.....	51
5.2	Výzkumné oblasti	52
5.3	JIKA Olomoucké dobrovolnické centrum z.s.	54
5.3.1	JIKA v kontextu MV ČR	54
5.3.2	Základní informace o organizaci JIKA Olomoucké dobrovolnické centrum, z.s.	55
5.3.3	Spolupracující a přijímací organizace	55
5.3.4	Dotazník dobrovolníka	56
5.4	Metody výzkumného šetření a konstrukce rozhovoru	56
5.4.1	Kvalitativní výzkumná strategie.....	57
5.4.2	Metoda rozhovoru	58

5.5	Charakteristika vybraného vzorku výzkumného šetření.....	59
5.5.1	Kritéria pro výběr respondentů.....	59
5.6	Metoda analýzy dat výzkumného šetření	61
5.7	Časový harmonogram	62
6	Výsledky výzkumného šetření.....	63
6.1	Prvotní kontakt a začátek spolupráce	63
6.1.1	Pojem dobrovolnictví	64
6.1.2	Navázání kontaktu s organizací JIKA	64
6.1.3	Prvotní kontakt s organizací JIKA	65
6.1.4	Smlouva a přijímající organizace	65
6.2	Motivace dobrovolníka k dobrovolnické činnosti	66
6.2.1	Motivace k dobrovolnictví a předchozí zkušenost	66
6.3	Organizační vymezení dobrovolnické činnosti.....	67
6.3.1	Pravidelnost dobrovolnictví a počty uživatelů	68
6.3.2	Harmonogram dobrovolnické činnosti.....	69
6.3.3	Ohodnocení	70
6.3.4	Docházkový list dobrovolníků	70
6.4	Bariéry v dobrovolnické činnosti	71
6.4.1	Překážky v rámci dobrovolnictví.....	71
6.4.2	Supervize	72
6.5	Přínos dobrovolnické činnosti	73
6.5.1	Přínos dobrovolnické činnosti pro organizaci	73
6.5.2	Přínos dobrovolnické činnosti pro uživatele	73
6.5.3	Přínos dobrovolnické činnosti pro dobrovolníky	74
6.5.4	Přínos dobrovolnické činnosti pro veřejnost	74
6.5.5	Představa o ideálním dobrovolníkovi.....	74
6.5.6	Vize dobrovolníka do budoucnosti.....	75
7	Diskuse výsledků výzkumného šetření.....	76
7.1	Limity výzkumného šetření	80
	Závěr.....	81
	Seznam publikací, internetových zdrojů a legislativních norem.....	84
	Seznam tabulek	92
	Seznam použitých zkratk.....	93
	Seznam příloh.....	94

Úvod

"Sami cítíme, že to, co děláme, je jenom kapka v oceánu. Ale oceánu by něco scházelo, kdyby tam ta kapka chyběla." - Matka Tereza

A právě ta kapka, která se může zdát být tou nejmenší kapkou a nejmenší součástí celého oceánu, může ostatním lidem zpříjemnit život, může jim pomoci se rozvíjet, může je podporovat v oblíbených činnostech, může je učit, může je vzdělávat, může jim ukázat novou cestu. Tento citát jsme vybrali z toho důvodu, že tak jako vnímáme kapku v oceánu, vnímáme i jakoukoliv dobrovolnickou činnost. Jak se dozvíme v následujících kapitolách, dobrovolnictvím rozumíme jakoukoliv formu pomoci či podpory, kterou poskytujeme s dobrým úmyslem a bez nároku na honorář. Může jí být pomoc nevidomému přejít přes přechod, může jí být pravidelná dobrovolnická aktivita v některém ze zařízení sociálních služeb nebo například dobrovolná stáž na základních školách v Africe. Jakákoliv pomoc a podpora, ať se zdá být sebemenší tak jako kapka v moři, je vždy součástí velkého oceánu. A bez jedné kapky by nebyla další. A bez oněch kapek by nebyl celý oceán.

Diplomová práce nese název „Podpora dospělých jedinců s mentálním postižením formou dobrovolnictví v Olomouckém kraji“, rádi proto představíme důvody zvolení tohoto tématu. Téma dobrovolnictví je v několika posledních letech velmi aktuální, snad i proto byl rok 2011 vyhlášen „Evropským rokem dobrovolnických činností“, za což vděčíme zejména ochotným dobrovolníkům a také organizacím, které tyto dobrovolníky sdružují. I mně osobně je dobrovolnictví velmi blízké. Nástupem na vysokou školu jsem se stala neformálním dobrovolníkem v mnoha olomouckých organizacích, jedná se například o Arcidiecézi Olomouc, SONS, Spolek Trend vozíčkářů, Tyflocentrum, Tyfloservis, Ergones, OUNOL, RC OLiVY Olomouc, Snoezelen Olomouc, HraPaMo, Sarkander, Dobré místo pro život, Poradna pro ženy a dívky, SPOLU Olomouc, DC 90, Charita aj., kde jsem působila krátkodobě i dlouhodobě, na jednorázových akcích konaných každý rok či na táborech nebo pobytech pro děti s postižením. Měla jsem tak možnost spolupracovat například s kamarádem a zejména profesionálem v oboru Tomášem Helískem, více než 8 let s vedoucím táborů Václavem Večeřou, který veškerý svůj volný čas věnoval přípravě táborů, s patronkou Dobrého místa pro život Věrou Novotnou Zukalovou a dalšími lidmi z oblasti speciální pedagogiky, kteří mě inspirují nejen svou prací, ale také svými životními příběhy. Měla jsem šanci díky

dobrovolnictví poznat spoustu nových lidí, nových autorit i nových přátel. Měla jsem možnost vyzkoušet si práci s různými skupinami klientů, přičemž v závislosti na studovaném oboru převažovali zejména osoby s mentálním postižením, tělesným postižením a také děti a senioři. Téma dobrovolnictví mi je proto velmi blízké.

Diplomová práce je zaměřena na dospělé osoby s mentálním postižením. Zaměření na dospělé jedince bylo zvoleno z důvodu předchozí profilace bakalářského studia speciálněpedagogické andragogiky a také zájmem o tuto klientelu. Zaměření na osoby s mentálním postižením bylo jasnou volbou z důvodu dosavadních zkušeností, splněných praxí, předchozí dobrovolnické činnosti a osobním zájmem o tuto klientelu.

Diplomová práce je rozdělena do dvou částí – teoretické a praktické. Cílem teoretické části diplomové práce bude sumarizování poznatků o problematice dobrovolnictví, mentálního postižení a zejména podpory těchto osob formou dobrovolnictví v Olomouckém kraji. Teoretická část nám představí kategorizaci dobrovolnictví, historii dobrovolnictví i příslušnou legislativu. Popíše, jak probíhá organizace dobrovolníků, a to od vymezení základních pojmů, formálních náležitostí, až po zapojení dobrovolníků do organizace. Kapitoly zabývající se mentálním postižením představí vymezení základních pojmů, kategorizaci mentálního postižení a popíší osobnost jedince s mentálním postižením včetně jeho psychických zvláštností. V kapitole zabývající se podporou dospělých osob s mentálním postižením formou dobrovolnictví se dozvíme, že v Olomouckém kraji nalezneme pouze jedno dobrovolnické centrum, které svou činností pomáhá a podporuje osoby s mentálním postižením, kterým je JIKA Olomoucké dobrovolnické centrum z.s. a představíme si jeho úkoly a popíšeme, s jakými organizacemi spolupracuje.

Hlavním cílem praktické části diplomové práce bude popsat dobrovolnickou činnost v organizaci JIKA, a to se zaměřením na dospělé jedince s mentálním postižením. Dílčími cíli bude zjistit, jak probíhá prvotní kontakt a začátek spolupráce dobrovolníka s organizací JIKA, co motivuje dobrovolníky k jejich dobrovolnické činnosti, jak dobrovolníci vnímají organizační vymezení dobrovolnické činnosti v organizaci, jaké při své práci spatřují bariéry a limity, a také naopak, jaký přínos shledávají v dobrovolnické činnosti. Tyto dílčí cíle jsou ovšem blíže specifikovány v následujících kapitolách. V praktické části nalezneme také metodologická východiska výzkumného šetření společně s vymezením cílů a výzkumných otázek, popis metod výzkumného šetření, charakteristiku vybraného vzorku výzkumného šetření a informace o organizaci JIKA. Důležitou součástí praktické části bude také popis samotné analýzy dat

výzkumného šetření a v neposlední řadě také výsledky výzkumného šetření a diskuse. Součástí praktické části bude i rozhovor s koordinátorem dobrovolníků v organizaci JIKA.

Dobrovolnictví, a to nejen u osob s mentálním postižením, sehrává důležitou roli v životě klientů, v životě dobrovolníka, a to i v rámci zvyšování kvality (nejen) v sociálních službách. Pouhou přítomností dobrovolníka často dochází k pozitivnímu ovlivnění psychického stavu klienta.

Buďme, prosím, každý tou malou kapkou v oceánu.

TEORETICKÁ ČÁST

1 Dobrovolnictví

Solidarita, dobročinnost a pomoc ostatním jsou základním kamenem, díky kterému funguje lidská společnost i veškerá náboženství. Tato schopnost vzájemné důvěry, pomoci a altruismu v nás zůstává i přes rozmanitý vývoj celé naší civilizace a napomáhá tak naší existenci. V každé kultuře tato pomoc založená zejména na solidaritě přicházela „shora dolů“, tedy ze strany lidí s lepšími podmínkami k těm, kteří strádali. Dobrovolnictví se v současném pojetí liší snad jen tím, že může být realizováno prostřednictvím organizací, a to na profesionálnější či zcela profesionální úrovni (Tošner, Sozanská, 2015).

V první kapitole je nezbytné si vymežit, co se pod pojmem dobrovolnictví skrývá a jak jej můžeme kategorizovat dle různých hledisek, co předcházelo dobrovolnické činnosti v období historie na území České republiky, jaká legislativa upravuje dobrovolnickou činnost v ČR a v neposlední řadě zmíníme, jaké jsou nové trendy v dobrovolnických aktivitách v ČR.

1.1 Vymezení dobrovolnictví

Dalo by se říct, že vymežit pojem dobrovolnictví je poměrně složité a nejednotné, neboť v zásadě každá publikace při definování teoretických východisek obsáhle diskutuje, jak s daným pojmem pracovat, ačkoliv se na základní charakteristice tohoto pojmu shodují mnozí autoři (in Matoušek, 2008). Jednotná definice pojmu dobrovolnictví neexistuje, důvodem může být nepřehledné množství vymezení a charakteristik, a proto pro představu a ucelení pojmu dobrovolnictví předkládáme některé z nich.

Matoušek (2008) hovoří o dobrovolnictví jako o neplacené nekariévní činnosti, která je vykonávána z dobré vůle a potřeby pomoci svým blízkým nebo společnosti. Matulayová a kol. (2016) vymezují dobrovolnictví taktéž jako neplacenou aktivitu, která je ovšem realizována pouze ve prospěch společnosti, nikoliv ve prospěch rodiny či osob blízkých, protože v rámci rodinných vztahů se podle autorů nejedná o svobodnou vůli a stoprocentní dobrovolnost z důvodu rodinných vztahů. Tošner a Sozanská (2015) stejně jako Matulayová (2012) označují

tuto rodinnou, příbuzenskou pomoc jako tzv. občanskou výpomoc, kdežto profesionální dobrovolnictví jako veřejně prospěšné dobrovolnictví.

Autoři Tošner a Sozanská (2015) dodávají, že tato pomoc ze strany jedince vůči komunitě či společnosti doprovází člověka od nepaměti a je samozřejmá, spontánní a neočekává vděk či odměnu. Tato forma podpory a pomoci pomáhajícímu přináší pocit smysluplnosti a obohacuje ho v mezilidských vztazích. Dvořáková a kol. (2007) dále dodávají, že by z dobrovolnictví měl mít užitek nejen „obdarovaný“, ale také sám dobrovolník, který svou pomocí získává nové zkušenosti a dovednosti, které pro něj mohou být užitečné do další praxe. Ochman a Jordan (1997) kladou důraz na to, aby pomoc ze strany pomáhajícího nebyla povinná, vynucovaná školou, zaměstnáním, státem či jinými orgány a zároveň byla neplacená, autoři ovšem nevyklučují získávání jiných benefitů. Kupříkladu Slavomír (2016) mezi benefity dobrovolnictví řadí odměny nefinančního typu, jako například lístky do divadla, lístky do kina, knihy, zapůjčení pomůcek z organizace či využívání prostor organizace, kde je dobrovolnictví vykonáváno, ale také proplácení nákladů, které jsou spojeny s výkonem dobrovolnictví (cestovné, vybavení či stipendium). Důležitým znakem dobrovolnictví je ale také to, že se jedná vždy o vědomou a svobodně zvolenou činnost každého jedince (Šormová, Klégrová, 2006).

V souvislosti s dobrovolnictvím jsou velmi často uváděny a hojně využívány pojmy altruismus a dobročinnost. Altruismus můžeme vymezit jako pomoc ostatním bez nároku na zisk (Dvořáková a kol., 2012). Kraus (2005, s. 127) ve svém Slovníku cizích slov altruismus definuje jako „*nesobeckost, nezištný zájem a lásku k lidem*“. Dobročinnost, jiným názvem filantropii, pak definujeme jako pomoc sociálně slabým skupinám ve společnosti (Dvořáková et al., 2012). Tošner a Sozanská (2015) dělí dobročinnost na další dvě formy, na dárcovství a dobrovolnictví. U dárcovství se zpravidla jedná o peněžité dary, které se získávají prostřednictvím nadačních fondů, nadací či sbírek (Kolibová, 2014). Podle Švestkové (2005) jsou tyto dvě aktivity velice podobné, protože jsou s nimi spjaty představy o konání dobra, které nejsou nárokovány finanční odměnou. Dobrovolnictví je podle výše zmíněné autorky velmi důležitou složkou pomoci a dotýká se tak všech sfér lidského konání.

Jak je zmíněno v úvodu kapitoly, definic a vymezení pojmu dobrovolnictví je nepřehledné množství, můžeme si ovšem povšimnout, že téměř ve všech charakteristikách tohoto pojmu je na prvním místě definována nezištná pomoc ve prospěch druhých. Na tomto místě si můžeme povšimnout poznámky Tošnera a Sozanské (2015), kteří hovoří o „zisku“ dobrovolníka prostřednictvím zkušeností a osobního přínosu. Stejně jako zmínění autoři,

i Wilson (2000) spatřuje zisk z dobrovolnictví ve formě dobrého pocitu z pomoci jiným, získání praxe, kvalifikace, uspokojení nebo pouze dobrý pocit získaný prostřednictvím poděkování klientů. Je však důležité odlišit tuto dobrovolnickou aktivitu od činností, které vykonáváme bezmyšlenkovitě, tedy bez vědomí výkonu dobrovolnictví. Autorky Šormová a Klégrová (2006) uvádějí jako příklady pomoc starším lidem přejít přes dlouhý přechod či vhození mince do klobouku žebrákovi. Autorky těmito činnostmi vylučují fakt, že se jedná o dobrovolnictví v pravém slova smyslu.

Wilson (2000) ve svém výzkumu hovoří o tom, že právě dobrovolnictví je jeden z nejvhodnějších způsobů zapojení jedince do komunity, díky kterému pak může dobrovolník pociťovat výše zmíněné pocity spojené se zvýšeným sebevědomím, sebedůvěrou a celkovou životní spokojeností. Benefity Wilson spatřuje také v tom, že dobrovolníci mají spoustu sociálních kontaktů, které mohou dále využít k hledání nových přátel, nových partnerů či nového zaměstnání. Téměř všichni autoři hovoří o dobrovolnictví formou pomoci osobám se zdravotním postižením, dětem a seniorům. Mlčák (2011) doplňuje tuto pomoc o dobrovolnické aktivity vykonávané s pacienty v nemocnicích, ale také pomoc osobám nacházejícím se v mimořádných situacích (pomoc při povodních, pomoc při vyklizení domu po požáru).

Podíváme-li se na dobrovolnictví z psychologického pohledu, můžeme na něj nahlížet jako na prosociální chování, které Mlčák (2011, s. 89) definuje jako jednu z nejušlechtlejších forem pomoci, která „*vyjadřuje odpovědnost člověka nejen za sebe a za druhé, ale i za tento svět*“. Mlčák (2011) dodává, že dobrovolnictví doprovází člověka od jeho počátků, postupem času se z něj ovšem stala profesionální činnost, která je vykonávána pod záštitou nejrůznějších organizací.

1.2 Kategorizace dobrovolnictví

Stejně jako existuje celá řada definic a charakteristik dobrovolnictví, tak i na dělení dobrovolnické činnosti můžeme pohlížet z více úhlů pohledu a rozdělit ho tak do několika kategorií. Na tomto místě uvádíme základní dělení dobrovolnictví, a to dle míry organizovanosti, dle počtu dobrovolníků, dle cílové skupiny dobrovolnictví, dle cílové oblasti dobrovolnictví a dle časového hlediska. Za zmínku také stojí alternativní kategorizace dobrovolnické činnosti.

1.2.1 Kategorizace dle míry organizovanosti

Jednu z možných kategorizací dobrovolnictví popsali autoři Frič a Pospíšilová (2010) ve svém výzkumu *The Patterns and Values of Volunteering*, ve kterém dobrovolnictví rozdělili na **individuální neformální** dobrovolnictví, které nemusí být pod záštitou žádné organizace nebo instituce a má ji v rukou sám dobrovolník. V rámci individuálního dobrovolnictví nemusí být (a zpravidla není) uzavřená písemná smlouva, postačuje pouze smlouva ústní.

Druhým typem je dobrovolnictví **organizované formální**, které sebou nese jistá specifika. Organizované formální dobrovolnictví funguje vždy pod záštitou instituce s povinností uzavřít smlouvu mezi organizací a dobrovolníkem (Penner, Finkelstein, 1998).

1.2.2 Kategorizace dle počtu dobrovolníků

Matoušek (2003) klade při kategorizaci dobrovolnictví důraz na počet dobrovolníků, kteří se dané aktivity zúčastňují. Dobrovolnictví rozděluje na **individuální dobrovolnictví**, což je podle něj nejčastější forma dobrovolnické činnosti, při níž si pomáhající sám najde organizaci, kde chce svoji aktivitu vykonávat. Tato organizace má vždy jasnou strukturu a přesně definovaný popis činností, které dobrovolník může vykonávat a v jakém rozsahu. Má také předem vytvořený program pro zaškolení, který může probíhat formou dlouhodobého výcviku či jednorázové akce, kterému vždy předchází smlouva mezi oběma stranami. Dobrovolník by měl mít vždy „volnou ruku“ při výběru činností, které by rád s klienty vykonával, je ale za svou práci vždy zodpovědný a váže se mlčenlivostí. Povinnosti, které sebou dobrovolnictví nese, nalezneme v Kapitole 2.4.3 Formální náležitosti organizace dobrovolníků.

Dalším typem dobrovolnictví podle Matouška (2003) je **projekt**, či miniprojekt, který autor popisuje jako skupinu dobrovolníků, kteří se účastní zpravidla jednorázové akce. Bývají to často studenti středních či vysokých škol, kteří svou činností získávají potřebnou praxi či zápis do svého portfolia. V miniprojektu hraje důležitou roli koordinátor dobrovolníků, který radí studentům, jak k aktivitám přistupovat, snaží se jim nastolit řád a pravidla.

Workcampy jsou poslední a méně častou formou dobrovolnictví, které jsou organizovány speciálními agenturami. Často jsou činnosti workcampů spojeny s opravami starých budov, které mohou dále posloužit jako domovy pro seniory, domovy pro děti a mládež, či jiné pomáhající místní neziskové organizace (Matoušek, 2003).

1.2.3 Kategorizace dle cílové skupiny

Dalším dělením dobrovolnictví se zabývaly autorky Šormová a Klégrová (2006), které kategorizují tuto činnost dle klienta dobrovolníků do 4 oblastí:

- **Občasná výpomoc dobrovolníků** je činností v rámci rodiny, mezi sousedy, či mezi přáteli. Pomáhající tuto formu pomoci vykonává dobrovolně a považuje ji za běžnou a samozřejmou činnost, která se od něj v životě očekává.
- **Vzájemně prospěšným dobrovolnictvím** rozumíme činnost dobrovolníků v rámci komunity, kterou může tvořit obec, klub, spolek, farnost, město a sdružení. Dobrovolníci v této komunitě mají jasně definovaný cíl, který směřuje k udržení vzájemných vztahů a podpoře soudržnosti skupiny. Může jít například o spolkovou činnost, díky které dobrovolníci pomáhají v opravách společné budovy, kde společně tráví volný čas. V případě dobrovolnictví vůči obci a městu se může jednat o úpravu zeleně nebo o pomoc na opravách společných prostor (sokolovna, obecní úřad).
- **Veřejně prospěšné dobrovolnictví** je oproti vzájemně prospěšnému dobrovolnictví činnost, která je velice podobná placené práci v tom smyslu, že dobrovolníci mají povinnost svou aktivitu vykonávat tak, aby se na něj ostatní mohli naplno spolehnout. Na jednom z prvních míst veřejně prospěšného dobrovolnictví je snaha být užitečný svému okolí. Do této skupiny můžeme zařadit například činnost dobrovolných hasičů v obci.
- Posledním druhem dobrovolnictví je **dobrovolná služba**. Jedná se o činnost, která bývá zpravidla dlouhodobá a často bývá vykonávána mimo zem, ve které dobrovolníci žijí. Mezi dobrovolníkem a vysílající organizací je čistě formální vztah (oproti např. dobrovolnictví v nestátních organizacích při doučování dětí).

1.2.4 Kategorizace dle cílové oblasti

S dělením dobrovolnictví dle Šormové a Kréglové (2006) velmi úzce souvisí dělení dle Matouška (2003), který poukazuje na to, že dobrovolník si sám může vybrat podle svých zájmů, v jaké oblasti chce působit. **Podle oblasti dobrovolnictví** mohou dobrovolníci svou činnost vykonávat v oblasti zdravotnictví, v sociálních službách, kultuře, sportu, ekologii, při mimořádných událostech, v rozvojové spolupráci na mezinárodní úrovni, ve firemním či komunitním dobrovolnictví. Kategorizace Matouška a předchozích 2 autorek jsou si velmi

podobná a navzájem se prolínají. Vzhledem k profilaci studujícího oboru a tématu diplomové práce je oblast sociální, tj. oblast sociálních služeb, představena podrobněji v Kapitole 4.1 Podpora dospělých osob s mentálním postižením.

1.2.5 Kategorizace dle časového hlediska

Tošner a Sozanská (2015) velmi jednoduše dělí dobrovolnictví z časového hlediska a délky dobrovolnictví. Někteří dobrovolníci se do aktivit organizací zapojují **jednorázově**, například formou sbírek, kampaní či benefičních koncertů. V případě trvání dobrovolnictví v délce do 3 měsíců hovoříme o **krátkodobém dobrovolnictví**, jedná se například o dobrovolnickou činnost na táborech, kde se mohou jedinci angažovat jako skupinkoví vedoucí, zdravotníci, či pomocníci v kuchyni. Pokud se dobrovolníci zapojují dlouhodobě a opakovaně, v délce trvání alespoň 3 měsíců, jedná se již o **dlouhodobou dobrovolnickou činnost**.

1.2.6 Alternativní kategorizace dobrovolnictví

Velmi zajímavé je dělení dobrovolnictví podle toho, jak dobrovolnické činnosti vznikají. Hovoříme o dobrovolnictví, které vzniká „**zdola nahoru**“, v tomto případě se jedná o skupinu přátel nebo kolegů, kteří vykonávají společnou činnost, která postupně přechází ve strukturovanou skupinu a následně v registrovanou neziskovou organizaci. Druhým typem je dobrovolnictví, které působí „**zvenčí dovnitř**“, v tomto případě se naopak jedná o již fungující organizaci, kde pracují profesionálové, kteří se rozhodnou, že začnou spolupracovat s dobrovolníky. Příkladem tohoto typu dobrovolnictví mohou být nemocnice, školy či domovy pro seniory (Tošner, Sozanská, 2015).

Poslední dělení, které v této práci uvedeme, popsala Břízová (2012). Tato autorka kladla důraz na role, které dobrovolníci v organizaci zastupují. V prvním případě se jedná o situaci, kdy je dobrovolník **přímo závislý** na fungování organizace, příkladem mohou být již zmíněné humanitární akce, sbírky či ekologické iniciativy. V případě, že dobrovolníci vykonávají činnost **společně se zaměstnanci**, suplují tak práci profesionálů, kterým na tyto aktivity nezbyvá čas. Poslední typ definuje autor jako situaci, ve **které není činnost dobrovolníků nepostradatelná**, to znamená, že organizace a její chod by fungovala i bez dobrovolníků

naprosto bez problémů, nicméně i tak je tato činnost pro klienty důležitá. Příkladem dobrovolnických aktivit jsou vycházky s klienty nebo pomoc při uspořádání kroužků pro děti.

1.3 Historie dobrovolnictví v České republice

Dobrovolnická činnost, dobrovolnické aktivity a dobrovolnictví je spojováno s obrozenectvím a s počátkem zakládání vlasteneckých spolků v oblastech kultury, vzdělávání či vědy v 19. století. Hranice mezi pomocí a dobrovolnictvím je proto velmi tenká (Tošner, Sozanská, 2015). Podíváme-li se ovšem na počátky dobrovolnictví v pravém slova smyslu, začínáme spatřovat dobrovolnické aktivity prostřednictvím církví formou charitativních činností již v 30. letech 19. století. V této době začínali vznikat české církevní spolky. Počet těchto spolků postupně rostl, a to zejména po roce 1918, kdy vzniklo samostatné Československo. V tomto období začaly vznikat další organizace a spolky na podporu osob sociálně slabých, nemocných či nezaměstnaných (Pružinská, 2011).

Tento trend v českých zemích se po roce 1918 úspěšně rozvíjel a byl přerušen druhou světovou válkou. Mlčák (2011) popisuje dobrovolnictví v období po druhé světové válce negativně, protože dobrovolnictví neneslo znaky pravé dobrovolnosti, jako spíše „nedobrovolné povinnosti“ se strachem z postihů nevykonávání těchto činností. Bohužel se tato situace opakovala i po válce, za vlády komunistické strany. Činnost organizací byla redukována a podřízena vedení státu. Komunistická strana uzpůsobila řadu organizací své specifické ideologii. V této době byla zrušena řada organizací nevyhovujících této ideologii, např. Sokol, Junák či Orel a byla nahrazena jinými, „vyhovujícími“ organizacemi, např. Československým svazem mládeže či organizací Junák. V komunismu byl pojem dobrovolník nahrazen pojmem brigádník, hovoříme o období nucených dobrovolných prací, což se naprosto vylučuje s vymezením termínu dobrovolnictví jako takového. Odraz totalitní vlády výrazně zasáhl do vývoje dobrovolnictví u nás (Frič, Pospíšilová, 2010).

1.3.1 Dobrovolnictví po roce 1989

V České republice je pro dobrovolnictví klíčové období 90. let 20. století, kdy si naše společnost hledala vlastní podstatu. Vytvořit občanskou společnost bylo hlavní myšlenkou,

kteřá byla založena na solidaritě, spolupřáci a soudržnosti občanů. Po totalitě se začal projevat velký zájem českých občanů o tradiční hodnoty, kupřříkladu potřeby pomáhat slabším a nemocným. Propagátorem této myšlenky byl mimo jiné tehdejší prezident Václav Havel. Havel byl jeden z hlavních propagátorů myšlenek souvisejících se solidaritou svobodných občanů vůči ostatním spoluobčanům (Tošner, Sozanská, 2015).

Po nástupu demokracie v roce 1989 se začíná rozšřřovat zájem o neziskový sektor, obnovují se spolky a sdružení, které byly potlačovány tehdeším režimem a začínají vznikat nové organizace, které neměly vysoký majetek, za to nadšené dobrovolníky, kteří svou práci a činnostmi podporovali veřejnost. Začala vznikat dobrovolnická centra, která postupně dobrovolnictví v českých zemích začala rozšřřovat a propagovat. Mezi první profesionální dobrovolnické centrum v České republice řadíme Národní dobrovolnické centrum HESTIA, které vzniklo v rámci akce „30 dní pro neziskový sektor“ v únoru 1999. Pod vedením Národního dobrovolnického centra HESTIA začali postupně vznikat další dobrovolnická centra s cílem propagace a realizace výzkumů v této oblasti (Tošner, Sozanská, 2015).

HESTIA je nestátní neziskovou organizací, která si klade za cíl rozvíjet dobrovolnictví, vzdělávat, připravovat a podporovat dobrovolníky v jejich snaze pomoci ostatním. Tato nestátní nezisková organizace zajišřřuje, aby dobrovolnictví bylo všudypřítomné a profesionální. Mimo podpory dobrovolníků pracovníci HESTIA realizují vlastní programy a projekty, poradenství, terapie, provádí supervize a realizují výzkum v oblastech dobrovolnictví a pomáhajících profesí. HESTIA spolupracuje s organizacemi v České republice i v zahraničí (HESTIA, 2019).

1.3.2 Dobrovolnictví po roce 2000

Velice klíčovým momentem pro dobrovolnictví byl v České republice rok 2001, kdy Organizace spojených národů vyhlásila tento rok Rokem dobrovolnictví. OSN se snažila a také úspěšně zasadila o to, aby dobrovolnictví bylo legislativně ukotveno. Do této doby totiž dobrovolnictví a dobrovolnická služba nebyla nijak upravena platnými zákony, vznikal proto problém dobrovolnictví vůbec definovat. Na počátku 21. století tedy dochází k výrazné medializaci dobrovolnických aktivit (Mlčák, 2011).

V dubnu 2002 se k myšlence dobrovolnictví přihlásila i vláda České republiky, která přijímá zákon č. 86/2014 Sb., kterým se mění zákon č. 198/2002 Sb., o dobrovolnické službě ve znění pozdějších předpisů (dále jen zákon č. 86/2014 o dobrovolnické službě). Právní rámec

ukotvující dobrovolnictví a dobrovolnickou činnost v České republice popisuje následující podkapitola.

Mlčák (2011) poukazuje na fakt, že postupem času dochází neustále k inovacím vzniklým díky politickým, sociálním či ekonomickým změnám. Tak jako v zahraničí, i v České republice se dobrovolnictví neustále vyvíjí a transformuje, aby bylo co nejvíce prospěšné všem, kteří tuto formu pomoci potřebují. Změnou, která je v posledních pár letech patrná, je, že se organizace snaží mnohem více zaměřit na vzdělávání a další školení dobrovolníků, ne pouze na jejich vyhledávání, jak tomu bylo doposud. Novinku v oblasti dobrovolnictví autor spatřuje ve formě firemního dobrovolnictví.

Pod pojmem **firemní dobrovolnictví** si můžeme představit dobrovolnictví, které je podporováno zejména ze strany zaměstnavatele. Této oblasti dobrovolnictví se nejvíce věnuje organizace Fórum dárců, která předkládá rozdíly mezi běžným a firemním dobrovolnictvím. Firemní dobrovolnictví se odlišuje zejména věkem dobrovolníků. Nejčastěji se setkáváme s mladými dobrovolníky, studenty středních a vysokých škol. Ve firemním dobrovolnictví jsou nejčastějšími pomáhajícími osoby v produktivním věku s minimálně středoškolským či vysokoškolským vzděláním. Cílem firemního dobrovolnictví je poskytnout svému zaměstnanci dostatek prostoru k tomu, aby mohl být užitečný v pomoci ostatním a zároveň mu proplatit náklady na čas, který dobrovolnictví věnuje. Benefit firmy spatřují zejména v tom, že je tým zaměstnanců soudržnější, výkonnější a image firmy díky dobrovolnictví roste (Frič, Pospíšilová a kol., 2010).

1.4 Legislativa upravující dobrovolnictví v České republice

Základním právním dokumentem upravujícím dobrovolnickou činnost v České republice je zákon č. 86/2014 Sb. o dobrovolnické službě, ve znění pozdějších předpisů. Tento zákon byl podepsán 24. dubna 2002 a vstoupil v platnost 1. ledna 2003. Přijetím tohoto zákona se dobrovolnictví postupně stávalo více známou a uznávanou formou pomoci. Podle Gjuričové (2008) je hlavním přínosem této právní normy zejména to, že dobrovolník získává právní status. Česká republika patřila mezi jednu z prvních zemí, která legislativně dobrovolnictví upravila.

Zákon č. 86/2014 Sb. o dobrovolnické službě, ve znění pozdějších předpisů již podle názvu zákona nemá za cíl upravovat všechny oblasti dobrovolnictví, nýbrž pouze dobrovolnickou službu (Šormová, Klégrová, 2006). Tato právní norma poskytuje ucelený

system podmíněk, díky kterým mohou obecně prospěšné společnosti, občanská sdružení, církve či náboženské společnosti dosáhnout k udělení akreditace v oblasti dobrovolnictví. Předmět úpravy zákona nalezneme v první části tohoto právního dokumentu, kde je jasně definováno, za jakých podmínek hovoříme o dobrovolnické činnosti.

Bylo také nezbytné, aby zákon zavedl a vymezil základní pojmy týkající se dobrovolnictví, zejména pojem dobrovolnická činnost a subjekty dobrovolník, vysílající organizace a přijímací organizace. **Dobrovolnickou činností** rozumíme poskytování pomoci např. osobám nezaměstnaným, sociálně slabým, imigrantům, národnostním menšinám a osobám se zdravotním postižením. Mezi dobrovolnickou činnost řadíme také podporu osobám při přírodních nebo ekologických katastrofách (Zákon č. 86/2014 Sb.). Subjektem dobrovolníka se budeme zabývat v Kapitole 2 Dobrovolník.

Zákon č. 86/2014 Sb. o dobrovolnické službě, ve znění pozdějších předpisů také vymezuje, že **dobrovolníkem** se může stát osoba starší 15 let v případě, že své dobrovolnické aktivity provádí na území České republiky, případně osoba starší 18 let, půjde-li o výkon dobrovolnictví v zahraničí. Je nezbytné, aby měl dobrovolník s organizací uzavřenou písemnou smlouvu, která má zákonem stanovené náležitosti a dobrovolnickou činnost vykonával zcela za svobodného rozhodnutí.

Vysílající organizace jsou spolky, obecně prospěšné společnosti, církevní právnické osoby či církve, které působí v České republice. Povinností vysílajících organizací je zejména to, aby organizace byla akreditována, a to na dobu 3 let. Tuto akreditaci uděluje Ministerstvo vnitra. Ve zbylých paragrafech se tento zákon zabývá udělováním akreditací a využíváním dobrovolnické služby státem, povinnostmi vysílající organizace a poskytováním dotací. Organizace postupují podle předem stanovených metodik a dobrovolníkům tak mohou zajišťovat jistou známku kvality (Zákon č. 86/2014 Sb.).

2 Dobrovolník

Pojem dobrovolnictví jsme si vymezili společně se základní kategorizací, charakteristikou historie dobrovolnictví, legislativním ukotvením i novými trendy v této oblasti v předchozí kapitole. Pro ucelení obrazu o této problematice a zároveň nutnosti ji zmínit z důvodu návaznosti praktické části je nezbytné vymezit pojem dobrovolník. Neméně důležitá jsou témata motivace a překážek v oblasti dobrovolnictví. Představíme proto kategorizaci základních motivů a překážek spojených s dobrovolnickou činností.

Značnou pozornost budeme věnovat také organizaci dobrovolníků, a to z hlediska zapojení dobrovolníků do organizace, vymezením základních právních dokumentů a dalších náležitostí spojených s dobrovolnictvím, představíme si hlavní úkoly koordinátora dobrovolníků a popíšeme, jak v kontextu dobrovolnictví probíhá supervize. Tuto kapitolu zakončíme popisem procesu ukončování spolupráce mezi organizací a dobrovolníkem.

2.1 Osobnost dobrovolníka

Na prvním místě je nezbytné vymezit pojem dobrovolník. Dobrovolník je osoba vykonávající dobrovolnickou činnost z dobré vůle a potřeby pomoci svým blízkým nebo společnosti (Matoušek, 2008). V celém procesu dobrovolnictví je osobnost dobrovolníka nezastupitelná a velmi důležitá role, která celý dobrovolnický proces mění a vyvíjí a patří tak k jednomu z nejdůležitějších nástrojů. V podstatě neexistuje jednotný požadavek na osobnost potenciálního dobrovolníka, důležité ovšem je, aby se jednalo o člověka, který má snahu dobrovolně pomáhat ostatním a měl určité vlastnosti či předpoklady. Autoři Novotný a Lukeš (2009, s. 89) dodávají, že: „*dobrovolníkem se může stát v podstatě kdokoliv, protože takřka každý umí něco, co může poskytnout ostatním*“. Jak uvádějí autoři, jedná se o velice podobné vlastnosti, které jsou požadovány od pracovníků pomáhajících profesí.

Důležitou vlastností dobrovolníka je jistě komunikativnost, která ho dovede ke sblížení s klientem a naváže s ním vztah, který může předcházet jistým krizovým či rizikovým situacím. Mezi další neméně důležité vlastnosti patří empatie, trpělivost a tolerance (Matoušek, 2008). Dobrovolník by měl přistupovat ke klientům s respektem, jemností, ohleduplností a rozmanitostí, měl by věnovat zvýšenou pozornost důstojnosti každého jedince, a to formou

neformálního vztahu s klienty. Měl by mít otevřenou mysl, schopnost učit se novému, měl by být zralý, vnímavý, tvořivý, cílevědomý a ochotný nést zodpovědnost za svoje jednání a činy (Ochman, Jordan, 1997). Jankovský a kol. (2005) doplňují profil osobnosti dobrovolníka dále o ochotu pracovat bez finančního ohodnocení a s pocitem vlastní naplněnosti. Mezi obecné předpoklady osobnosti dobrovolníka Matoušek (2003) mimo výše zmíněné zařazuje zdatnost a dodává, že ač to nemusí být zcela zřejmé, dobrovolnictví je vysilující práce, která vyžaduje fyzickou i psychickou zdatnost.

Od dobrovolníka se také očekává vyšší míra emoční a sociální inteligence, která je velmi úzce provázaná s důvěrou ze strany klienta. Důvěra v sobě zahrnuje další důležité vlastnosti dobrovolníka, např. být diskrétní, spolehlivý a nevyužívat moc ve svůj prospěch. Zde je velice důležité poukázat na negativní stránku pomáhání, kterou může být syndrom vyhoření nebo využívání nadvlády vůči klientovi. Pro tyto účely jsou v organizacích pořádány supervize (Matoušek, 2003). Supervizi se zabývá Kapitola č. 2.4.5 Supervize v dobrovolnictví.

2.2 Motivace k dobrovolnictví

Motivaci můžeme chápat velmi jednoduše, a to jako hnací motor, který nás žene kupředu v tom, co děláme. V opačném případě hovoříme o bariérách, které nám tuto práci znemožňují, o překážkách v dobrovolnictví se zmíníme v následující podkapitole. Motivace je jeden ze základních kamenů důležitých k výkonu dobrovolnické činnosti. Prostřednictvím motivace můžeme zjistit, proč se jedinci do této činnosti zapojují a z jakého důvodu v této oblasti pomáhání pokračují. Najít přesnou odpověď, co lidi motivuje k dobrovolnictví a jaké důvody je k rozhodnutí stát se dobrovolníkem vedly, je velmi obtížné (Frič, Vávra, 2012).

Hagemannová (1994) popisuje motivaci jako proces, který objasňuje cíle a příčiny chování a zároveň ji popisuje jako výsledek spoluúčasti v mezilidských vztazích. Motivace je tedy umělý konstrukt, jehož smyslem je „*nenásilné vytvoření pozitivního přístupu k něčemu, často k nějakému výkonu či typu chování. Slovem motivace se obvykle označuje jak proces, tak jeho výsledek*“ (Plamínek, 2007, s. 14).

Motivů, proč se stát dobrovolníkem, je mnoho a vždy závisí na individuálních vlastnostech potenciálního dobrovolníka. Výzkum Friče a Pospíšilové (2010) poukazuje na fakt, že pro dobrovolníky je z 95 % motivem stát se dobrovolníkem snaha vykonávat

smysluplnou práci a být užitečný, na dalších příčkách se umístily motivy spojené se získáním praxe, posílením sebevědomí a smysluplného využití volného času. K velmi podobným závěrům došli autoři výzkumu Volonté o.p.s., z jejich výzkumu taktéž vyplývá, že jeden z nejčastějších důvodů stát se dobrovolníkem je práce na smysluplné činnosti a touha pomoci potřebným (in Plamínek, 2007).

2.2.1 Dělení motivace k dobrovolnictví

Na základě výše zmíněného výzkumu Frič a Pospíšilová (2010) rozdělili motivaci k dobrovolnictví do tří okruhů. **Normativní motivace** se opírá o základní morální normy a pravidla ve společnosti (41 % dobrovolníků v ČR). Autoři Tošner a Sozanská (2015) doplňují, že normativní motivace zahrnuje veškeré morální normy a pravidla, často jsou silně ovlivněna přesvědčením vycházejícím z náboženství. V případě, že dobrovolník žádá ocenění či očekává prospěch v podobě nových vztahů, praxe či pracovního uplatnění, hovoříme o **motivaci reciproční**, která je typická u osob mladších 30 let (37 % dobrovolníků v ČR). U reciproční motivace spatřuje dobrovolník užitek i sám pro sebe. Posledním typem je **nerozvinutá motivace**, která je charakteristická tím, že dobrovolník důvěřuje vysílající organizaci, snaží se o získávání nových dobrovolníků a šíření povědomí o dobrovolnictví a zároveň je naplno přesvědčen o smysluplnosti svého jednání. Jedná se o 23 % dobrovolníků ČR a nejčastěji u vysokoškolsky vzdělaných jedinců ve věku 45-60 let.

Vedle výše zmíněné kategorizace stojí za zmínku rozdělení motivace k dobrovolnictví podle autorů Esmonda a Dunlopa (2004). Mezi tyto kategorie autoři zařazují **hodnoty**, **reciprocitu** (jedinec pomáhá proto, že má dojem, že se mu jeho jednání jednou vrátí), **ocenění** (dobrovolníka motivuje, že je oceňován od druhých za svou provedenou práci), **porozumění** (pomáhající získává nové informace nebo si procvičuje již získané dovednosti), **reaktivitu** (dobrovolnictví pro něj představuje motivaci k řešení svých problémů), **sebeúcty** (dobrovolník získává pocit větší hodnoty a sebeúcty), **sociální funkce** (jedinec se snaží zalíbit ostatním), **protektivní funkce** (dobrovolnictví mu pomáhá k minimalizování svých negativních pocitů), **sociální interakce** (dobrovolník má možnost seznámit se s novými lidmi) a oblast **kariérního vývoje** (Esmond, Dunlop, 2004)

Stejně jako Esmond a Dunlop (2004), tak i Matulayová (2012) v rámci svého výzkumu klade důraz na pomoc druhým, možnost navázání nových sociálních kontaktů a přátelství,

očekávání, že se jim jejich pomoc vrátí, až ji oni sami budou potřebovat a také ocenění za prováděnou činnost.

Jedním z nejznámějších konceptů, které zkoumají strukturu motivace je „Inventář funkce dobrovolníka“ autorů Esmonda a Dunlopa (2004), který má šest kategorií funkcí a k nim přiřazených odpovídajících motivací. Tento inventář zahrnuje **funkci hodnotovou, funkci porozumění, funkci spjatou s rozvojem osobnosti, funkci kariérní, sociální a protektivní**. Tento koncept je hodnocen 30 výroky, které reprezentují výše zmíněné funkce a motivy, které jsou umístěny na Likertově škále o sedmi bodech, od „vůbec není důležitý“ po „extrémně důležitý“.

2.3 Bariéry v dobrovolnictví

Stejně jako existuje celá řada motivů, které pozitivně ovlivňují dobrovolnickou činnost, existuje také spousta bariér, se kterými se dobrovolníci mohou setkat. Je zřejmé a pochopitelné, že být dobrovolníkem není lehká úloha a je důležité myslet na to, že je to volba každého z nás. Překážky v dobrovolnické činnosti rozdělujeme do dvou skupin. První skupinu tvoří **překážky ze strany organizace**, kam dobrovolník nastupuje a druhou skupinu tvoří překážky ze strany potenciálních dobrovolníků. V prvním případě se často jedná o neschopnost či pasivitu při nabírání dobrovolníků či nezájem o ně, nedostatek informací o dobrovolnické činnosti nebo například o nedůvěru spojenou se strachem ze zneužití klienta. V druhém případě se jedná o **překážky ze strany potenciálních dobrovolníků**, které tito jedinci popisují jako ztrátu času, žádnou prestiž této práce, žádný osobní růst, nulovou zpětnou vazbu a žádné finanční ohodnocení (Smith, 2016).

Velmi zajímavý je výzkum Friče a Pospíšilové (2010), kteří se na bariéry dobrovolnictví dívali z jiného úhlu pohledu. Tázali se totiž veřejnosti, z jakého důvodu se do dobrovolnických aktivit nezapojují. Nejčastějšími odpověďmi dotazovaných byla zaneprázdněnost, nedostatek času, náročná situace v zaměstnání, zdravotní potíže, problémy s dojížděním, a také pocit, že o jejich pomoc nikdo nestojí, že o dobrovolnictví zájem není a že dotazovaného nikdo o takové aktivity nikdy nepožádal (Frič, Pospíšilová, 2010).

Vzhledem k výše uvedeným bariérám je na místě pomoci překonat tyto bariéry a snažit se, aby se dobrovolnictví stalo běžnou součástí našich životů. K tomu organizacím může

pomoci spolupráce s jinou organizací, která s dobrovolníky pracuje a která je může motivovat k tomu, aby se o dobrovolnictví zajímali také. I přes překážky ze strany organizací i dobrovolníků je nasnadě konstatovat, že zájem o dobrovolnickou činnost v ČR roste (Novotný, Lukeš, 2009).

2.4 Organizace dobrovolníků

V následujících podkapitolách si představíme celý proces organizace dobrovolníků, tedy jak probíhá první kontakt s dobrovolníkem, jak organizace dobrovolníky oslovují a jak je přijímají, popíšeme si důležitost kontaktní osoby a koordinátora dobrovolníků. Podáme informace o tom, jak probíhá výcvik, vzdělávání a oceňování dobrovolníků a vysvětlíme si pojem supervize nejen v dobrovolnictví. Budeme se také věnovat procesu spolupráce mezi dobrovolníkem a vysílající organizací, smlouvami a dalšími právními dokumenty souvisejícími s dobrovolnictvím.

2.4.1 Vymezení základních pojmů v rámci organizace dobrovolníků

Jak uvádějí Jankovský a kol. (2005), dobrovolníci mohou pracovat samostatně, bez záštity instituce, nebo jsou organizováni institucí (dělení dobrovolnictví nacházíme v kapitole 1.2 Kategorizace dobrovolnictví, kde jsou popsány jednotlivé oblasti dobrovolnictví). Následující podkapitoly pojednávají o dobrovolnictví, které je vykonáváno prostřednictvím organizací či dobrovolnických center, důvodem je souvislost tohoto tématu s praktickou částí této práce.

Je důležité připomenout, že v případě zapojování dobrovolníků v rámci organizací, dobrovolnických center či jiných nestátních neziskových organizací hovoříme o formálním dobrovolnictví (Finkelstein, 1998). Pro účely této kapitoly je potřeba definovat další dva pojmy. **Dobrovolnickým centrem** rozumíme organizaci, „*kteřá zájemcům České republiky zprostředkovává příležitost k dobrovolné práci*“ a zároveň provází dobrovolníka celým procesem vyhledávání, vzdělávání či výcviku dobrovolníků, zabývá se propagací této činnosti v médiích, spolupracuje s dalšími organizacemi v České republice i na mezinárodní úrovni a pracuje s informačními databázemi dobrovolníků (Matoušek, 2008, s. 49).

Dobrovolnické centrum je relativně novým pojmem. První pracoviště, které se začalo specializovat na dobrovolnictví a které se profesionálně zabývalo managementem dobrovolnictví, se nazývá Národní dobrovolnické centrum a vzniklo v roce 1999. Toto zařízení bylo zřízeno občanským sdružením HESTIA, o kterém nalezneme více informací v podkapitole 1.3.1 Dobrovolnictví po roce 1989. Cílem dobrovolnických center je zejména podpora dobrovolnictví, koordinace a propagace dobrovolnické činnosti, vzdělávání a výcvik dobrovolníků a v neposlední řadě spolupráce s dalšími organizacemi (Tošner, Sozanská, 2015).

Jak uvádějí autoři Šedivý a Medlíková (2011), **nestátní neziskové organizace**, jak už samotný název napovídá, je organizace, která není založena za účelem zisku a podnikání, nýbrž za účelem poskytnout službu nebo užitek potřebným.

2.4.2 Zapojení dobrovolníků do organizace

Na prvním místě je důležitý prvotní kontakt mezi potenciálním dobrovolníkem a organizací, a to individuálně nebo ve skupině. Tento prvotní kontakt může proběhnout dvojím způsobem. Potenciální dobrovolník sám nalezne informaci prostřednictvím médií, internetu či letáků, která ho zaujme a zkontaktuje tak dobrovolnické centrum nebo organizaci. Druhou možností je, že si organizace vyhledává dobrovolníky sama a oslovuje je tak zprostředkovaně. Mezi nejčastější formy, jak oslovit potenciální dobrovolníky, je využití letáků, médií, přednášek na středních a vysokých školách, či prostřednictvím náborových akcí a osobních kontaktů. Osobní kontakty jsou nejcennější formou získávání nových dobrovolníků (Tošner, Sozanská, 2015).

Potenciálnímu dobrovolníkovi je nabídnuta osobní schůzka, a to nejčastěji s koordinátorem dobrovolníků. Koordinátor dobrovolníků je odborník, „*který zajišťuje získávání, výběr, výcvik, řízení, supervizi a hodnocení dobrovolníků*“ (Kopřiva, 2016, s. 69) a který zjišťuje základní informace o tom, kde by dobrovolník chtěl působit, jaký časový prostor nabízí a jak často by se dobrovolnictví chtěl věnovat, zároveň potenciálního dobrovolníka informuje o poslání dobrovolnických center, o smlouvách a dalších právních dokumentech a seznamuje ho s dalšími pracovníky či dobrovolníky (Tošner, Sozanská 2015). Zásadní úlohu a popis činností koordinátora nalezneme v podkapitole 2.4.4 Koordinátor dobrovolníků. Posouzení okolností a důvodu zájmu dobrovolníka o dobrovolnické aktivity je získáno prostřednictvím vstupního pohovoru, motivačního pohovoru a případného dotazníku, kde

potenciální dobrovolník uvádí své zájmy, získané znalosti, zkušenosti a také představy o vykonávané aktivitě (Kopřiva, 2016). Pro představu v Příloze č. 3 předkládáme Dotazník dobrovolníka organizace JIKA Olomoucké dobrovolnické centrum, z.s. (JIKA, 2018).

I Müllerová (2011) nastínila, jak by mohl vypadat dotazník či osnova rozhovoru mezi koordinátorem dobrovolníků a potenciálním dobrovolníkem, kladla následující otázky:

- Z jakého důvodu je pro Vás důležité stát se dobrovolníkem?
- Co očekáváte od dobrovolnické činnosti?
- Jaké jsou Vaše časové možnosti, tzn. kolikrát týdně budete vykonávat dobrovolnickou činnost?
- Jsou pro Vás zajímavější jednorázové, krátkodobé nebo dlouhodobé akce?
- Jaké znalosti, dovednosti či schopnosti můžete při práci dobrovolníka využít?
- Je pro Vás zajímavější přímý kontakt s klientem, nebo administrativní činnosti?

V případě, že zájem trvá ze strany dobrovolníka i organizace, dobrovolník je oficiálně přijat a je seznámen s prostory centra. Je nutné, aby podstoupil teoretickou přípravu a výcvik dobrovolníků, který probíhá zpravidla formou modelových situací, který mimo jiné vede dobrovolníka k předcházení nedorozumění mezi ním, organizací a klientem (Kopřiva, 2016). Teoretická část seznamuje dobrovolníka s jeho právy, povinnostmi a s legislativou upravující dobrovolnictví v České republice. Zpracování teoretické i praktické části závisí na jednotlivých organizacích a může se proto jejich pojetí v detailech lišit. Tošner a Sozanská (2015) dodávají, že touto přípravou dobrovolník získává komplexní přehled o dobrovolnictví, mlčenlivosti, etickém kodexu dobrovolníků, ale také o organizaci, kde svou dobrovolnickou činnost bude vykonávat.

Po ukončení výcviku se seznamuje s budoucími klienty. Tímto procesem se potenciální dobrovolník stává dobrovolníkem, který začne, po domluvě s koordinátorem dobrovolníků, vykonávat svoji dobrovolnickou činnost. Tato činnost je z počátku monitorována. Po skončení dobrovolnictví je vhodné, aby se koordinátor i dobrovolník znovu sešli a poskytli si zpětnou vazbu (Tošner, Sozanská, 2015).

2.4.3 Formální náležitosti organizace dobrovolníků

Úkoly dobrovolníka jsou předem jasně dány a definovány, tyto úkoly je nutné vymezit ve smlouvě ústní nebo písemné. Hlavní činnosti dobrovolníka mohou být vykonávány v mnoha oblastech, a to například v podpůrných službách při organizování akcí, ve službách přímých (například doprovázení seniorů, doučování dětí, volnočasové aktivity s dětmi) nebo v radách neziskových organizací. Mnohdy dobrovolník vykonává úkoly, na které zaměstnanci nemají dostatek prostoru, může se jednat například o již zmíněné navštěvování jedinců v nemocnici, předčítání knih či vymýšlení aktivit pro děti (Dlouhá a kol., 2001).

Základní povinnosti, které dobrovolník musí dodržovat, vychází zejména ze zákona č. 86/2014 Sb. o dobrovolnické službě, ve znění pozdějších předpisů a jedná se o dodržování smlouvy vysílající organizace. Autoři Ochman a Jordan (1997) dodávají, že mezi další povinnosti a předpoklady je důležité zařadit spolehlivost, týmovou spolupráci a v neposlední řadě uvědomění, že dobrovolník nesmí zneužívat důvěru svých klientů.

Vedle povinnosti dodržování náležitostí smlouvy stojí pojistná smlouva, docházkový list dobrovolníků a etický kodex dobrovolníků, což jsou dokumenty, které bývají zpravidla součástí smlouvy o dobrovolnické činnosti, nejčastěji formou přílohy.

2.4.3.1 Smlouva o dobrovolnické činnosti

Smlouva, jakožto kontrakt mezi 2 a více stranami, jak je uvedeno výše, může být uzavřena ústně či písemně, což záleží na způsobu vykonávání dobrovolnické činnosti. Kupříkladu práce s dětmi musí být vždy podložena uzavřením smlouvy mezi dobrovolníkem a organizací (Tošner, Sozanská, 2015). Smlouva o výkonu dobrovolnické služby zpravidla obsahuje předmět smlouvy, tedy kontaktní údaje dobrovolníka a organizace, se kterou je smlouva uzavírána, dále vymezuje dobrovolnickou službu a její časové a místní podmínky, soupis činností, které dobrovolník bude vykonávat bez nároku na finanční ohodnocení a vymezení základních pojmů. Zásadní částí smlouvy je popis práv a povinností, a to ze strany organizace i ze strany dobrovolníka. Smlouva o výkonu dobrovolnické služby může (a často také obsahuje) skutečnost, že se dobrovolník zavazuje mlčenlivostí. V případě, že ve smlouvě tato skutečnost uvedena není, musí být součástí přílohy smlouvy. Smlouvu stvrdí obě strany

svým podpisem (ADRA, 2018). Vzorový příklad smlouvy o výkonu dobrovolnické služby nalezneme v Příloze č. 1.

Autoři Tošner a Sozanská (2015) dodávají, že nedílnou součástí smlouvy je podání informace o tom, že výkon dobrovolnické služby nepodléhá finančnímu ohodnocení. Součástí smlouvy by měla být dále specifikace doby trvání smlouvy a vymezení, za jakých podmínek je možné smlouvu zrušit, tedy za jakých podmínek je možné od smlouvy odstoupit. Vedle smlouvy o výkonu dobrovolnické služby ještě bývá často požadováno uzavření pojistné smlouvy, plnění docházkového listu dobrovolníků a seznámení s etickým kodexem dobrovolníků. Tyto dokumenty bývají zpravidla součástí smlouvy, nejčastěji formou přílohy.

2.4.3.2 Pojistná smlouva

Dalším závazným právním dokumentem je pojistná smlouva. Pojistná smlouva je „*smlouvou o finančních službách, ve které se pojistitel zavazuje v případě vzniku nahodilé události poskytnout ve sjednaném rozsahu plnění a pojistník se zavazuje platit pojistiteli pojistné*“ (Zákon č. 37/2004 Sb. o pojistné smlouvě, § 2).

Dobrovolníci mohou být během své dobrovolnické činnosti vystaveni rizikům, proto je důležité uzavřít pojistnou smlouvu, která kryje odpovědnost za způsobenou škodu (na zdraví nebo na majetku), kterou dobrovolník sám způsobí, nebo která je mu způsobena (Zákon č. 37/2004 Sb.).

2.4.3.3 Docházkový list dobrovolníků

Mnoho dobrovolnických center operuje s docházkovým listem dobrovolníků, který definuje činnosti o prováděné dobrovolnické aktivitě. Nalezneme tam, kdo aktivity vykonával, se kterým klientem dobrovolník pracoval a v jakém časovém rozmezí. Důležitou částí docházkového listu je popis prováděných činností. Každý dobrovolník by měl po skončení dobrovolnictví výše zmíněné zapisovat a alespoň 1x měsíčně odevzdávat nebo konzultovat tyto skutečnosti s koordinátorem dobrovolníků (Šormová, Klégrová, 2006).

Povinnost docházkového listu dobrovolníků je stanovena zejména z důvodu snazšího hodnocení a oceňování dobrovolníků. Důležité je, aby tato práce byla hodnocena průběžně

a pravidelně. Tato evaluace vede k prohloubení vztahu, posílení důvěry a otevřenosti mezi koordinátorem a dobrovolníkem (Tošner, Sozanská, 2015). Autoři Novotný a Lukeš (2009) dodávají, že toto průběžné hodnocení v podstatě přináší dobrovolníkovi zpětnou vazbu, která může přinést návrhy na zlepšení své práce či připomínky, které jedinec může využít nejen při dobrovolnické činnosti.

2.4.3.4 Etický kodex dobrovolníků

Etický kodex dobrovolníků je uznávaným dokumentem, který upravuje konkrétní pravidla této profese. Mezi základní práva dobrovolníků řadíme právo na úplnou informovanost o činnostech dobrovolníků, právo na spolupráci s koordinátorem dobrovolníků, právo na výcvik, supervizi, další vzdělávání a zpětnou vazbu. Obecně uznávaným pravidlem je být asertivní a říci ne v případě, že dobrovolnická činnost nesplňuje očekávání a nevyhovuje zájmům a schopnostem dobrovolníka (Domov Odry, 2018).

Pro představu v Příloze č. 2 představujeme Etický kodex dobrovolníků organizace Domov Odry, který se nám svojí obsáhlostí jevil jako jeden z nejlépe propracovaných.

2.4.4 Koordinátor dobrovolníků

Koordinátor dobrovolníků je považován za klíčového pracovníka při vykonávání dobrovolnických činností v dobrovolnických centrech. Osobnost dobrovolníka hraje hlavní roli v samotné přípravě i realizaci dobrovolnických aktivit a programů (Šormová, Klégrová, 2006). Autorky dodávají, že role koordinátora je důležitá zejména z toho důvodu, že poskytuje základní informace veřejnosti, propaguje dobrovolnictví, vyhledává nové potenciální dobrovolníky, zprostředkovává výcvik, supervize a další vzdělávání dobrovolníků, pomáhá dobrovolníkovi se zařazením do kolektivu, seznamuje ho s náplní práce, s klienty i pracovníky a v neposlední řadě vede potřebnou administrativu. Koordinátor dobrovolníků by měl být profesionál s širokou praxí, potřebným vzděláním a osobnostními předpoklady důležitými pro tuto profesi (Tošner, Sozanská, 2015).

Kopřiva (2016) klade u koordinátora dobrovolníků důraz na jeho komunikační, organizační a praktické dovednosti a zároveň teoretické znalosti, a to zejména z oblasti psychologie, speciální pedagogiky a managementu. Důležité je, aby koordinátor dobrovolníků

znal cíle a poslání organizace, orientoval se v legislativě upravující dobrovolnictví a znal příslušnou terminologii. Obecné vlastnosti jsou velmi podobné vlastnostem jakéhokoliv jedince pracujícího v pomáhajících profesích, požaduje se mimo jiné zodpovědnost, tolerance, trpělivost, spolehlivost či optimismus.

2.4.5 Supervize v dobrovolnictví

Stejně jako pomáhající profese, i dobrovolnická činnost podléhá pravidelné supervizi. Je nezbytné, aby i toto téma bylo součástí této práce, protože supervize je základní a důležitou složkou při práci s lidmi. Václavík (2011) vysvětluje význam tohoto slova: *super – nadřazený, nejvyšší a vize – vidina, zjevení, představa*, supervizi tedy rozumíme dohled či kontrolu a supervizorem rozumíme dozorce či kontrolora.

Obecně lze říci, že supervize je jedna z metod práce, která záměrně cílí na profesionalitu pracovníků dané organizace a díky které je možné dozvědět se, zda metody, které při své práci využíváme, odpovídají zakázce klienta. Supervize hraje v dobrovolnických programech nezastupitelnou roli (Mojžíšová, 2008). Supervizi v oblasti dobrovolnictví můžeme chápat jako podporu, rozvoj a reflexi supervidovaného (Bártlová, 2007). Hess (1986, s. 74) definuje supervizi jako „čistou mezilidskou interakci, jejímž obecným cílem je, aby se jedna osoba, supervizor, setkávala s druhou osobou, supervidovaným, ve snaze zlepšit schopnost supervidovaného účinně pomáhat lidem“. Hawkins (2004) dále definici rozšiřuje o základní úkol supervize, kterým je zejména porozumění supervidovanému.

Autoři Mátel a Schavel (2019) vnímají supervizi v oblasti dobrovolnictví jako nezbytnou součást komunikace dobrovolníka v rámci skupiny s cílem hovořit o svých postojích, zážitcích a pocitech z provádění dobrovolnických aktivit. Zásadním účelem supervize v dobrovolnictví je předcházení syndromu vyhoření, podpora prostřednictvím sdílení pocitů s ostatními dobrovolníky a získání náhledu. Na dělení supervize můžeme pohlížet z více úhlů pohledu, kategorizace supervize je velice rozsáhlá, pro účely této práce jsme vybrali následující dělení:

- Příležitostná, pravidelná, krizová (Matoušek, 2008)
- Individuální, skupinová (Matoušek, 2003)
- Přímá, zprostředkovaná (Mojžíšová, 2008)
- Výuková, výcviková, poradenská (Hawkins, Shohet, 2004)

2.4.6 Ukončení spolupráce mezi organizací a dobrovolníkem

Jak je popsáno v podkapitole 2.4.3.1 Smlouva o dobrovolnické činnosti, je důležité si ve smlouvě předem stanovit, za jakých podmínek je možné ukončit spolupráci mezi organizací a dobrovolníkem. Jedná se o situaci, která je pro koordinátora mnohdy náročná až nepříjemná. Během seznamování se s potenciálním dobrovolníkem je potřeba, aby byl koordinátor objektivní a asertivní. V případě, že se jedinec na pozici dobrovolníka nehodí a nesplňuje požadavky přijetí, měl by jej koordinátor odmítnout, tím se totiž vyvaruje budoucímu ukončení spolupráce (Tošner, Sozanská 2015).

To stejné platí v případě, že dobrovolník postupem času přestává splňovat předem definovaná kritéria, nebo jakýmkoliv způsobem porušuje jasně daná pravidla ukotvená ve smlouvě či v Kodexu dobrovolníků, například pokud porušil mlčenlivost. Snadnější situace nastává, když sám dobrovolník chce svoji dobrovolnickou činnost ukončit a vypoví tak smlouvu organizaci sám (Novotný, Lukeš, 2009).

3 Osoby s mentálním postižením

Pro účely této práce je nezbytné zabývat se problematikou mentálního postižení a osobami s mentálním postižením. V této kapitole si představíme základní vymezení mentálního postižení, popíšeme nejdůležitější pojmy týkající se tohoto tématu, vymezíme etiologii mentálního postižení a kategorizujeme jej podle míry inteligence, podle klinických projevů, podle doby vzniku, podle typu postižení a představíme si alternativní pojetí klasifikace mentálního postižení.

Druhá část kapitoly bude zaměřena na osobnost jedince s mentálním postižením, přičemž důraz bude kladen zejména na jeho psychické zvláštnosti v oblasti vnímání, myšlení, paměti, pozornosti, emocí a motoriky. Nedílnou součástí této kapitoly bude také charakteristika dospělosti u osob s mentálním postižením, a to z důvodu návaznosti praktické části této práce.

3.1 Vymezení základních pojmů

Mentální postižení je ve speciálněpedagogické i poradenské praxi široce užívaným pojmem, který je často postaven jako synonymum pojmu **mentální retardace** a není tak zcela objasněn. Vztah mezi těmito dvěma pojmy někteří z autorů vnímají jako synonyma, jiní v nich spatřují rozdíly. Například Černá (2015) a Švarcová (2006) v těchto dvou pojmech nespátřují rozdíly žádné. Švarcová (2006) definuje mentální postižení a mentální retardaci jako vývojovou duševní poruchu charakteristickou celkovým snížením inteligence, která je doprovázena nedostatky v přizpůsobení se na okolní prostředí. Tyto psychické vlastnosti se vyvíjejí odlišně a mají trvalý charakter.

Podobně jako Švarcová (2006) vnímají mentální postižení a mentální retardaci i odborníci v oblasti zdravotnictví. Vágnerová (2004) dodává, že se jedná o vrozený stav, který souvisí se snížením rozumových schopností nezávisle na výchově jedince. U osoby s mentálním postižením se z toho důvodu objevují nedostatky v oblastech řeči, myšlení, komunikace a učení. Mentální retardaci rozumíme tedy snížení intelektových schopností, které se projevují obtížemi v oblasti kognitivní, pohybové, řečové a v oblasti přizpůsobení se okolnímu prostředí (Valenta, Müller, 2013). Pojem mentální retardace vzniká složením latinských slov *mens*, znamenající mysl či rozum a slova *retardatio* v překladu zdržet, či zaostávat (Slowík, 2016).

Americká asociace pro intelektové a vývojové poruchy (American Association on Intellectual and Developmental Disabilities, AAIDD) nesoucí dřívější název Americká asociace mentální retardace (AAMR) poukazuje na upřednostňování termínů mentální postižení před užíváním pojmu mentální retardace (intellectual disability místo pojmu mental retardation) a to zejména z důvodu latinského překladu *mens* a *retardatio* popsaného výše (MKN, 2010).

V oblasti školství chápeme mentální postižení jako nadřazující pojem pojmu mentální retardace, důvodem je odlišnost v chápání pojmu hraniční pásmo mentální retardace. Vzhledem k tomu, že se neustále vyvíjí terminologie speciální pedagogiky, je samozřejmé, že se terminologie mění a vyvíjí i v oblasti psychopedie. V nové Mezinárodní klasifikaci nemocí MKN-11, která byla přijata v Ženevě v květnu 2019 a která vstoupí v platnost 1. ledna 2022 je pojem hraniční pásmo mentální retardace nahrazen pojmem oslabení kognitivního výkonu, při kterém se u jedince objevuje snížení jeho výkonnosti, dochází ke znevýhodnění v oblasti edukace, ačkoliv se jedinec nenachází na úrovni mentální retardace. Hraniční pásmo mentální retardace tedy nebude (a ani v desáté revizi MKN nebylo) z medicínského hlediska považováno za subnormu (MKN, 2010).

Pojem mentální postižení procházel velkými změnami. Užívaly se termíny, které v dnešní době považujeme za hanlivé nadávky, stejně je tomu také u pojmu mentální retardace (Emerson, 2008). Termín mentální retardace se začal užívat na konferenci WHO v Miláně roku 1959 (Valenta, Michalík, Lečbych, 2018).

MKN-10 zařazuje mentální retardaci do V. kapitoly (F00-F99) nesoucí název Poruchy duševní a poruchy chování. Vedle MKN-10 stojí podrobnější klasifikační systém, a to Diagnostický a statistický manuál duševních poruch (DSM-V), který ovšem o mentální retardaci hovoří jako o tzv. vývojové poruše intelektu. Právě již zmíněná 11. revize MKN, která vstoupí v platnost 1. ledna 2022, taktéž zavádí pojem vývojová porucha intelektu. V oblasti zdravotnictví či v odborných časopisech se s tímto pojmem již setkáváme. Zásadní rozdíl mezi těmito klasifikačními systémy nalezneme v podkapitole 3.3 Klasifikace mentálního postižení.

MKN-10 hovoří o mentální retardaci v případě, že k tomuto stavu dochází do druhého roku dítěte, po druhém roce života MKN-10 hovoří o sekundárním postižení, tedy demenci vyznačující se progredujícím charakterem. Naopak výše zmíněná AAIDD uvádí, že k poruše inteligence dochází do 18. roku dítěte (in Valenta, Müller, 2013).

V současné době klademe důraz na osobnost jedince, proto ji stavíme na první místo. Postižení jedince stavíme na místo druhé, protože ho pokládáme pouze jako za rys jeho osobnosti. Ani pro psychopedy hodnota IQ nehraje klíčovou roli. Důležité je zaměřit se na hodnocení celé řady aspektů osobnosti, úroveň socializace či integrace a zabývat se zejména tím, co osoba s mentálním postižením zvládá, a ne v čem selhává (Švarcová, 2006). Koncept, který přináší „osobu na prvním místě“, byl představen již roku 1967 na jednom z prvních kongresů Mezinárodní asociace pro vědecké studium mentální retardace v Montpellieru (Valenta, Müller, 2012).

Pro účely diplomové práce jsou termíny mentální postižení a mentální retardace chápány jako synonyma, neboť pro otázku dobrovolnictví toto rozlišení nehraje velkou roli a není proto stěžejní jej rozlišovat.

3.2 Etiologie mentálního postižení

Etiologie je velmi rozmanitá z důvodu celé řady faktorů, které se podílejí na vzniku tohoto postižení a bývá kategorizována různě, vždy podle specifických klíčů. Mezi základní dělení příčin mentálního postižení zařazujeme vlivy **vnější, exogenní** a **vlivy vnitřní, endogenní** (Valenta, Michalík, Lečbych, 2018).

Nejčastěji se setkáváme s kategorizací dle časového hlediska, kterou uvádí mimo jiné autoři Valenta a Müller (2007), kteří rozlišují etiologii z hlediska prenatálního, perinatálního a postnatálního období. **Prenatální období** je období působení vlivů před porodem. Zde autoři zařazují mimo jiné genetické příčiny (změna počtu chromozomů, mutace genů), metabolická onemocnění (fenylketonurie), onemocnění matky (toxoplazmóza, zarděnky), intoxikaci plodu či vrozené vady mozku. Období během porodu a krátký čas po něm, dle autorky Bazalové (2014) se jedná o období do dvou let od narození dítěte, tedy **období perinatální**, je často spojováno s předčasným porodem, nízkou porodní hmotností, mechanickým poškozením mozku dítěte během porodu či s hypoxií plodu. Poslední kategorii charakterizovanou působením škodlivých vlivů v průběhu života jedince nazýváme **obdobím postnatálním**. Do této skupiny můžeme zařadit například onemocnění mozku (meningitida, encefalitida) či nádorová onemocnění. Výše zmíněné faktory v mnoha případech vedou k mentálnímu postižení. Autoři Raboch a Pavlovský (2012) rozlišují pouze faktory perinatální a postnatální.

Krejčířová (2007) neopomíjí **sociální faktory**, které mentální postižení ovlivňují či mohou ovlivňovat.

3.3 Klasifikace mentálního postižení

Stejně jako u definice mentálního postižení, tak i u klasifikace jsme se setkávali s nejednotností některých autorů a velmi složitým vymezením. Bylo proto nutno zavést klasifikační systémy, díky nimž můžeme kategorizovat mentální postižení podle míry inteligence. Vedle tohoto dělení představujeme pro porovnání klasifikaci podle klinických projevů, podle doby vzniku postižení, podle typu postižení a také alternativní klasifikaci mentálního postižení.

3.3.1 Klasifikace mentálního postižení podle míry inteligence

MKN-10 rozlišuje mentální postižení **podle míry inteligence** a míry přizpůsobení se sociálním či sociálně-kulturním požadavkům (Valenta, Müller, 2007). První test inteligence byl vytvořen Alfredem Binetem a dále rozpracován Lewisem Termanem. Na základě 10. revize Mezinárodní klasifikace nemocí rozlišujeme následující stupně mentálního postižení podle hodnot IQ, jedná se o kategorii F70-F79 Mentální retardace (MKN, 2010).

F70 Lehká mentální retardace

U lehké mentální retardace se IQ pohybuje v rozmezí 50 až 69, u dospělých osob tato hodnota odpovídá mentálnímu věku 9 až 12 let (MKN-10). Jak uvádí Čadilová a kol. (2007), jedná se o nejpočetnější skupinu osob s mentální retardací a je diagnostikována u více než $\frac{3}{4}$ osob s mentální retardací. Tito jedinci účelně užívají řeč a dokážou udržovat konverzaci vedoucí k běžnému rozhovoru, a to i přes opožděný řečový vývoj, v dospělosti projevující se zejména chudší slovní zásobou (Valenta, Müller, 2007). Opožděný řečový vývoj zpravidla nebývá nápadný ihned, jak je tomu u těžších forem mentální retardace (Kozáková, 2005). Většina osob s lehkým mentálním postižením dosahují plné samostatnosti při sebeobsluze a nezávislosti v oblasti osobní péče i praktických dovednostech. Za pomoci sociálních služeb či asistentů mohou docházet do zaměstnání a samostatně bydlet (Kozáková, 2005).

F71 Střední mentální retardace

U střední mentální retardace IQ dosahuje hodnot 35 až 49, u dospělých osob s mentálním postižením tato hodnota odpovídá mentálnímu věku 6 až 9 let (MKN-10). Jedná se o typ mentální retardace, který je diagnostikován u 12 % osob s mentální retardací (Čadilová a kol., 2007). Jak uvádí Kozáková (2007), střední mentální retardace bývá zřejmá již v kojeneckém či pozdějším batolecím věku. Řeč osob se střední mentální retardací bývá jednoduchá a obsahově chudší. Přestože je řeč zpravidla výrazně omezená, dokážou hovořit o svých potřebách a jsou schopni vést jednoduchou konverzaci, například za pomoci alternativní a augmentativní komunikace (Bazalová, 2010). V oblasti sebeobsluhy částečně potřebují pomoc, zejména pak ve složitějších situacích. Pokud bydlí samostatně, zpravidla se jedná o chráněná bydlení. Osoby se středně těžkou mentální retardací mohou uplatňovat pracovní dovednosti, nejčastěji za dopomoci formou upravených podmínek (Švarcová, 2006).

F72 Těžká mentální retardace

U těžké mentální retardace se rozmezí IQ nachází mezi 20 až 34, což u dospělých jedinců odpovídá mentálnímu věku 3 až 6 let (MKN-10). Autoři Čadilová a kol. (2007) uvádějí, že těžká mentální retardace je diagnostikována až u 7 % osob s mentální retardací. Možnosti sebeobsluhy i pracovní dovednosti jsou výrazně limitovány a je potřeba poskytnutí adekvátní soustavné pomoci a podpory (Raboch, Pavlovský, 2012). Většina osob s těžkou mentální retardací mají výrazně opožděný psychomotorický vývoj, důvodem může být časté přidružení a kombinace jiného postižení. Řeč osob s těžkou mentální retardací bývá omezena na základní hlasové projevy související s projevy libosti či nelibosti (Kozáková, 2007).

F73 Hluboká mentální retardace

V případě hluboké mentální retardace hovoříme o hodnotách IQ nejvýše 20, tato hodnota u dospělých jedinců odpovídá mentálnímu věku pod 3 roky (MKN-10). IQ se zpravidla nedá přesně určit, proto se v MKN-10 objevuje rozmezí „nejvýše 20“ (Bazalová, 2010). Hluboká mentální retardace je diagnostikována u 1 % osob s mentální retardací. Porozumění řeči je značně omezeno, mohou se ovšem objevovat neverbální prvky komunikace jako

například úsměv. Často bývá u osob s mentální retardací narušená i hybnost a bývá přidruženo sensorické postižení – poruchy sluchu, zraku, ale také epilepsie či kombinace s autismem (Švarcová, 2006). U osob s hlubokou mentální retardací, jak uvádějí autoři Valenta a Müller (2007), je zapotřebí trvalá péče, a to i v základních úkonech života.

F78 Jiná mentální retardace

Kategorie Jiná mentální retardace je použita v případě, kdy stupeň retardace je obtížné či nemožné určit z důvodu přidružených somatických či sensorických postižení, a to za využití obvyklých metod (Švarcová, 2006).

F79 Neurčená mentální retardace

Označením neurčená mentální retardace rozumíme kategorii, kdy mentální retardace sice diagnostikována je, nicméně neexistuje dostatek informací k tomu, aby klient mohl být zařazen do některé kategorie uvedené výše (Švarcová, 2006).

3.3.2 Další klasifikace mentálního postižení

Výše zmíněná a veřejností nejznámější kategorizace ovšem není jedinou existující kategorizací mentálního postižení. Autoři Říčan a Krejčířová (2006, s. 48) k tomuto dělení dodávají, že toto pojetí podle hodnot IQ v praxi není dostačující, popisují **klasifikaci podle klinických projevů**, protože IQ je nutné pojímat „*jen jako orientační vodítka*“ a že „*rozhodující pro určení pásma retardace musí být především kvalita zvládnutí nároků člověka v jeho okolí*“. S jejich tvrzením souhlasí Pipeková (2006), který hovoří o tom, že rozdělením mentálního postižení podle specifických znaků, kterými se jedinec vyznačuje, můžeme začít vnímat osobnostní rysy jedince, které se tak dostávají do popředí zájmu

Autoři Valenta a Müller (2007) klasifikují mentální postižení **podle doby vzniku**, které velmi úzce souvisí s problematikou popsanou v Kapitole 3.4 Etiologie mentálního postižení.

Bazalová (2014) zmiňuje dále **klasifikaci dle typu chování**, hovoří o eretickém typu, který je charakterizován nepokojem či nestabilitou, apatickým typem a typem nevyhraněným.

3.3.3 Alternativní klasifikace mentálního postižení

Lečbych (2008) uvádí, že medicínský model, při kterém se pracuje s lidmi, kteří nemohou být léčeni lékařskými prostředky je zcela nevyhovující z hlediska dosahování cílů v životě osoby s mentálním postižením. Klade důraz na postupné upouštění od medicínského modelu, či medicínských klasifikačních systémů a doporučuje zaměřit se na podporu těchto jedinců. V rámci AAIDD je skupina osob s mentálním postižením vnímána z hlediska funkčního popisu postižení (in Lečbych, 2008).

Support intensity scale (tzv. SIS, standardizovaná škála) má za úkol určit oblast a **míru podpory** z hlediska života v domácnosti, v komunitě, míru podpory při učení, zaměstnávání a v kontextu sociálních aktivit. Z hlediska typů podpory dle AAIDD rozlišujeme úplnou fyzickou asistenci, částečnou fyzickou asistenci, pobízení prostřednictvím slov a gest, monitoring (neboli dohlížení) a v tom nejlepším případě podporu žádnou. Tyto oblasti práce s nimi pak mohou být vodítkem k tvorbě individuálních plánů (Lečbych, 2008).

3.4 Osobnost jedince s mentálním postižením a jeho psychické zvláštnosti

Je nezbytné, abychom si uvědomili, že potenciální dobrovolník musí znát určité specifické rysy a psychické zvláštnosti jedinců s mentálním postižením a musí tak uzpůsobit svou dobrovolnickou činnost. Osoby s mentálním postižením jsou totiž skupina vyznačující se určitými odlišnostmi v oblasti kognitivních procesů, o kterých pojednává následující podkapitola, ve které si stručně představíme zejména oblasti vnímání, pozornosti, řeči, paměti a myšlení (Švarcová, 2006). Skupina osob s mentálním postižením je velmi různorodá, proto je velice složité přesně definovat a zobecnit projevy jejich postižení. Každý jedinec s mentálním postižením se tedy projevuje jako jedinečná osobnost s určitými psychickými zvláštnostmi (Černá, 2015).

Švarcová (2006) uvádí, že kognitivní procesy, nejen procesy učení, se u osob s mentálním postižením vyvíjí i u nejtěžších stupňů mentálního postižení, ačkoliv je zcela oslabena jakákoliv potřeba poznání okolního světa. Mezi projevy mentálního postižení autorka zařazuje zejména určitou závislost na okolí, zvýšenou pohotovost k úzkostem, nedostatky v identifikaci vlastního já, impulsivnost, hyperaktivitu či naopak zpomalenost v chování

a poruchy poznávacích procesů. Vždy ovšem musíme myslet na to, že každá osobnost je jiná a jinak se projevuje.

Oblast **vnímání** je u osob s mentálním postižením opožděná či omezená. Tito jedinci mívají problém s rozlišením významných a nevýznamných objektů či situací. V psychickém vývoji jedinců má velký vliv sluchové a zrakové vnímání (Švarcová, 2006). Osoby s mentálním postižením mají omezenější schopnost abstrakce a zobecňování, což úzce souvisí s jejich velkou konkrétností. V oblasti **myšlení** hovoříme o nesoustavnosti, která je způsobena výkyvy pozornosti a slabou řídicí úlohou myšlení. Jak uvádějí Bartoňová a kol. (2007), **řeč** se vytváří později než u intaktních dětí, hovoříme o nedostatečném rozvoji řeči. Stejně tak slovní zásoba bývá chudší a stavba řeči bývá také nedokonalá.

V oblasti **paměti** mívají tito jedinci problémy ve všech fázích, tedy v zapamatování, které bývá zpravidla mechanické, ve fázi podržení a fázi vybavování. Je tedy důležité nově naučené opakovat, protože osvojování všeho nového je u těchto jedinců velmi pomalé (Valenta, Müller, 2013). **Pozornost** dělíme na záměrnou a bezděčnou, záměrná pozornost u osob s mentálním postižením mívá nízký rozsah sledovaného pole, objevuje se častější chybovost a unavitelnost. Důraz bývá kladen na častější opakování naučeného a také na rozmanitost činností, které jedince mohou podněcovat k získávání nových zkušeností a dovedností (Lechta in Valenta, Michalík, Lečbych, 2018).

Oblast **emocí** je u osob s mentálním postižením velmi specifická a hraje mimořádný význam při jejich vývoji. Emoce často bývají neadekvátní, opožděné, protikladné, často se střídající či nedostatečně rozlišované (Švarcová, 2006). S emocemi souvisí i volní vlastnosti, které jsou často charakterizovány jako abulie, tedy nedostatek vůle. Důležitou, avšak často velmi opomíjenou oblastí je **motorika**. U osob s mentálním postižením je patrná zvláštnost v oblasti prstů, které si můžeme všimnout při psaní, vše ovšem záleží na míře postižení. U osob s lehkým mentálním postižením se vyvíjí pomaleji jemná motorika, která při správném výcviku může do dospělosti zcela vymizet. U osob se středním a těžkým mentálním postižením pak hovoříme o problémech s koordinací pohybů a neobratnosti, která má vliv na každodenní činnosti. Jedinci s hlubokým mentálním postižením bývají často imobilní a mají proto problémy v jemné i hrubé motorice (Valenta, Michalík, Lečbych a kol., 2018).

Předmětem této práce není popis osobnosti jedince s mentálním postižením, nicméně bylo důležité předložit základní typické znaky v oblasti kognitivních procesů u osob s mentálním postižením, abychom tak získali ucelený obraz o této problematice a mohli se tak

věnovat propojení dobrovolnictví a mentálního postižení. Ačkoliv je výše zmíněno, co jedinci s mentálním postižením zvládají jen s dopomocí nebo nezvládají, je důležité vždy myslet na oblasti, které jedinec zvládá a ty pak dále rozvíjet.

3.4.1 Charakteristika dospělosti u osob s mentálním postižením

Pro účely diplomové práce uvádíme vymezení dospělosti a charakterizujeme osobu s mentálním postižením v této životní etapě. Dospělostí rozumíme vrcholné období vývoje v životě člověka ze stránky fyzické i psychické, či psychosociální. (Vágnerová, 2007). Šiška (2005) poukazuje na odlišnost dospělosti fyzické a duševní s respektem na právní a sociokulturní faktory. Jedná se o nejdelsí část života jedince, proto ho autoři rozdělují do několika oblastí. Vágnerová hovoří o mladé dospělosti (20-40 let), střední dospělosti (40-50 let) a starší dospělosti (50-60 let), stárnutí a stáří odlišuje v jiné kategorii (Vágnerová, 2007).

Podobně rozdělují dospělost i autoři Langmeier a Krejčířová (2002), kteří dospělost dělí na časnou (20-25 let), střední (25-40 let) a pozdní dospělost (45-65 let). Periodizací dospělosti se zabývá mnoho autorů, kteří diskutují, jaké věkové rozpětí zařadit do oblastí dospělosti, zpravidla se odlišují o 2-5 let (Krejčířová, Langmeier, 2006). Například Světová zdravotnická organizace (WHO) se přiklání k následujícímu členění dospělosti: období plné dospělosti (18-30 let), období mladého věku (30-45 let), období středního věku (45-60 let), období stárnutí (60-75 let), období starého věku (75-90 let) a období stařecké (in Valenta, Michalík, Lečbych, 2018).

Od klasického vymezení dospělosti se dostáváme k problematice dospělosti u osob s mentálním postižením. Jedinci s mentálním postižením nemusí být schopni naplňovat role a očekávání, která jsou k tomuto období života typická. Mezi typické projevy dospělosti zařazujeme samostatnost, soběstačnost, ekonomickou nezávislost, uplatnění v zaměstnání, partnerské vztahy a rodičovství, „*tyto projevy však mohou být determinovány stupněm postižením*“ a je proto důležité klást důraz na individualitu každého jedince (Bartoňová a kol., 2007, s. 85).

Mezi nejdůležitější oblasti pro život dospělých jedinců s mentálním postižením řadíme zaměstnávání, bydlení a volný čas. Velmi efektivní a důležitá je celoživotní podpora a vedení při učení a vzdělávání, které dospělosti bezesporu předchází a které u jedinců s mentálním

postižením kladně ovlivňují nejen jejich sebedůvěru (Šiška, 2005). Jednotlivé oblasti a jejich charakteristiku nalezneme v následujících podkapitolách.

Je důležité zmínit, že podpora jedinců s mentálním postižením může přicházet z různých zdrojů a spadá tak do několika oblastí. Cílem této práce ovšem není definovat a charakterizovat všechny oblasti, předložíme ovšem základní informace pro doplnění představy o životě dospělého jedince s mentálním postižením. V následující kapitole představíme, jak a v jakých oblastech můžeme podporovat dospělého jedince s mentálním postižením, a to nejen prostřednictvím dobrovolnictví.

4 Možnosti podpory dospělých osob s mentálním postižením formou dobrovolnictví

Pro účely této práce je nezbytné propojit oblast dobrovolnictví a tématu mentálního postižení a podat tak ucelený přehled o možnostech podpory osob s mentálním postižením prostřednictvím dobrovolnictví, a to nejen na území Olomouckého kraje. V následujících podkapitolách si představíme oblasti, ve kterých mohou být osoby s mentálním postižením podporovány, a popíšeme si, jak dobrovolnictví s osobami s mentálním postižením může probíhat.

Důležitou část této kapitoly bude tvořit problematika dobrovolnických center, neboť tato oblast dobrovolnictví hraje významnou roli v praktické části práce a tvoří tak její základ. Popíšeme si, jak dobrovolnická centra pracují a jaká dobrovolnická centra nalezneme v Olomouckém kraji, potažmo v České republice. Představíme si jednotlivá dobrovolnická centra a projekty akreditované Ministerstvem vnitra České republiky, Dobrovolnické centrum Univerzity Palackého v Olomouci s projektem RomSpiDo, nespádající svou činností pod MV ČR a Dobrovolnické centrum Fakultní nemocnice Olomouc. V neposlední řadě se budeme věnovat neméně důležitému neformálnímu dobrovolnictví. Na tomto místě bude důležité zmínit činnost Asociace studentů speciální pedagogiky Univerzity Palackého v Olomouci.

4.1 Podpora dospělých osob s mentálním postižením

Podpora dospělých osob s mentálním postižením může probíhat například prostřednictvím využívání sociálních služeb či dobrovolnických aktivit a je upravena a podporována zákony, které představíme v následující kapitole. Je důležité zmínit, že všechny služby i aktivity, které jsou vykonávány jako podpora či pomoc jedincům s mentálním postižením se propojují a tvoří tak komplexní služby určené těmto jedincům.

Důležitou oblastí podpory v dospělosti je mimo jiné **bydlení**, a to z toho důvodu, že jedinci často potřebují pomoc ve zvládnutí nároků, které jsou s bydlením úzce spjaty. Osoby s mentálním postižením jsou zpravidla podporovány formou osobních asistencí, pečovatelské služby, službou podporovaného bydlení, chráněných bydlení, týdenních stacionářů nebo domovů pro osoby se zdravotním postižením (Zákon č. 108/2006 Sb. o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů).

V oblasti **zaměstnávání a pracovního uplatnění osob** s mentálním postižením hovoříme o několika možnostech, například o uplatnění na volném trhu práce, tedy běžnému zaměstnání, podporovanému zaměstnávání či vytvoření chráněných pracovních míst. Zákon č. 435/2004 Sb. o zaměstnanosti, ve znění pozdějších předpisů podporuje pracovní uplatnění těchto osob prostřednictvím ukládání povinností zaměstnávat alespoň 4 % osob se zdravotním postižením v případě, že zaměstnávají více než 25 zaměstnanců, v opačném případě ukládají povinnost odebírat výrobky od zaměstnavatelů s více než 50 % zaměstnanců se zdravotním postižením. Zákon zahrnuje i opatření hovořící o rovném zacházení s osobami se zdravotním postižením. Mezi poradenské služby v oblasti zaměstnávání osob s mentálním postižením můžeme zařadit mimo jiné Agentury podporovaného zaměstnávání či Úřady práce. Poskytovatelem podporovaného zaměstnávání pro osoby s mentálním postižením je například Spolu Olomouc (SPOLU, 2019). Velmi důležitá je při práci s osobami s mentálním postižením činnost dobrovolníků, popsána v následující kapitole.

4.2 Dobrovolnictví a dobrovolnická centra v Olomouckém kraji

Vymezení dobrovolnictví nalezneme v Kapitole 1.1 Vymezení dobrovolnictví, charakteristiku a historii dobrovolnických center v Podkapitole 1.3.1 Dobrovolnictví po roce 1989 a způsob práce dobrovolnických center si můžeme připomenout v Kapitole 2.4 Organizace dobrovolníků. Na tomto místě si ovšem představíme podporu osob s mentálním postižením formou dobrovolnictví, a to zejména prací dobrovolnických center, neboť problematika dobrovolnických center hraje významnou roli v praktické části této práce a tvoří tak základní podklad výzkumného šetření.

4.2.1 Dobrovolnická centra a projekty akreditované MV ČR

Z webových stránek Ministerstva vnitra České republiky se dozvídáme, že akreditované projekty vysílajících organizací v oblasti dobrovolnické služby splňují požadavky, které vycházejí ze zákona č. 86/2014 Sb. o dobrovolnické službě, ve znění pozdějších předpisů a kterým „*byla udělena akreditace na určitý projekt v oblasti dobrovolnické služby na dobu tří let*“. Vysílající organizace vybírají, evidují, připravují a vysílají dobrovolníky k výkonu dobrovolnických činností (MV ČR, 2019).

4.2.1.1 Rok 2017

Ze zákona č. 86/2014 Sb. o dobrovolnické službě, ve znění pozdějších předpisů vyplývá, že akreditace na projekt v oblasti dobrovolnické služby je poskytována na dobu 3 let, což je důvod zmínky projektů za rok 2017 a 2018, jehož projekty stále trvají. V České republice v roce 2017 bylo akreditováno 110 projektů, což je o 13 méně než za rok 2018. V Olomouckém kraji se jedná například o organizace Náruč Dětem, z.s, který nabízí projekty Doučování či Kamarád pro volný čas. Program „Sociálně aktivizační programy pro děti, mládež a podporu rodiny“ či „Dobrovolníci v nemocnicích a zdravotnických zařízeních“ nabízí **Maltézská pomoc, o.p.s.** s cílovou skupinou psychosociálně ohrožených dětí a rodiny a v případě druhého projektu pacientů nemocnic a zdravotnických zařízení.

Charita Olomouc nabízí prostřednictvím dobrovolnického projektu pomoc osobám sociálně znevýhodněným, osobám trpícím domácím násilím či příslušníkům národnostních menšin, podobně tomu je i v případě dobrovolnického programu **Charity Zábřeh** s cílovou skupinou seniorů, dospělých osob se somatickým a mentálním postižením, kteří ovšem navštěvují zdravotní střediska Charity Zábřeh a Domov seniorů Štítý. Projekty „Týdny pro divočinu“ a „Vlčí hlídky“, organizované **Hnutím Duha – Friends of the Earth Czech Republic**, jsou projekty, které umožňují podporovat ochranu přírody formou vysazování stromů a přednášek na téma ekologie a ochrany lesa, biologické diverzity a životního prostředí.

Akreditaci pro projekt dobrovolnické činnosti s klientelou osob s mentálním postižením v Olomouckém kraji v roce 2017 získala pouze výše zmíněná **Charita Zábřeh**. Na území celé České republiky tuto akreditaci získala například **Společnost pro podporu lidí s mentálním postižením v České republice, o.s.**, Místní organizace SPMP ČR Brandýs nad Labem, a to s projektem „Dobrovolnické centrum Bene“. Osobám s mentálním postižením dobrovolníci pomáhají mimo jiné při čtení, psaní, zpívání, při tanečně-pohybové terapii, dramaterapii či muzikoterapii. Poslední organizací, která získala akreditaci pro dobrovolnickou činnost za rok 2017 s cílovou skupinou osob s mentálním postižením je **Spolek rodičů a přátel zdravotně postižených dětí Daneta** v Hradci Králové, který v roce 2017 představil projekt „Pomoc dobrovolníků tělesně a mentálně postiženým dětem v jejich integraci do společnosti“, jehož cíl je zřejmý již z názvu akreditovaného projektu (MV ČR, 2017).

4.2.1.2 Rok 2018

V seznamu akreditovaných programů pro rok 2018 nalezneme 97 organizací, které získaly akreditaci na projekt v oblasti dobrovolnické služby. Z důvodu užší specifikace diplomové práce se zaměřujeme pouze na klientelu osob s mentálním postižením. V České republice za rok 2018 získalo výše zmíněnou akreditaci pro dobrovolnickou činnost s definovanou cílovou skupinou osob s mentálním postižením například Dobrovolnické centrum Kladno, Oblastní charita Trutnov, Fosa o.p.s. v Praze či Sdružení na pomoc dětem s handicapem, z.ú. taktéž v Praze.

V Olomouckém kraji nalezneme 6 organizací, které jsou do projektů dobrovolnických činností zapojeny a které akreditaci taktéž získaly. **Sdružení D, z.ú.**, kteří svou činností pomáhají při péči o děti, mládež a rodiny v jejich volném čase a kteří získali akreditaci pro program „Na cestě“, jehož cílovou skupinu tvoří zejména děti z dětských domovů, které má program připravit na samostatný život. Další organizací je celorepublikově známá a uznávaná **Amelie, z.s.**, která spolupracuje s onkologickými klinikami a pomáhá zejména jedincům s onkologickým onemocněním. **Hnutí Duha Olomouc** je organizací s projektem „Vlčí a Rysí hlídky“ zaměřující se na ochranu přírody a smysluplné využití volného času mladých lidí. Obecně prospěšná společnost **DW7, o.p.s.** představuje organizaci s akreditovaným programem nesoucí název „Provoz Divadla na cucky“, prostřednictvím kterého se realizují mimo jiné dětské dílny, dramatický kroužek, kluby seniorů a komentované prohlídky divadla (MV ČR, 2018).

Přestože výše uvedené organizace svou činností neposkytují dobrovolnickou činnost osobám s mentálním postižením, bylo vhodné je zde zmínit, protože svými projekty pomáhají lidem žijícím na území našeho kraje. Jedinou organizací, která ve své klientele zmiňuje mimo jiné také osoby s mentálním postižením je **JIKA – Olomoucké dobrovolnické centrum, z.s.**, Vzhledem k cílům diplomové práce a kritériím zadaným v praktické části je nezbytné věnovat této organizaci patřičnou pozornost. Z tohoto důvodu nalezneme informace o organizaci, dobrovolnické činnosti a samotných projektech v rámci organizace **JIKA – Olomoucké dobrovolnické centrum, z.s.** v samostatné kapitole, Kapitole 5.5.2 **JIKA Olomoucké dobrovolnické centrum, z.s.**

4.2.1.3 Rok 2019

Ze sborníků a seznamu akreditovaných programů pro rok 2019 je zřejmé, že novou akreditaci na projekt v oblasti dobrovolnické služby pro osoby s mentálním postižením v Olomouckém kraji v roce 2019 zatím nezískala žádná organizace. Jedinou organizací spadající svou působností pod MV ČR je **Slunečnice, z.s.** v Děčíně, která podporuje osoby s mentálním postižením a organizuje více než 40 dobrovolníků v programech Dobré poledne, Rodinné poradenství a R.O.S. rodina a děti Děčín (MV ČR, 2019).

V Olomouckém kraji v současné době nalezneme tedy pouze jedno výše zmíněné dobrovolnické centrum spadající svou činností pod MV ČR poskytující podporu nejen osobám s mentálním postižením, kterým je **JIKA – Olomoucké dobrovolnické centrum, z.s.** Patříčnou pozornost mu budeme věnovat v praktické části této práce, v Kapitole 5.5.2. JIKA Olomoucké dobrovolnické centrum, z.s.

4.2.2 Dobrovolnické centrum UP

Dobrovolnické centrum Univerzity Palackého svou organizací nespadá pod Ministerstvo vnitra České republiky, ale stejně jako jiná dobrovolnická centra zprostředkovává dobrovolnickou činnost potřebným. Dobrovolnické centrum UP však nemusí splňovat veškeré náležitosti, jako tomu je u dobrovolnických organizací zapojených do akreditovaných projektů MV ČR, evidují však své dobrovolníky stejně, jako jiná dobrovolnická centra.

Mezi základní cíle Dobrovolnického centra UP, jak uvádí autorka článku Vělena Mazochová, je zejména rozvíjení dobrovolnické činnosti na půdě Univerzity Palackého v Olomouci, oceňování svých dobrovolníků a podílení se tak na politice dobrovolnictví v Olomouckém kraji. Tato příležitost spočívá zejména ve vytvoření opatření v oblastech legislativy a financí, která později mohou stát za vznikem dalších dobrovolnických center v Olomouckém kraji. Na tuto aktivitu vycházející z koncepce politiky dobrovolnictví v roce 2018 tým Tatiány Matulayové získal podporu ze strany vedení města Olomouce.

Dobrovolnické centrum UP vytvořilo webovou aplikaci, která nabízí dobrovolníkům (studentům a zaměstnancům UP) příležitosti o potřebných aktivitách v Olomouckém kraji. Iniciátorka vzniku Dobrovolnického centra a autorka několika publikací o dobrovolnictví Tatiana Matulayová dodává, že „*Neziskové organizace mohou do databáze vkládat konkrétní*

nabídky v rámci své činnosti. Studenti tak mohou dostávat informace o novinkách, které organizace nabízejí, a komunikovat s nimi“, dobrovolníci také mají možnost specifikovat, o jaké dobrovolnictví a s jakou cílovou skupinou mají zájem (Žurnál UP, 2019).

Jak předkládá Kapitola 2.4 Organizace dobrovolníků, dobrovolnická centra zpracovávají evidenci dobrovolníků, je tomu tak i v případě Dobrovolnického centra UP, zároveň vyhodnocují počty hodin dobrovolnické práce společně se základními činnostmi dobrovolnictví. Studenti tak mají možnost zapojit se do chodu organizací a tím si kupříkladu rozšířit své studentské portfolio nebo získat doklad o absolvování dobrovolnictví, jehož obsahem je počet hodin dobrovolnické činnosti a základní popis prováděných aktivit. Dobrovolnické centrum UP vzniklo v rámci projektu RomSpiDo, dodává Matulayová. Bližší informace o tomto projektu nalezneme v následující podkapitole.

V návaznosti na propojení Dobrovolnického centra UP a projektu RomSpiDO ve spolupráci s iniciátorkou Tatianou Matulayovou a jejím týmem vznikla **Cena rektora UP** za zásluhy v dobrovolnictví. Cílem tohoto ocenění, společně s akcí Dny dobrovolnictví na Univerzitě Palackého v Olomouci, je zejména upozornit na potřebu dobrovolnické činnosti nejen v Olomouckém kraji (Žurnál UP, 2019).

4.2.2.1 Projekt RomSpiDo

Vztah mezi Dobrovolnickým centrem Univerzity Palackého a projektu RomSpiDo je velice úzký, je proto nezbytné i tento projekt představit. Jedná se o propojení sociálních služeb, univerzitního prostředí a dobrovolnických činností, jehož důležitým úkolem zůstává realizace náboru dobrovolníků z řad studentů a zaměstnanců Univerzity Palackého v Olomouci. Projektem RomSpiDo dobrovolníci získávají veškeré benefity spjaté s dobrovolnictvím, tedy dobrý pocit z odvedené práce, nové příležitosti, praxi a nová přátelství. Mimo to jim pracovníci projektu poskytují supervizi.

Mezi hlavní činnosti tohoto projektu patří zejména vedení databáze dobrovolníků, poskytování odborných konzultací, organizacím poskytují poradenství v oblastech práva, dobrovolnictví a fundraisingu a v neposlední řadě pořádají přednášky a workshopy o dobrovolnických aktivitách, a to zejména pro střední a vysoké školy (ROMSPIDO, 2019).

4.2.3 Dobrovolnické centrum FNOL

V Olomouci nacházíme mimo jiné Dobrovolnické centrum zřízeno Fakultní nemocnicí Olomouc, které funguje od roku 2014. Dobrovolnická činnost začala na odděleních geriatrické a dětské kliniky, v současné době se tato činnost rozšířila i na další pracoviště FNOL. Svou činností přispívají ke zlepšení psychosociálních podmínek pacientů a pomáhají tak nemocnému překonávat nejtěžší chvíle. Mezi základní aktivity dobrovolníka patří zejména poskytnutí společnosti pro pacienty, čtení knih, procházky, výtvarné činnosti, u dětí hry a kreativní činnosti a další aktivizační metody dle potřeb pacientů (FNOL, 2019). Cílovou skupinu Dobrovolnického centra Fakultní nemocnice Olomouc primárně **netvoří** osoby s mentálním postižením, proto tomuto centru nevěnujeme takovou pozornost jako jiným dobrovolnickým centrům, za zmínku ovšem stojí.

4.2.4 Neformální dobrovolnictví

Jak je uvedeno v Kapitole 1.2.1 Kategorizace dle míry organizovanosti, dobrovolnictví dělíme na formální a neformální. Neformální dobrovolnictví můžeme definovat jako podporu a pomoc jedincům, která není zaštitěna žádnou organizací nebo institucí, jak je tomu v případě formálního dobrovolnictví (Frič, Pospíšilová, 2010).

Dobrovolnictví neformálního typu u osob s mentálním postižením může probíhat formou osobních asistencí, dopomoci v domácnosti, doprovázení do zaměstnání nebo smysluplným trávením volného času s klientem. Mezi časté aktivity dobrovolníků a oblíbené aktivity osob s mentálním postižením patří pořádání víkendových pobytů nebo vícedenních sportovních programů. Například olomoucká organizace **Spolu Olomouc** pořádá pravidelný program pro volný čas, tzv. Sport'ák nebo tzv. Setkávání. V roce 2019 organizace pořádala již pravidelný pobytový program pro volný čas nesoucí název Pobytový program Hopsa hejsa, jehož aktivity vycházejí zejména z potřeb účastníků. Ve všech zmíněných programech se často zapojují dobrovolníci, nejčastěji z řad studentů (SPOLU, 2019).

Společnost pro podporu lidí s mentálním postižením v České republice, z.s. ve své výroční zprávě uvádí, že mezi základní aktivity a činnosti SPMP ČR patří mimo jiné pořádání pobytů pro osoby s mentálním postižením a dodávají, že dobrovolnictví a dobrovolnická

činnost vhodně doplňuje práci jejich zaměstnanců a rozvíjí tak osobnost jedince s mentálním postižením (SPMP ČR, 2019).

Neformální dobrovolnictví může probíhat prostřednictvím návštěv, trávení volného času, procházkami či výlety jedince, který o svých aktivitách neuvažuje z pozice dobrovolníka, nýbrž kamaráda osoby s mentálním postižením (Švarcová, 2006).

4.2.4.1 Asociace studentů speciální pedagogiky

Mezi neformální dobrovolnictví můžeme zařadit také sdružení fungující od roku 1986, nyní na Ústavu speciálněpedagogických studií PdF UP, jehož aktivity jsou určeny všem, kteří projevují zájem o problematiku speciální pedagogiky, zejména pak studentům Univerzity Palackého v Olomouci. Členové Asociace studentů speciální pedagogiky se „*pravidelně setkávají a organizují přednášky, besedy, workshopy a diskusní setkání s odborníky z praxe*“, pořádají benefiční akce a na svém webu uvádějí, že tato setkání probíhají i se samotnými osobami se zdravotním postižením (UPOL, 2019).

Mezi základní cíle členové ASPS řadí zejména zvýšení informovanosti studentům i široké veřejnosti o oblasti speciální pedagogiky a o různých typech postižení a vytváření prostředí pro seberealizaci studentů PdF UP. ASPS se spolupodílí na mnoha akcích konaných pod záštitou Univerzity Palackého v Olomouci, a to formou dobrovolnické činnosti (UPOL, 2019). Činnost tohoto sdružení je záslužná a přispívá tak k seberealizaci dobrovolníků a zejména k osvětě v oblasti speciální pedagogiky.

V rámci teoretické části jsme shrnuli základní poznatky o problematice dobrovolnictví a mentálního postižení a představili tak, mimo jiné, možnosti podpory dospělých osob s mentálním postižením formou dobrovolnictví. Teoretická část nám představila kategorizaci dobrovolnictví, historii dobrovolnictví i příslušnou legislativu a popsala, jak probíhá organizace dobrovolníků. Kapitoly, které se zabývají osobami s mentálním postižením nám představují vymezení základních pojmů, kategorizaci mentálního postižení a popis osobnosti jedince s mentálním postižením včetně jeho psychických zvláštností. V kapitolách zabývajících se podporou dospělých jedinců s mentálním postižením jsme zjistili, že v Olomouckém kraji nalezneme pouze jedno dobrovolnické centrum, které svou činností podporuje tuto klientelu.

Studiem odborné literatury, osobních zkušeností a vypracováním teoretické části výše zmíněné podložíme praktickou částí diplomové práce.

PRAKTICKÁ ČÁST

5 Dobrovolnictví u dospělých jedinců s mentálním postižením v organizaci JIKA Olomoucké dobrovolnické centrum z.s.

Po úvodní teoretické části zabývající se problematikou podpory dospělých jedinců formou dobrovolnictví následuje praktická část, která představuje metodologická východiska výzkumného šetření a samotné výzkumné šetření. Předmětem praktické části je zjištění, jak a jakou formou probíhá dobrovolnická činnost u dospělých osob s mentálním postižením v organizaci JIKA, jakožto jediným dobrovolnickým centrem v Olomouckém kraji, které prostřednictvím dobrovolnictví podporuje osoby s mentálním postižením.

Následující kapitoly popisují cíle, výzkumné otázky a výzkumné oblasti výzkumného šetření. Předkládají nám popis metod výzkumného šetření formou kvalitativní výzkumné strategie a metody rozhovoru. Charakterizují nám vybraný vzorek výzkumného šetření a předem zadaná a pro práci velmi důležitá kritéria pro výběr respondentů.

V souvislosti s teoretickou částí nám pak následující kapitoly předkládají informace o dobrovolnickém centru JIKA, které hraje v celé práci jednu ze stěžejních rolí. Nedílnou součástí praktické části je metoda analýzy dat výzkumného šetření, výsledky výzkumného šetření a také diskuse výsledků výzkumného šetření. Součástí praktické části bude také rozhovor s koordinátorem dobrovolníků v organizaci JIKA Olomoucké dobrovolnické centrum.

5.1 Vymezení cíle a výzkumných otázek výzkumného šetření

Hlavním cílem výzkumného šetření je **popsat dobrovolnickou činnost v organizaci JIKA, a to se zaměřením na dospělé jedince s mentálním postižením.**

Z důvodu přehlednosti interpretace zkoumaných dat jsme stanovili další, zpřesňující cíle, spadající do námi zvolených výzkumných oblastí, které jsou blíže popsány v následující podkapitole.

Díličními cíli rozumíme:

- Zjistit, jak probíhal prvotní kontakt a začátek spolupráce v organizaci JIKA
- Zjistit, co motivuje dobrovolníky k dobrovolnické činnosti, a to nejen u osob s mentálním postižením
- Zjistit, jak dobrovolníci vnímají organizační vymezení dobrovolnické činnosti
- Zjistit, jaké bariéry či limity spatřují dobrovolníci při dobrovolnické činnosti
- Zjistit, jaký přínos dobrovolníci shledávají v dobrovolnické činnosti

V závislosti na stanovení cílů výzkumného šetření jsme si stanovili tuto hlavní výzkumnou otázku, která zní: „**Jakým způsobem probíhá dobrovolnická činnost v organizaci JIKA?**“ a dále ji za pomoci operacionalizace rozdělili dle výzkumných oblastí takto:

- Co vedlo potenciální dobrovolníky k dobrovolnictví a jak probíhal prvotní kontakt s organizací?
- Co motivovalo dobrovolníky k dobrovolnické činnosti a z jakého důvodu si vybrali klientelu osob s mentálním postižením?
- Jaké je organizační vymezení dobrovolnické činnosti v organizaci JIKA a jak dobrovolnictví probíhá?
- S jakými překážkami nebo limity se během dobrovolnické činnosti dobrovolníci setkávají?
- Jaký přínos dobrovolníci shledávají ve své práci?

5.2 Výzkumné oblasti

V souladu s cíli výzkumného šetření a výzkumnými otázkami bylo, nejen pro přehlednost, nezbytné vytvořit výzkumné oblasti. Otázky v rozhovoru byly proto rozděleny do pěti oblastí. Jedná se o tyto oblasti výzkumného šetření, které zcela korespondují s cíli výzkumného šetření a vycházejí z nich. Jedná se o:

- Výzkumná oblast 1 - Prvotní kontakt a začátek spolupráce
- Výzkumná oblast 2 - Motivace dobrovolníka k dobrovolnické činnosti (nejen u osob s mentálním postižením)
- Výzkumná oblast 3 - Organizační vymezení dobrovolnické činnosti
- Výzkumná oblast 4 - Bariéry v dobrovolnické činnosti
- Výzkumná oblast 5 - Přínos dobrovolnické činnosti

Před začátkem samotného rozhovoru jsme vytvořili stručnou anamnézu a shromáždili tak obecné informace o každém z respondentů, a to nejen z důvodu potvrzení, že respondent odpovídá předem zadaným kritériím výzkumného šetření. Těmito informacemi rozumíme pohlaví, věk, zaměstnání a délku dobrovolnické činnosti v organizaci JIKA. Výzkumné otázky byly doplněny o další, pro rozhovor nezbytné otázky. V Příloze č. 4 předkládáme schéma rozhovoru s respondenty.

První výzkumná oblast je zaměřena na popis prvotního kontaktu dobrovolníka s organizací. Sledujeme, jak se dobrovolník o organizaci dozvěděl, případně zda ho organizace oslovila sama či přes prostředníka (škola, praxe), jak probíhala první návštěva v organizaci JIKA a následné přijímání do organizace (formou psychotestů, dotazníků). Zajímá nás také, jakou roli v organizaci hrál koordinátor dobrovolníků. V neposlední řadě budeme zjišťovat, s jakými přijímajícími organizacemi dobrovolník spolupracuje.

Druhá výzkumná oblast se zabývá motivací dobrovolníků k dobrovolnické činnosti, tedy co dobrovolníky motivovalo k dobrovolnictví (a to zejména u osob s mentálním postižením). Zjišťujeme, zda mají dobrovolníci předchozí zkušenost při práci s osobami s mentálním postižením nebo s jinou klientelou. Tato výzkumná oblast se také zaměřuje na to, proč si dobrovolníci vybrali ke své dobrovolnické činnosti právě dospělé osoby s mentálním postižením.

Třetí výzkumná oblast je zaměřena na organizační vymezení dobrovolnictví v JIKA a průběh samotného dobrovolnictví. Zajímá nás, jak často respondent dobrovolnickou činnost vykonává, s kolika klienty pracuje a jak často se jeho klientela střídá či obměňuje. Zaměřujeme se také na cílové oblasti a harmonogram dobrovolnické činnosti, tedy přesný popis toho, jak dobrovolnictví s osobami s mentálním postižením probíhá a zda je například ve smlouvě předem stanoveno, o jaké základní úkoly se má jednat. Do této oblasti jsme zařadili taktéž oceňování dobrovolníků a práci s docházkovým listem dobrovolníků.

Čtvrtá výzkumná oblast se zabývá překážkami a limity, které během dobrovolnické činnosti mohou nastat, a to jak ze strany dobrovolníků, tak ze strany organizace JIKA či přijímajících organizací. Zajímalo nás, mimo jiné, zda je v případě nastalých problémů dobrovolníkům nabídnuta supervize a pokud ano, jak často a jakým způsobem probíhá.

Poslední výzkumná oblast je zaměřena na vliv dobrovolnictví na život respondentů. Domníváme se, že je velmi důležité, aby sám dobrovolník ve své práci viděl smysl. Dotazujeme se na význam dobrovolnictví pro něj osobně, na význam dobrovolnictví pro uživatele a organizaci a v neposlední řadě na význam dobrovolnictví pro veřejnost. V této výzkumné

oblasti je také zmíněna problematika oceňování dobrovolníků a představení „ideálního dobrovolníka“.

5.3 JIKA Olomoucké dobrovolnické centrum z.s.

Jak je uvedeno v Kapitole 4.2.1 Dobrovolnická centra akreditovaná MV ČR, JIKA Olomoucké dobrovolnické centrum je jediným dobrovolnickým centrem v Olomouckém kraji, které prostřednictvím dobrovolnictví podporuje mimo jiné i osoby s mentálním postižením. Je proto nezbytné věnovat se této organizaci podrobněji, neboť v rámci výzkumného šetření toto dobrovolnické centrum hraje velmi důležitou roli.

5.3.1 JIKA v kontextu MV ČR

JIKA Olomoucké dobrovolnické centrum, z.s., nacházející se na Horním náměstí 18 v Olomouci nabyla 24. října 2018 právní moci akreditace a zapsala se tak svým projektem mezi Seznam akreditovaných projektů pro rok 2018, s délkou trvání tři roky.

Dle Seznamu akreditovaných projektů je rozdělena do dvou oblastí dobrovolnické služby. První oblastí je pomoc osobám se zdravotním postižením a seniorům a druhou oblastí rozumíme *„pomoc osobám sociálně slabým, seniorům, nezaměstnaným, osobám trpícím domácí násilím, imigrantům a pomoc při péči o děti, mládež a rodiny v jejich volném čase“*. Pro druhou oblast dobrovolnické služby tato organizace získala akreditaci na projekt „Dobrovolnictví na Olomoucku“, jež vychází z potřeb klientů a poptávky přijímacích organizací. V kontextu tohoto dobrovolnictví rozumíme dobrovolníkem jedince, který nenahrazuje práci odborníků, má ovšem podpůrnou úlohu, nejvíce v přímé práci s klienty. Druhou oblastí dobrovolnické služby se ovšem zabývat konkrétněji nebudeme, a to z důvodu cílové skupiny, která pro tuto práci není důležitá.

JIKA má dále akreditovaný projekt nesoucí název „Dobrovolníci v nemocnicích“, který se zaměřuje zejména na podporu osob hospitalizovaných nebo dlouhodobě nemocných. Hlavním úkolem dobrovolníka v tomto projektu je poskytnout pacientovi podporu v těžkých situacích v nemocnici. JIKA spolupracuje s olomouckými nemocnicemi, např. s Vojenskou nemocnicí či Neurologicko-geriatrickým léčebným ústavem v Moravském Berouně (MV ČR, 2018).

5.3.2 Základní informace o organizaci JIKA Olomoucké dobrovolnické centrum, z.s.

JIKA Olomoucké dobrovolnické centrum z.s., je zapsaným spolkem, dříve sdružením, které bylo založeno s cílem realizování dobrovolnických aktivit, které povedou k vytvoření či zkvalitnění mezilidských vztahů v kontextu rodiny, komunity i společnosti. Mezi další cíle řadíme podporu a propagaci dobrovolnictví, a to v samotné organizaci, ve společnosti, mezi občany, mezi neziskovými organizacemi a dalšími organizacemi pracujícími s osobami se zdravotním postižením a jiným znevýhodněním a také mezi státní správou a samosprávou.

JIKA, z.s. „*sdužuje, realizuje, koordinuje a podporuje aktivity, projekty a programy zejména v oblasti sociální, sociálně-zdravotní, kulturní, sportovní, ekologické, vzdělávací a výchovné a v oblasti práce s dětmi a mládeží*“ a to prostřednictvím dobrovolnictví, které se nejvíce orientuje na sociální a zdravotní oblast (JIKA, 2018).

Posláním této organizace je zejména vytvoření kvalitních a funkčních vztahů mezi lidmi a zapojování dobrovolníků do výše zmíněných programů. Základními činnostmi jsou zejména podpora dobrovolnictví a jeho propagace a dále činnosti metodické, koordinační a vzdělávací, mimo jiné i prostřednictvím poradenství, vzdělávacích programů, výcviků, supervizí, terapií a dalších dobrovolnických aktivit (JIKA, 2010).

5.3.3 Spolupracující a přijímací organizace

Dobrovolnictví v rámci organizace JIKA může probíhat v nemocnicích, domovech pro seniory, klubech pro seniory, v zařízeních pro děti a mládež, v domovech pro osoby se zdravotním postižením a dalších organizacích, v terénu, ale také u klienta doma. Dobrovolníci organizují mimo jiné jednorázové akce, podílejí se na přípravě volnočasových aktivit, organizují kluby, besedy, workshopy, nebo si jen povídají, zpívají, čtou klientům, a i těmito činnostmi podporují a pomáhají tam, kde je to potřebné (JIKA, 2018).

Mezi **spolupracující organizace** patří DC 90, AKTIV +, Národní dobrovolnické centrum, Domov pro seniory Tovačov, Fond ohrožených dětí, Univerzita Palackého v Olomouci, Vojenská nemocnice Olomouc, Domov pro ženy a matky s dětmi Olomouc Holečkova, Sluňákov a Odborný léčebný ústav neurologicko-geriatrický Moravský Beroun (JIKA, 2019).

Z výroční zprávy pro rok 2018 vydané k 30.4.2019 vyplývá, že velmi důležitou činností je spolupráce s **přijímacími organizacemi**. Pro účely této práce vyjmenujeme z 36 přijímacích organizací pouze ty, které svými činnostmi podporují osoby s mentálním postižením, vycházíme tak z Registru poskytovatelů sociálních služeb a z webových stránek příslušných organizací. Jedná se například o DC 90 Topolany (denní stacionář, rehabilitace, divadlo), Internetporadna, z.s., Balanc, z.ú. – Společnost pro vyrovnávání příležitostí, Snoezelen Olomouc z.s. Povzbuzení – multismyslové relaxační centrum (JIKA, 2018).

Do tohoto výčtu jsme záměrně nezařadili Domovy pro seniory, které často ve své klientele v rámci Registru poskytovatelů sociálních služeb osoby s mentálním postižením uvádějí, nicméně majoritní klientelu netvoří.

5.3.4 Dotazník dobrovolníka

Jak je uvedeno v Kapitole 2.4.2 Zapojení dobrovolníků do organizace, povinností dobrovolnických center je určitá organizace dobrovolníků, ve zmíněné kapitole nalezneme mimo jiné i to, že dobrovolnická centra přijímají dobrovolníky zpravidla na základě předem připraveného dotazníku, který mimo jiné umožňuje lepší orientaci o činnostech, které dobrovolník hledá a které chce vykonávat.

Dotazník organizace JIKA obsahuje osobní údaje včetně věku, nejvyššího dosaženého vzdělání a profese a dále se zaměřuje na hlediska výběru vhodné organizace, tedy v jaké oblasti by potenciální dobrovolník chtěl pracovat, zda by svou dobrovolnickou činnost rád prováděl individuálně či ve skupině a zejména s jakou cílovou skupinou by nejraději pracoval. Pro organizaci je také důležité vědět, zda potenciální dobrovolník preferuje podporu jedinců v organizaci nebo dle potřeb klienta doma, u sebe doma nebo v terénu (JIKA, 2018). Zmíněný Dotazník dobrovolníka JIKA Olomouckého dobrovolnického centra, z.s. nalezneme v Příloze č.3.

5.4 Metody výzkumného šetření a konstrukce rozhovoru

Vzhledem ke zvolenému tématu diplomové práce, její problematice a povaze výzkumného šetření byla zvolena **kvalitativní výzkumná strategie**. Důvodem výběru tohoto

typu výzkumu byla zejména charakteristická cílová skupina respondentů a také omezení, které vyplývá ze získávání dat prostřednictvím kvantitativní výzkumné strategie.

5.4.1 Kvalitativní výzkumná strategie

Kvalitativním výzkumem, či kvalitativní výzkumnou strategií, rozumíme proces, při kterém výzkumníci hledají porozumění, která jsou založená na „*různých metodologických tradicích zkoumání daného sociálního nebo lidského problému*“ (Creswell in Hendl, 2008, s. 46). Využití kvalitativní výzkumné strategie se soustřeďuje na vztah mezi proměnnými, ověřování tohoto vztahu a zároveň na zjištění, jakým způsobem se tyto proměnné ovlivňují a shlukují (Strauss, Corbinová, 1999).

Kvalitativní výzkum má v současnosti v sociálních vědách rovnocenné postavení s ostatními formami výzkumu, přestože byl dříve chápán spíše jako doplněk klasických kvantitativních výzkumných strategií (Hendl, 1997). Kupříkladu Glaser (2010) definuje kvalitativní výzkum velmi jednoduše, neboť hovoří o tom, že pokud se jedná o výzkum bez využití statistických metod, jedná se vždy o kvalitativní výzkum. S tímto tvrzením ovšem nesouhlasí Hendl (2008), protože podle něj kvalitativní výzkum nespočívá pouze v absenci čísel.

Creswel (in Hendl, 2008, s. 48) dodává, že „*výzkumník vytváří komplexní, holistický obraz, analyzuje různé typy textů, informuje o názorech účastníků výzkumu a provádí zkoumání v přirozených podmínkách*“. S tímto tvrzením souhlasí autoři Strauss a Corbinová (1999, s. 11), neboť hovoří o tom, že kvalitativní výzkum je využíván v případě, že chceme odhalit podstatu zkušeností s určitým jevem a rovněž nám tento typ výzkumu slouží „*k odhalení a porozumění tomu, co je podstatou jevů, o kterých toho ještě moc nevíme nebo k získání nových názorů na jevy, o nichž už něco víme*“.

Kvalitativní výzkum je prováděn formou delšího či intenzivnějšího kontaktu s jedincem, výzkumník využívá zpravidla málo standardizované metody získávání dat. Mezi nejzákladnější instrumenty řadíme přepis z rozhovorů či pozorování, fotografie, audiozáznamy, úřední dokumenty a v podstatě vše, co nám přibližuje zkoumaná témata (Hendl, 2008).

„*Výzkumník nesestavuje ze získaných dat skládku, jejíž konečný tvar zná, spíše konstruuje obraz, který získává kontury v průběhu sběru a poznávání jeho částí*“ (Hendl, 2008,

s. 50). Znamená to tedy, že výzkumník nepřichází s novou teorií, kterou by později ověřoval, začíná ovšem zkoumanou oblastí a nechává, aby se postupně začalo vynořovat to, co je v definované oblasti významné (Strauss, Corbinová, 1999). Zmínění autoři spatřují přednosti kvalitativního výzkumu zejména v jeho podrobném popisu při zkoumání daného jevu nebo jedince, a to nejen v jeho přirozeném prostředí.

5.4.2 Metoda rozhovoru

Vzhledem k charakteristické cílové skupině respondentů byla zvolena **metoda rozhovoru**. Jak uvádějí autoři Hendl a Remr (2017), jedná se o jednu z nejoblíbenějších a nejvíce využívaných metod v kvalitativním výzkumu. Výzkumník podává respondentovi otázky, kterými shromažďuje data o zkoumané problematice. Rozhovor neboli interview může probíhat přímo, tedy face to face, nebo nepřímo pomocí telefonu nebo využití aplikací, např. Skype (Hendl, Remr, 2017).

Cílem rozhovoru je získat co nejvíce hluboké, detailní a komplexní informace o daném jevu nebo jedinci (Švaříček, Šed'ová, 2014). Výhodou také je, že nám rozhovor může umožnit, a zpravidla také umožňuje, navázat bližší kontakt s jedincem. V rozhovoru máme, oproti dotazníku, také možnost rychle reagovat na případně vzniklou nesrozumitelnost či nedorozumění při dotazování (Miovský, 2006).

V případě neformálního rozhovoru vznikají otázky nahodile bez předchozího určení. Rozhovor s návodem nám přesně definuje specifikovaná témata, přičemž výzkumník určuje jejich pořadí. Kvantitativní strukturovaný rozhovor nám umožňuje jednoduchou analýzu dat, nevýhodou ovšem je, že rozhovor tak bývá často neosobní a mechanický. Standardizovaný otevřený rozhovor zlepšuje možnost analýzy, neboť jsou otázky předem zadány (Hendl a Remr, 2017). Autoři Švaříček a Šed'ová (2014) výše zmíněný standardizovaný otevřený rozhovor definují jako **strukturovaný rozhovor s otevřenými otázkami** a dodávají, že se jedná o nejpoužívanější formu rozhovoru, jejímž účelem je zejména minimalizace efektu tazatele na kvalitu rozhovoru.

Vzhledem k povaze výzkumného šetření jsme zvolili právě tento typ rozhovoru, neboť jak udává Hendl (2006), díky přirozené komunikaci a přesně zadané struktuře rozhovoru nám tak přináší kvalitnější porovnávání výsledků výzkumného šetření a zároveň hlubší poznání dané problematiky.

Otázky v rozhovoru byly kladeny obsáhleji, ale v jednotlivých bodech a v pěti skupinách otázek, tedy v pěti výzkumných oblastech. Cílem bylo navést respondenty k tomu, aby se o daném problému rozhovořili více. Před samotným kladením otázek byla s respondentem vytvořena stručná anamnéza, kterou jsme vytvořili nejen z důvodu potvrzení, že námi zvolený respondent splňuje námi předem zadaná kritéria. Součástí anamnézy byly údaje o pohlaví, věku, zaměstnání a délce dobrovolnické činnosti v organizaci JIKA.

5.5 Charakteristika vybraného vzorku výzkumného šetření

Pro účely této práce a splnění cíle výzkumného šetření, kterým je popsat dobrovolnickou činnost v organizaci JIKA, a to se zaměřením na dospělé jedince s mentálním postižením je proto nezbytné, abychom na tomto místě charakterizovali vzorek výzkumného šetření. S tímto účelem jsme využili nejčastěji používanou a také nejrozšířenější metodu, **metodu záměrného výběru respondentů**. Metoda záměrného výběru respondentů nám tak přesně vyjadřuje záměr, podle kterého vzorek vybíráme, přičemž vždy se jedná o skupinu osob, která splňuje předem zadaná a definovaná kritéria (in Miovský, 2006). Vojtíšek (2012) dodává, že se jedná o nenáhodný výběr, jehož technikami mohou být kvótní výběry, účelové výběry, výběry na základě dobrovolnosti, výběry na základě dostupnosti či techniky sněhové koule.

V rámci této práce je využíván zejména účelový výběr, díky kterému výzkumník rozhoduje, kdo z respondentů nejlépe odpovídá zaměření jeho výzkumného šetření a výběr na základě dobrovolnosti, charakterizovaný záměrnou volbou při hledání respondentů a předem definovanými kritérii pro výběr respondentů.

5.5.1 Kritéria pro výběr respondentů

Před zahájením samotného výzkumného šetření prostřednictvím rozhovoru byla v závislosti na tématu práce a teoretických východiscích stanovena následující kritéria: respondentem výzkumného šetření rozumíme jedince, který podporuje dospělé osoby s mentálním postižením (nikoliv psychickým onemocněním) formou dobrovolnictví v Olomouckém kraji, a to prostřednictvím formálního dobrovolnictví. Tento jedinec musí vykonávat svou dobrovolnickou činnost v organizaci JIKA Olomoucké dobrovolnické centrum, protože je to jediné dobrovolnické centrum v Olomouckém kraji, ve kterém se

dobrovolníci věnují osobám s mentálním postižením. O tomto dobrovolnickém centru pojednává Kapitola 5.5.2 JIKA Olomoucké dobrovolnické centrum, neboť pro účely výzkumného šetření je nezbytné věnovat se této organizaci podrobněji.

Důvodem užší specifikace potenciálního respondenta je zejména to, že se praktická část této práce zabývá mimo jiné organizací dobrovolníků (jejich zapojením do organizace, formálními náležitostmi organizace dobrovolníků, supervizí, hodnocením a evaluací). Z výše zmíněného je patrné, že se automaticky vyloučili neformální dobrovolníci, nespádající svými aktivitami pod žádnou instituci. Nemusí se proto řídit zákonem č. 86/2014 Sb. o dobrovolnické službě, ve znění pozdějších předpisů a nemusí tak plnit povinnosti z něj vyplývající. Tito jedinci by proto pro účely této práce byli nevhodnými respondenty, neboť je neprovází celý proces organizace dobrovolníků.

Základní charakteristika vybraného vzorku výzkumného šetření je uvedena v následující tabulce.

	Pohlaví	Věk	Zaměstnání	DDČ v JIKA
R1	Žena	22	Student	6 měsíců
R2	Žena	21	Student	1 měsíc, nyní dobrovolnice v Opavě
R3	Žena	24	Student + AP	11 měsíců
R4	Žena	24	Student	7 měsíců
R5	Žena	27	Sociální pracovnice	6 měsíců

Tabulka č.1.: Základní údaje o souboru šetření.

Poznámky k tabulce č. 1: R = respondent, DDČ = délka dobrovolnické činnosti, AP = asistent pedagoga

Z výše uvedené tabulky je patrné, že se výzkumného šetření celkem zúčastnilo pět respondentů, kteří odpovídají námi předem zadaným kritériím výzkumného šetření, jednalo se pouze o ženy, a to ve věkovém rozmezí od 21 do 27 let. Tabulka nám pro přehlednost předkládá také základní informace o respondentovi – jeho věk, pohlaví, zaměstnání a délku jeho dobrovolnické činnosti. Respondenty jsme oslovovali prostřednictvím organizace JIKA.

Respondenty jsme předem seznámili s účelem a cílem této práce a také se skutečností, že nemají povinnost odpovídat na všechny námi položené otázky, pakliže nechtějí, a že veškeré informace, které během vedeného rozhovoru zazní, budou využívány pouze pro účely této

práce. Respondenti byli také seznámeni s tím, že v případě zájmu je obeznámíme o výsledcích tohoto výzkumného šetření.

Pro účely strukturovaného rozhovoru s otevřenými otázkami byl využit mobilní telefon s nahráváním. V rámci výzkumného šetření proběhlo 5 rozhovorů. Průměrná délka rozhovoru byla 36 minut. Doslovný přepis jednoho z rozhovorů nalezneme v Příloze č. 5.

5.6 Metoda analýzy dat výzkumného šetření

Analytická data výzkumného šetření byla získána doslovným přepisem zvukových záznamů všech námi realizovaných rozhovorů a dále analyzována. Analýza výzkumného šetření byla provedena prostřednictvím **metody otevřeného kódování**. Metoda kódování a pojmenování kategorií je dle Dismana (2000) vhodným nástrojem pro organizaci i interpretaci dat, která jsou získávána prostřednictvím rozhovorů. Výzkumné jednotky, které se skládají z jednotlivých jevů, pocitů či událostí, pak dále kódujeme a přidělujeme jim jednotlivé kategorie. Tyto kategorie vznikají porovnáváním a tříděním již zmíněných výzkumných jednotek, které dále náleží jinému jevu, jemu podobnému (Miovský, 2006).

Při procesu kódování v podstatě informace získané výzkumným šetřením rozebíráme na malé samostatné části, které dále studujeme, porovnáváme a zjišťujeme jejich podobnost nebo shodu. Tyto malé části přiřazujeme k nejbližše pojmově blízkým jevům, později k těm méně blízkým. Nazýváme je kódy, z čehož dále vychází pojem kódování (Hendl, 2008).

Při realizaci výzkumného šetření bylo patrné, že se tyto podobné či shodné jevy opravdu objevují. Analýza výzkumné části této diplomové práce s využitím metody otevřeného kódování se skládala ze dvou částí. První část byla charakteristická analýzou klíčových pojmů, které jsme postupně nacházeli ve výpovědích respondentů. V rámci druhé části jsme tyto klíčové pojmy obsahově shlukovali do určitých kategorií, které jsme pojmenovali adekvátně k pojmům, které do dané kategorie spadají. Prostřednictvím této metody a popsaného procesu nám vzniklo pět oblastí, ve kterých nacházíme několik kategorií, které byly zjištěny během výzkumného šetření prostřednictvím metody otevřeného kódování. Využitím tohoto postupu jsme tak mohli dosáhnout více precizní a přehlednější analýzy, díky které stanovujeme závěrečná zjištění. Vzniklé kategorie jsou popsány níže společně s vybranými výpověďmi respondentů, které s tématem úzce souvisí.

5.7 Časový harmonogram

Časové rozvržení praktické části diplomové práce je uvedeno v následující tabulce.

Září - říjen 2019	Přípravná část výzkumného šetření	Tvorba výzkumných otázek, domněnek a cílů, počátek oslovování respondentů
Listopad – březen 2019	Realizace výzkumného šetření	Rozhovory s respondenty
Leden 2020 – březen 2020	Vyhodnocovací část výzkumného šetření	Rozhovory s respondenty, vyhodnocování rozhovorů, analýza rozhovorů, práce s výsledky výzkumného šetření, dokončování praktické části diplomové práce

Tabulka č.2.: Časový harmonogram

Jak je patrné z výše uvedené tabulky, výzkumné šetření je rozděleno do tří časových etap. První částí rozumíme přípravnou část, druhou část tvoří samotná realizace výzkumného šetření a v poslední etapě se věnujeme vyhodnocování a zpracování výzkumného šetření.

6 Výsledky výzkumného šetření

Výzkumnému šetření předcházela vstupní rozhovor s koordinátorem dobrovolníků organizace JIKA Olomoucké dobrovolnické centrum z.s., Mgr. Jiřím Langem, při kterém jsme měli možnost potvrdit si informace o dobrovolnictví vycházející z teoretické části této práce. Mgr. Lang nám poskytl zajímavé informace, mezi nimiž byl například údaj o počtu všech dobrovolníků v organizaci, kterých je osmdesát, a také počtu dobrovolníků pracujících s osobami s mentálním postižením (nikoliv psychickým onemocněním), kterých je v tuto chvíli pouze pět. Rozhovor byl veden s pěti dobrovolníky.

Zajímavým zjištěním byl fakt, že největší počet dobrovolníků pracuje s klienty v Psychiatrické léčebně Šternberk. Jedná se zejména o studenty psychologie, menší část tvoří studenti speciální pedagogiky. Nejvíce dobrovolníků, podle slov Mgr. Langa, je z řad studentů pedagogické a filozofické fakulty a převládají zejména ženy.

Spolupracujících organizací je, jak je zmíněno v předchozích kapitolách teoretické části, opravdu velké množství, nicméně velký zájem z řad dobrovolníků nacházíme zejména v Domovech pro matky s dětmi, v Domovech pro seniory, v Psychiatrické léčebně Šternberk, v Dětském domově a v Klokánku. Práce s dětmi je oblíbená zejména u studentů pedagogické fakulty.

Následující podkapitoly pojednávají o detailním rozboru každé z kategorií výzkumného šetření, které během sběru dat vznikly, a předkládají nám její analýzu a výsledky získané pomocí kvalitativní výzkumné strategie za využití metody rozhovoru. Podkapitoly nám představují jednotlivé tematické oblasti, které při analýze dat vznikly. Dochází k velmi důležité fázi, fázi stanovení závěru výzkumného šetření.

6.1 Prvotní kontakt a začátek spolupráce

V této podkapitole je prezentována analýza dat týkající se prvotního kontaktu potenciálního dobrovolníka s organizací, důvod tohoto rozhodnutí a také způsob navázání kontaktu s organizací.

6.1.1 Pojem dobrovolnictví

Pojem dobrovolnictví, jak jej chápou autoři zabývající se dobrovolnictvím, nalezneme v teoretické části této práce. Zajímalo nás ovšem, jak pojem dobrovolnictví chápou dobrovolníci, tedy respondenti našeho výzkumného šetření. Všech pět respondentů se shodlo na tom, že se jedná o nezištnou formu pomoci těm, kteří to potřebují, a to ve formě trávení svého volného času zpříjemněním volného času klientů. R5 se zmiňuje o tom, že je potřeba být solidárnější vůči lidem, kteří se neobejdou bez pomoci jiného člověka a dobrovolnictví chápe jako: *„dobrovolnickou činnost prováděnou ve svém volném čase bez nároku na odměnu. Myslím si, že by v naší zemi měla být větší solidarita vůči lidem, kteří se neobejdou bez pomoci druhých. Většina služeb pro tyto osoby bývá za úhradu a finanční prostředky těchto osob nejsou vždy vysoké. Proto si myslím, že je důležité si navzájem pomáhat i v rámci těch dobrovolnických služeb“*. R1 dodává, že pojem dobrovolnictví je velmi těžké definovat. Velmi zajímavý byl dodatek R4: *„vzhledem k mým altruistickým sklonům a zaměřením mého vysokoškolského oboru jsem se za dobu studia stala dobrovolníkem hned v několika organizacích. Ono se to taky hodí, je to takový bonus ke škole“*.

6.1.2 Navázání kontaktu s organizací JIKA

Způsob navázání kontaktu s organizací JIKA byl u všech dotazovaných respondentů stejný. Ve všech případech se jednalo o oslovení organizace ze strany dobrovolníka. V žádném z případů se nejednalo o cílené vyhledávání potenciálních dobrovolníků ze strany organizace. Důvody navázání kontaktu s organizací byly ovšem různé. Tři z pěti respondentů organizaci JIKA dříve neznalo, přičemž prvotní kontakt vždy proběhl s koordinátorem dobrovolníků, Mgr. Langem, což dokládá i rozhovor s R1: *„No, já JIKU předtím vůbec neznala, ale tím, že jsem se chtěla hlásit na obor Psychologie, tak jsem chtěla mít nějakou praxi. Bavila jsem se o tom s kamarádkou a ta mi vlastně doporučila JIKU. Na internetu jsem si našla adresu a emailem jsem se spojila s vedením organizace. Pak jsem tam osobně přišla a mluvila s panem Langem“*. Podobnou zkušenost má i R2: *„Jo, našla jsem si JIKU sama. Měla jsem hodně času a hodilo se mi to jako praxe do školy. Doporučila mi to kamarádka, takže já jsem pak jen napsala email, domluvila si osobní schůzku a rovnou pak šla na školení. Hodí se mi to do té psychologie, každá zkušenost je dobrá, chtěla jsem prostě tu teorii převést do praxe“*. Pouze jeden z pěti respondentů nespojoval dobrovolnickou činnost s praxí do školy, což dokládá rozhovor s R3: *„Na organizaci jsem tak trošku necíleně narazila na internetu, na Facebooku*

jsem zahlédla reklamu nebo nějaký odkaz. Zaujalo mě to, tak jsem je kontaktovala emailem. Říkala jsem si, že by mě to mohlo bavit a mohla bych tak vyplnit volný čas, který jsem v té době měla“.

6.1.3 Prvotní kontakt s organizací JIKA

První návštěva v organizaci JIKA a následné přijímání do organizace probíhalo ve všech pěti případech téměř totožně, což vychází z harmonogramu práce koordinátorů dobrovolníků, který má předem stanovená pravidla. Přijímání do organizace se lišilo pouze v maličkostech, což dokládají následující rozhovory, R3: *„No, nejprve jsem emailem dostala dotazník, který bylo potřeba vyplnit a poslat, pak jsme se domluvili na osobní schůzku, která probíhala jako takový pohovor, vedoucí mi vysvětlil tu práci, jak co dělat a jaké mám možnosti, mluvil taky o možnosti pravidelných setkání a supervize. Pak už jsem jenom vyplnila smlouvu a začali jsme společně hledat spolupracující organizace, kam bych mohla docházet“*, R1: *„Pak jsem tam osobně přišla a mluvila s panem Langem, ten mi vlastně pověděl o té organizaci, jak to tam funguje a postavil přede mě spoustu možností a já si vlastně náhodou a namátkou vybrala DC Topolany, což je denní stacionář kousek od Olomouce. Byla jsem tam první den na zkoušku a pak tam vlastně zůstala, protože se mi tam fakt líbilo“.*

6.1.4 Smlouva a přijímající organizace

Smlouva mezi organizací JIKA a dobrovolníkem byla uzavřena vždy. Psychotesty nemusel podstupovat žádný z dobrovolníků, R1: *„Psychotesty jsem nedělala, to vůbec“*. Roli koordinátora dobrovolníků zmínilo všech pět respondentů, neboť vedoucím organizace je právě jeden z nich, Mgr. Jiří Lang, se kterými se každý z respondentů osobně setkal, R4: *„Bavila jsem se s ním o tom, co by mě zajímalo a s jakou cílovou skupinou chci pracovat. Dozvěděla jsem se, kde všude JIKA pomáhá, jaké jsou možnosti, podepsala smlouvu, prošla školením a bylo. Pak probíhala i supervize, ale tam jsem nešla“.*

Vzhledem k tomu, že organizace JIKA spolupracuje s mnoha přijímajícími organizacemi, zajímalo nás, se kterými organizacemi spolupracují respondenti našeho výzkumného šetření, R1: *„Spolupracuji jenom s tím DC90“*, R4: *„Jako já jsem dobrovolník v hodně organizacích, většinou třeba jen jednou, dvakrát. Ale co se týká JIKY, tak přes ní mám denní stacionář v Topolanech“*. R3 hovoří o dvou organizacích, se kterými v rámci JIKA spolupracuje, R3: *„Jestli se počítá i ta Internetporadna, o které jste mluvila, tak i tam.*

No a Snoezelen v Olomouci“. Poslední dva respondenti spolupracují taktéž s denním stacionářem DC90 v Topolanech.

6.2 Motivace dobrovolníka k dobrovolnické činnosti

Cílem následující podkapitoly bylo zjistit, co motivovalo dobrovolníky k dobrovolnické činnosti, z jakého důvodu si vybrali klientelu osob s mentálním postižením a zda s touto cílovou skupinou mají předchozí zkušenosti.

6.2.1 Motivace k dobrovolnictví a předchozí zkušenost

Mezi nejčastějšími důvody stát se dobrovolníkem byl *pocit užitečnosti, smysluplné trávení volného času, touha pomoci lidem a dobrý pocit*, tyto pojmy se vyskytly ve všech pěti rozhovorech, což vnímáme velmi pozitivně. Například R3 popisuje motivaci k dobrovolnictví takto, R3: *„Motivovala mě ta chuť k práci s těmi lidmi, získávání nových zkušeností, bližší poznání a porozumění těmto lidem při osobním setkávání. Člověk se pak cítí užitečněji a má dobrý pocit. Zaplnilo mi to taky volný čas, který jsem měla během semestru“*. A právě pocit z práce, která má smysl, potvrzuje i tvrzení R1: *„Ten pocit, když pomáhám, je prostě jedinečný. Chtěla jsem se tomu věnovat, pracovat s lidmi a v té oblasti se prostě pohybovat“*, i R2: *„Vždycky jsem chtěla pomáhat. Ono to asi nejde popsat, je to takový dobrý pocit, víte. Když vidíte ty lidi, jakou mají radost, že s nimi trávíte čas, jen tak. Oni to poznají, že to děláte s láskou“*.

Důvod stát se dobrovolníkem byl také spojován s praxí v rámci svého studia, a to u dvou z pěti respondentů, R1: *„Dobrovolníkem jsem se chtěla stát proto, že jsem se původně hlásila na obor Psychologie a chtěla jsem mít zkušenosti s prací s lidmi, to bylo to hlavní“*, R3: *„Říkala jsem si, že to bude fajn i ke škole, budu mít praxi s lidmi s mentálním postižením“*.

Respondenti mimo výše zmíněné „obecné“ důvody uváděli také důvody, proč chtěli pracovat výhradně s dospělými jedinci s mentálním postižením, čtyři z pěti respondentů již měli zkušenost s prací s osobami s mentálním postižením, pouze jeden nikoliv. R1: *„My ve škole pořád pracujeme jenom s dětmi, tak bylo fajn vyzkoušet něco jiného, nového. A zjistila jsem, že mě to baví mnohem víc“*, tento respondent spojuje důvod dobrovolnictví u této cílové skupiny s jakousi milou náhodou, R1: *„Ona to byla vlastně náhoda. Vybrala jsem si DC90, protože zrovna tam sháněli dobrovolníka, a tak jsem to prostě zkusila, docházela jsem tam*

jednou týdně a bavilo mě to, oslovilo mě to, tak jsem tam zůstala. Jako neřekla jsem panu Langovi, že chci jakoby výhradně osoby s mentálním postižením, on to navrhl a já si řekla, že to zkusím a vyšlo to. Děti bych nechtěla, tedy jako práci s dětmi s postižením, to by bylo ještě těžší“.

Čtyři z pěti respondentů spojují důvody dobrovolnictví s touto cílovou skupinou se svou předchozí zkušeností nebo praxí, R5: *„V průběhu studia na VOŠ v Litomyšli a pak i na VŠ v Olomouci jsem si vyzkoušela práci s různou klientelou. Hned na první praxi, kterou jsem absolvovala s osobami s mentálním postižením, jsem věděla, že mě tahle práce láká nejvíc. Byla jsem taková víc přirozená a svá, věděla jsem nějak intuitivně, jak s nimi pracovat. No a teď pracuji jako sociální pracovníce v organizaci v Chrudimi, kde těmto klientům nabízíme sociální rehabilitaci v podobě podporovaného zaměstnávání a podporovaného bydlení. Práce s dospělými klienty je pro mě příjemnější, zajímavější a víc mě motivuje. Asi je to o nastavení každého člověka, každý si musí najít to, co jemu osobně přináší největší pracovní radost. Myslím, že ta školní praxe i to dobrovolnictví v JIKA mi otevřelo brány k tak skvělé práci, kterou mám“.*

Podobně na důvody pracovat s lidmi s mentálním postižením pohlíží i R4, která má taktéž předchozí zkušenosti v rámci vysokoškolského studia, R4: *„Já mám bratrance s mentálním postižením, což byl možná důvod, proč jsem šla studovat speciální andragogiku, úplně mi to přirostlo k srdci. Proto jsem neváhala, a když byla možnost pracovat s lidmi s mentálním postižením, ihned jsem to vzala. Ta práce s těmito lidmi mě prostě baví nejvíc. A díky andragogice pracuji jenom s dospělými klienty“.* Předchozí zkušenost s touto cílovou skupinou popisuje i R2: *„Víte co, ono je to s dospělými klienty mnohdy jednodušší než s dětmi. S dospělými si člověk i popovídá. Navíc jsem byla v rámci studia na praxi v JITRU a ve SPOLU, takže už jsem i zkušenost měla“.* Z výše zmíněného je patrné, že všech pět respondentů upřednostňuje dospělé klienty.

6.3 Organizační vymezení dobrovolnické činnosti

Podkapitola týkající se organizačního vymezení dobrovolnické činnosti nám předkládá informace o tom, jak samotné dobrovolnictví probíhá, jak často je dobrovolnická činnost vykonávána a zda se klientela střídá či obměňuje. Tato podkapitola také shrnuje poznatky

o harmonogramu dobrovolnictví, o jeho oceňování a o práci s docházkovým listem dobrovolníků.

6.3.1 Pravidelnost dobrovolnictví a počty uživatelů

Všech pět dotazovaných respondentů dochází do organizací pravidelně jedenkrát týdně. Jeden respondent dodává, že: R4: „*V rámci JIKY jsem chodila na dobrovolnictví jednou za týden, ale chodila jsem pak i mimo JIKU, většinou na jednorázové akce, třeba do Domova pro seniory*“, podobnou zkušenost má i R5: „*Mě to začalo fakt hodně bavit. Měla jsem pocit, že ve škole té praxe máme hrozně málo, tak jsem si k tomu ještě přidala to neformální dobrovolnictví, to jsem pomáhala v Poradně pro matky na Wurmově ulici, ale to byla spíš administrativa*“.

Pravidelnost docházení je důležitá zejména pro samotné klienty, kteří vnímají přítomnost dobrovolníka velmi pozitivně, což vychází ze všech pěti rozhovorů. Některé přijímací organizace (například DC90) připravují se svými uživateli divadlo, chodí na bowling, do kaváren, v tomto případě hovoříme o krátkodobém jednorázovém dobrovolnictví, které je blíže představeno v teoretické části práce. O tomto druhu dobrovolnictví v rámci JIKA se zmínil pouze jeden respondent: R1: „*No a pak když jsem nastoupila do školy, tak to tak zůstalo, takže jednou týdně. Někdy je to ale i nárazově, když mají divadlo nebo hrají bowling a jsem pozvaná, tak se jdu taky podívat, takže je to vlastně někdy i víckrát týdně, ale zpravidla jednou. A víkendy nemívám, jen když je nějaká akce*“. Přestože dobrovolnictví u všech pěti dotazovaných respondentů probíhá jednou týdně, doba strávená v přijímací organizaci se liší. R1 pracuje s klienty vždy od 9 do 14 hodin, neboť R1: „*pak už klienti jezdili stejně autobusem domů*“, R2 hovořil o tom, že je to vždy individuální a že doba strávená s klienty se odvíjí od časového harmonogramu klientů, R2: „*Někdy tam jsem třeba jen hodinu, někdy ale šest hodin. Prostě podle toho, jak mě tam potřebují. A když vidím, že mají nějaký program, který zvládnou bez mé pomoci, jedu domů. To bylo třeba v době, kdy do organizace docházela muzikoterapeutka, měla s sebou pomocníky a já jsem potřeba nebyla*“.

R3 a R4 mají ve smlouvě s přijímací organizací dokonce definováno, kolik hodin a kolikrát týdně se klientům v rámci dobrovolnictví věnují, jedná se o čtyři hodiny jednou týdně. R5 zmiňuje, že se její dobrovolnická činnost postupem času měnila, a to z důvodu studia na vysoké škole: R5: „*Zechaátku, když nebylo tolik školy, tak jsem chodila i dvakrát, někdy dokonce i třikrát týdně. Ted' chodím pravidelně jednou týdně na tři až pět hodin, podle potřeby*“.

Tři z pěti respondentů pracují se všemi klienty organizace najednou, R3: „*Do té organizace dochází pořád ti samí klienti, takže pracuji s těmi, kteří o to mají zájem. Pracovat*

jen s jedním nebo dvěma klienty a zbytku se vyhýbat mi přijde jako nesmysl“, podobně reagovala i R1: *„Jako já vlastně pracuji se všema, co zrovna chtějí, povídám si s nimi, hraji pexeso a tak. Když jdou na oběd a někdo tam zůstane, tak tam jsem s ním a třeba si povídáme nebo malujeme. Většinou je to větší skupina lidí, ale když někdo přijde, tak jsem s ním. Jako snažím se to střídát, aby to někomu třeba nebylo líto. V ten den jsem tam jako dobrovolník většinou sama, takže oni mají zájem o to být tam se mnou, což mě těší. Když jsou ve školách praxe, tak tam jsou i praktikanti, tak jsme tam třeba ve dvou na víc klientů. A moc se to neobměňuje a nestřídá, snažím se pracovat se všemi. Střídá se to v závislosti na tom, jak se střídá klientela DC90, což moc časté není“*. Opačnou zkušenost mají respondenti R4 a R5, kteří pracují pravidelně pouze s jedním až dvěma stálými klienty, R5: *„V tuhle chvíli pracuji s jednou klientkou, ke které pravidelně docházím, ale dřív, když jsem chodila častěji, tak to jsem měla více klientů naráz“* a R4: *„Pracuji se dvěma stálými klienty, ale většinou se jich tam sejde stejně víc. Já to nerozlišuji, je to vlastně mnohem lepší mít skupinu více lidí“*.

6.3.2 Harmonogram dobrovolnické činnosti

Harmonogram dobrovolnické činnosti popisovalo všech pět respondentů téměř totožně, ve čtyřech z pěti případů byla dobrovolnická činnost spojována s harmonogramem, kterým se klienti v rámci organizace, do které docházejí, řídí. Jednalo se o situace, ve kterých si sám klient řekne, co chce v rámci svého volného času dělat, dobrovolník se podřídí, žádnou přípravu na dobrovolnictví si proto nechystá. Pouze R2 popisoval harmonogram dobrovolnické činnosti takto, R2: *„My jsme prostě domluvení, že já mám na starost nachystat si doma nějaká kognitivní cvičení, takže když dojdou na dobrovolnictví, klienti už vědí, co se bude dít. Většinou mám pět až sedm klientů“*.

Naopak ostatní respondenti o předem připravených aktivitách pro klienty nehovořili vůbec a spojují je zejména s momentálním rozpoštěním klientů a s harmonogramem, kterým se v rámci zařízení musí řídit, R1: *„Oni prostě často nemají nikoho, kdo by si s nimi povídal. Jako nikdo nám neříká, jak a co s nimi máme dělat, že třeba teď povídat, teď malovat. Ono se to hodně odvíjí od toho, jaký mají právě harmonogram dne v DC90 – jestli budou vařit nebo cvičit a tak. Žádný harmonogram nemáme, oni si stejně nejradši povídají, mají toho spoustu, co říct. Třeba vezmeme nějakou odbornou knížku a povídáme si o zajímavých tématech. Jsem taková jejich kamarádka“*. Velmi podobnou zkušenost popisují i R4 a R1. R4 pracuje pouze se dvěma klienty, a to vždy podle jejich přání, R4: *„Přijdu tam, zeptám se klientů, co by chtěli*

dělat a pokud to ví a je to uskutečnitelné, tak se věnujeme programu podle jejich vlastního výběru. Jdeme se třeba projít do kavárny nebo hrabeme listí, vytváříme něco v dílně a tak“.
R1: *„Je to opravdu o tom, co já mám chuť s nimi dělat, vždycky se ale musím podřídít tomu jejich harmonogramu, do toho já nemůžu zasahovat“.*

Pouze jeden z pěti respondentů má organizací předem stanovené základní úkoly a hlavní činnosti dobrovolnictví. Jedná se o R2, jehož výpověď nalezneme výše. Tři z pěti respondentů spojují dobrovolnickou činnost se smysluplným trávením volného času jejich i klientů, R4: *„Víte co, ono je opravdu jedno, jestli vaříme, pečeme, chodíme ven. Tam jde o to, aby se nenudili, aby si mohli povídat a být mezi lidmi. O to tam jde, proto není důležitý nějaký harmonogram“*, podobně reagoval i R5: *„Vždycky je to o domluvě s tím klientem. Pokud vidím, že se mu to nelíbí a nebaví ho to, tak to ukončím a věnujeme se něčemu jinému. Mít předem definovány nějaké plány v rámci dobrovolnictví je divné, přijde mi to jako hloupost“.*

6.3.3 Ohodnocení

Jak je uvedeno v teoretické části práce, dobrovolnictví je forma pomoci a podpory, a to bez nároku na honorář. Zajímalo nás ale, zda jsou dobrovolníci za svou dobrovolnickou činnost oceňováni i jiným způsobem. Všech pět respondentů hovořilo o nefinančním ohodnocení, což vychází z principů dobrovolnictví. Dva z pěti respondentů spojuje ohodnocení se subjektivním prožitkem, R2: *„Peníze nedostáváme, vždyť je to dobrovolnictví. Já to beru asi jako výhodu i sama pro sebe. Zcela sobecky přiznávám, že tím získávám dobrý pocit, čisté svědomí a obdiv své sociální bubliny. A taky nám proplácejí cestovné“.* Dva z pěti respondentů hovořilo o hodnocení prostřednictvím dárků ve formě lístků do divadla, lístků do kina či půjčování pomůcek ze zařízení.

6.3.4 Docházkový list dobrovolníků

Všech pět dobrovolníků pracuje s docházkovým listem, jeden z respondentů (R4) se ovšem zmínil, že pokud by on sám nechtěl zapisovat své hodiny, nikdo by jeho docházkový list nevyžadoval. Opačnou zkušenost má R5: *„Jasně, musím zapisovat svůj příchod a odchod přímo v zařízení. Jednak je to dobré pro tu organizaci, ale také pro JIKU a pro mě“.*

6.4 Bariéry v dobrovolnické činnosti

V této podkapitole se seznamujeme s překážkami nebo limity, se kterými se během dobrovolnické činnosti můžeme setkávat, a to jak ze strany organizace, tak ze strany samotného dobrovolníka. Nastane-li tato situace, sledujeme, jak s nimi pracují koordinátoři dobrovolníků a zda nabízejí podporu a pomoc prostřednictvím supervize.

6.4.1 Překážky v rámci dobrovolnictví

Z výše zmíněných rozhovorů je patrné, že nadšenost z vykonávání dobrovolnické činnosti je ve všech případech spojována s pocitem uspokojení a pozitivním zážitkem. Počáteční nadšení a snaha spolupracovat ovšem může vlivem špatné organizace ze strany koordinátora dobrovolníků způsobovat zátěž a nechuť pokračovat v dobrovolnictví. Tuto zkušenost nemá žádný z respondentů, bylo ovšem na místě ji zmínit, neboť respondenti ve třech z pěti případech hovořili o tom, že v případě, že by tato situace nastala, spolupráci by ihned ukončili.

Čtyři z pěti respondentů se během své dobrovolnické činnosti setkali s překážkami či limity, dva z nich je ovšem spojovali se svými časovými možnostmi, proto nebylo potřeba tuto situaci řešit s vedením organizace. Dva respondenti překážky v kontextu dobrovolnictví spojují s osobní zkušeností v souvislosti „upnutí se na dobrovolníka“. R1 ale dodává, že je to více nevýhoda dobrovolnictví než jeho překážka, R1: *„Z mé zkušenosti, jako v DC90, je to hodně o tom, že se hodně ti klienti upnou na dobrovolníky. Jeden se hodně upnul na mě. Když jsem byla nemocná, tak mi pak po návratu další pracovníci říkali, že se na mě pořád ptal, mluvil o mě, ptal se, kdy už konečně přijdu. Hodně mi psal i emaily. Bylo mi ho líto, on z toho byl úplně smutný. Je to těžké, když si na vás zvyknou, jakože zvyknou, že dojíždíte pravidelně a pak to ukončím, tak se s tím špatně smířují. To mě mrzí, ale úplně překážka to asi není. Spíš taková nevýhoda“*. Podobnou zkušenost popisuje i R2: *„Jednak si člověk musí držet trochu odstup, klienti často nerozumí tomu, že nejsem jejich matka nebo sourozenec. Taky je někdy nepříjemné, když se ptají na moc soukromé otázky, s tím je potřeba pracovat. To jsou jediné překážky, se kterými jsem se setkala“*.

Ve dvou případech bylo potřeba tuto situaci řešit s vedením organizace. Případ R2 se řešil v rámci intervize, kde bylo respondentovi navrženo, jak na příliš osobní otázky odpovídat, případně jak pracovat s uživateli, aby dokázali odlišit dobrovolníka od rodinného příslušníka.

V případě R1 se respondent na vedení organizace s prosbou o radu neobrátil, proto nemohla být nabídnuta adekvátní pomoc, R1: *„Pro mě to nebyl velký problém, nebo jsem to alespoň takhle nebrala. Emaily jsem sice dostávala často, odepisovala jsem mu. Svůj kontakt jsem tomu klientovi dala dobrovolně, aby mi napsal, jak se má. Mě to opravdu zajímalo, vůbec mě to neobtěžuje, ba naopak, je to příjemné. Bylo mi líto, že je smutný z toho, když odjíždím a že bude smutný, když se nevidíme, tak si občas píšeme. Osobně mě to ale neobtěžuje, to vůbec, takže jsem neviděla důvod to s JIKOU řešit“*. Překážky ze strany organizace respondenti nezmínili.

6.4.2 Supervize

Všem pěti respondentům byla předem známa možnost využívat pravidelné supervize ze strany organizace JIKA, všichni o této možnosti vědí, nikdo z nich ji ovšem v současné době nevyužil, ve třech případech se jednalo o jejich omezené časové možnosti, což dokládá i rozhovor s R3, R3: *„Ano, probíhají pravidelné schůzky, tam chodím. A taky supervize, ale z časových důvodů jsem se nezúčastnila, neshledala jsem vlastně ani důvod, žádný problém jsem v tu dobu neměla“*. Čtyři z pěti respondentů se shodlo na tom, že má supervize smysl, ačkoliv se jí sami zatím nezúčastnili, R1: *„Ano, konává se. A i teď se konala. Neustále nám chodily emaily, ať se zúčastníme, ale já měla zkoušky a nemohla jsem, takže nevím. Ale určitě to má smysl, to jo“*.

Jak je uvedeno výše, supervize v rámci organizace JIKA se nezúčastnil žádný respondent, je ovšem na místě zmínit zkušenost R5, který supervizi hodnotí velmi pozitivně a který s ní má zkušenost v rámci neformálního dobrovolnictví v olomouckém Trendu Vozíčkářů, R5: *„V JIKA jsem na supervizi nebyla, nebyl asi důvod, nic závažného jsem neřešila, a hlavně jsem v tu dobu byla mimo Olomouc. Je to ale skvělé, dává mi to smysl, byla jsem na supervizi v rámci Trendu Vozíčkářů tady v Olomouci, jednalo se o společnou supervizi s ostatními pracovníky. Bylo nás tam ale hodně a nedostalo se na více témat. Nabídka individuálních supervizí se nabízí jenom v případě řešení složitějších témat. Supervize tam probíhaly každé dva měsíce, bylo nás tam maximálně 10. A ten přínos spatřuji hlavně v náhledu na situaci jinou nezúčastněnou osobou, také v možnosti vyčistit a utřídit si myšlenky a zamyslet se nad svou prací. Vidím, že v tom prostě nejsem sama. Je to úžasný nástroj jako prevence syndromu vyhoření, využíváme ji i teď, v mém zaměstnání“*.

6.5 Přínos dobrovolnické činnosti

Cílem této podkapitoly bylo zjistit, jaký přínos dobrovolníci při své dobrovolnické činnosti shledávají a jaký význam má dobrovolnická činnost pro ně samotné, pro organizaci i pro veřejnost. Představujeme zde také, jak respondenti vnímají představu ideálního dobrovolníka a jaké vize v souvislosti s dobrovolnictvím v budoucnu mají.

6.5.1 Přínos dobrovolnické činnosti pro organizaci

Zaměříme-li se na přínos dobrovolnické činnosti pro přijímající organizaci, se kterou daný respondent spolupracuje, všimáme si patrných rozdílů. Respondenti tento přínos shledávají zejména v tom, že organizace, podle slov R3 a R4 může zaměstnávat méně pracovníků a tím ušetřit finance například na vybavení zařízení a na pomůcky. R1 popisuje tuto situaci velmi podobně a dodává, že dobrovolníci oproti zaměstnancům dělají svoji práci nezištně a více s láskou, R1: *„...prostě že tam dochází někdo, kdo to nemá jako povinnost. Kdo nemá nařídáno, co s nimi má dělat a dělá to jen proto, že to dělat chce. Vždycky když děláme něco jen tak s láskou, tak to jde na té práci prostě znát. I ti klienti to vycítí, oni ví, kdo o ně má zájem a kdo to dělá jenom proto, že je to jejich práce a že musí. Zní to asi blbě, ale je to tak. A taky to má význam, že nemusí mít tolik zaměstnanců“*.

6.5.2 Přínos dobrovolnické činnosti pro uživatele

Dobrovolnictví má význam zejména pro samotné klienty, na tom se shodlo všech pět respondentů, což dokládá například rozhovor s R2: *„Největší smysl to má pro ty klienty. Vždycky jsou rádi, že tam s nimi někdo je a že si s nimi povídám. Za některými vůbec nechodí rodina a jsou tam sami a je jim to líto. Jsou rádi, že se setkávají s někým novým. Myslím si, že je to pro ně příjemné“*. Respondent R4 taktéž popisuje, jak klientům pomáhá přítomnost druhého člověka, R4: *„No jasně, vždyť to člověk úplně vidí, jakou mají radost, když přijdu. Doufám proto, že jim moje přítomnost pomáhá jako prevence osamocení a zároveň rozvíjí jejich osobnost“*. V kontextu významu pro uživatele jsme se setkali nejčastěji s pojmy *smysluplné trávení volného času, noví kamarádi* a slovním spojením *nebýt sám*.

6.5.3 Přínos dobrovolnické činnosti pro dobrovolníky

Je samozřejmé, že i sami dobrovolníci shledávají ve své dobrovolnické činnosti význam, což potvrzuje všech pět respondentů. Přináší jim dobrý pocit (R3, R4, R2), radost (R2, R1) a možnost věnovat uživatelům svůj čas (R3, R2), pocit uspokojení a solidarity (R5) a v neposlední řadě i praxi v rámci vysokoškolského studia (R2, R1), R1: *„Fakt ten pocit, že jsem užitečná, že mě ti lidi mají rádi a že jim trochu pomáhám. Víte, to je strašně dobrý pocit, když vidíte, jak si s vámi rádi povídají, mají vás jako takovou kamarádku, které se můžou svěřit a na kterou se každý týden těší“*.

6.5.4 Přínos dobrovolnické činnosti pro veřejnost

Velmi zajímavé bylo zjišťovat, jak dobrovolníci vnímají smysl dobrovolnické činnosti v kontextu společnosti. Dotazovali jsme se, zda se domnívají, že má dobrovolnictví význam pro veřejnost. Ve dvou případech si respondenti myslí, že to smysl nemá, neboť je společnost *„otočená zády ke všem, co jsou trochu jiní než my“* (R4) a že *„je to zbytečné, protože pokud člověk nechce, nikdy sám od sebe nezačne jen tak pomáhat, jsme trochu divný národ“* (R5). Ostatní tři z pěti respondentů vnímají význam pro veřejnost pozitivněji, s nadsázkou a výhledem motivovat ostatní jedince stát se také dobrovolníkem, což dokládá například rozhovor s R2, R2: *„Musíme je tím motivovat. Když to uvidí u ostatních, třeba začnou taky. Čím víc lidí dobrovolníků, tím líp. Lidé, kteří mají zájem, vždycky přeci pomůžou“*, velmi podobně reagoval i R1: *„Asi inspirace. Potom se třeba taky budou chtít dobrovolnictví věnovat, nebo o tom vědět víc“*. Z rozhovorů týkajících se této problematiky je patrné, že je společnost málo informována o možnosti pomoci a podpory nejen u osob s mentálním postižením.

6.5.5 Představa o ideálním dobrovolníkovi

Každý člověk má určité předpoklady k tomu stát se dobrovolníkem. Zaměřili jsme se proto na představu respondentů o ideálním dobrovolníkovi a jeho vlastnostech. Ve čtyřech z pěti rozhovorů zazněla na prvním místě *empatie* (R1, R2, R4, R5). Tři z pěti respondentů se shodlo na třech stejných vlastnostech, *trpělivosti* (R1, R4, R5), *zodpovědnosti* (R1, R4, R5) a *laskavosti* (R2, R4, R5). Pojmy *přátelskost/kamarádský přístup* (R2, R5), *otevřenost* (R3, R4) a *optimismus* (R4, R5) byly zmíněny vždy u dvou z pěti respondentů. Respondenti dále zmiňovali *energičnost* (R5) a *umění udržet si hranice klient-pracovník* (R3). Respondenti dále

hovořili o vnitřní síle a touze pomáhat, R1: „*A možná bych řekla, že by měl být i silný, aby to jako všechno zvládal, ono to není lehký. Jo a taky nadšení a touhu pomáhat lidem*“, o touze pomoci hovořil i R4: „*Neměl by ty lidi odsuzovat, měl by mít v sobě nějaký dar pomáhat a snažit se tak předat všechno to, co ti klienti potřebují*“.

6.5.6 Vize dobrovolníka do budoucnosti

Poslední otázka této výzkumné oblasti se týkala vize dobrovolníka do budoucnosti, a to v souvislosti s jeho dobrovolnickou činností. Je na místě představit zde všechny odpovědi, neboť se nám jeví jako optimisticky laděné a mohou sloužit jako inspirace pro nás samotné i pro naše blízké k tomu, stát se dobrovolníkem také. R1: „*A i do budoucna by mi to vyhovovalo, buď něco takového jako dobrovolnictví, nebo se tomu věnovat úplně na sto procent. Ale určitě se chci i v budoucnu věnovat lidem a pracovat s nimi a pomáhat jim*“. R2 popisuje svou dosavadní zkušenost v rámci dobrovolnictví s osobami s mentálním postižením a dodává, R2: „*Mě by to předtím možná ani nenapadlo, ale díky dobrovolnictví teď vím, že je to cílová skupina, se kterou prostě chci jednou pracovat naplno. Naplňuje mě to, takže vize je úplně jasná, chci v dobrovolnictví pokračovat a pak se tím i žít*“.

R3 sice nespojuje svoji vizi s budoucím zaměstnáním, ale v dobrovolnictví shledává velký smysl: „*Teď mě to moc baví, mám pocit užitečnosti a ráda vidím ty úsměvy a radost klientů. Pracovat bych takhle ale v budoucnu nechtěla, protože je to strašně náročné. Víím ale jistě, že se dobrovolnictví budu věnovat i nadále*“. Dobrovolnictví je i pro R4 jedním z důkazů, že má pomoc druhým smysl, R4: „*Ať pomáháte komukoliv, babičkám v Domově pro seniory nebo malým dětem, osobám s mentálním postižením nebo tělesným postižením, to je fuk. Ale přinášíte jim do života obrovskou radost. A to je důvod, proč chci u dobrovolnictví zůstat i nadále*“.

V posledním rozhovoru R5 spojuje dobrovolnictví formální a neformální a představuje tak svoji vizi další spolupráce: „*Jelikož dlouhodobě působím jako skautský dobrovolník, tak si myslím, že dobrovolnictví nikdy neopustím. JIKA je úžasná zkušenost a děkuji za ni. Chtěla bych stále hledat nové možnosti, jak můžu v daný okamžik, v dané situaci a v dané životní etapě pomoci potřebným*“.

Na konci každého rozhovoru byli respondenti dotázáni, zda chtějí zmínit ještě něco, co považují za podstatné a co v rozhovoru nezaznělo. V žádném z případů nedošlo ke kladné odpovědi, tím byl rozhovor ukončen.

7 Diskuse výsledků výzkumného šetření

Hlavním cílem výzkumného šetření bylo popsat dobrovolnickou činnost v organizaci JIKA, a to se zaměřením na dospělé jedince s mentálním postižením. Dílčími cíli bylo zjistit, jak probíhá prvotní kontakt a začátek spolupráce dobrovolníka s organizací JIKA, co motivuje dobrovolníky k jejich dobrovolnické činnosti, jak dobrovolníci vnímají organizační vymezení dobrovolnické činnosti v organizaci, jaké při své práci spatřují bariéry a limity a také naopak, jaký přínos shledávají v dobrovolnické činnosti.

V rámci těchto dílčích cílů jsme se dále, mimo jiné, zaměřovali na způsoby navázání kontaktu s organizací a dalších přijímajících organizací, na důvody stát se dobrovolníkem u dospělých osob s mentálním postižením a na dřívější zkušenosti s touto klientelou. Zajímalo nás také, jak často respondenti svou dobrovolnickou činnost vykonávají, s kolika klienty pracují a zda se klientela často mění či nikoliv. Důraz jsme kladli na to, abychom se dozvěděli, jak přesně dobrovolnictví v organizaci JIKA probíhá, zda mají dobrovolníci předem stanovené základní úkoly a zda jsou za ně jakýmkoliv způsobem oceňováni. V souvislosti s překážkami jsme se zaměřovali na překážky ze strany samotného dobrovolníka, ze strany uživatele, organizace a také veřejnosti. Zde bylo na místě dotázat se respondentů, jaká je jejich představa o ideálním dobrovolníkovi a jaké vlastnosti by měl mít. Zaměřili jsme se také na řešení nastalých problémů formou supervize a jejího přínosu. O přínosu jsme hovořili taktéž v souvislosti s významem dobrovolnictví pro organizaci, pro uživatele, pro samotného dobrovolníka i pro veřejnost. V rámci dílčích cílů jsme se zaměřili také na vizi dobrovolníků do budoucna. Rozhovory byly provedeny s pěti respondenty, kteří odpovídali námi předem zadaným kritériím výzkumného šetření.

Výsledky provedené analýzy spadající do kategorie **Prvotní kontakt a začátek spolupráce** poukazují na skutečnost, že pojmu dobrovolnictví rozumí všichni respondenti stejně a jejich pojetí tohoto pojmu koresponduje s definicemi uvedenými v teoretické části práce. Shodují se na tom, že dobrovolnictví je činnost prováděná ve svém volném čase s cílem pomoci a podpořit jedince, kteří tuto pomoc potřebují, a to bez nároku na honorář.

Jak je zmíněno v předchozích kapitolách, jediným dobrovolnickým centrem, které poskytuje pomoc a podporu osobám s mentálním postižením, je JIKA Olomoucké dobrovolnické centrum, z.s. Způsob navázání kontaktu respondentů s organizací JIKA byl ve všech pěti případech stejný, docházelo k oslovení organizace ze strany dobrovolníka, ani

v jednom případě se tedy nejednalo o cílené vyhledávání potenciálních dobrovolníků ze strany organizace. Tři z pěti respondentů organizaci JIKA dříve neznalo, přičemž prvotní kontakt vždy proběhl prostřednictvím předchozí emailové nebo telefonické domluvy a následně osobní schůzky s koordinátorem dobrovolníků. Vzhledem k tomu, že se jednalo o prvotní setkání, probíhalo u všech pěti respondentů totožně. Výpovědi respondentů se odlišovali pouze v maličkostech. Respondenti byli požádáni o vyplnění dotazníků, poté následovala osobní schůzka, kde jim byly předloženy základní informace a také zásady dobrovolnické činnosti v organizaci. Koordinátor dobrovolníků respondentům představil přijímající organizace, se kterými respondent může spolupracovat. Výběr, délka dobrovolnické činnosti i pravidelnost pak záležela na každém z nich.

Ve všech pěti případech došlo k uzavření smlouvy mezi respondentem a organizací JIKA i k uzavření smlouvy mezi respondentem a přijímající organizací. Roli koordinátora dobrovolníků zmínilo všech pět respondentů, neboť právě koordinátor dobrovolníků je prvním člověkem, se kterým se v rámci dobrovolnické činnosti setkali a v případě problémů se na něj také obraceli.

Velmi pozitivně hodnotíme informace získané v rámci kategorie **Motivace dobrovolníka k dobrovolnické činnosti**. Nejčastějšími důvody stát se dobrovolníkem respondenti uváděli pojmy spojené s *pocitem užitečnosti, smysluplným trávením volného času, touhou pomoci lidem a dobrým pocitem*. Další důvod uváděli tři respondenti v souvislosti se *získáváním nových zkušeností*. Výsledky analýzy této kategorie lze porovnat například s výzkumem Tříprvkového modelu motivační struktury dobrovolníků (Frič, Pospíšilová a kol., 2010), a to v části, která se věnuje struktuře altruistické a egoistické. Ve výzkumu Friče a Pospíšilové (2010) se objevují všechny výše zmíněné kategorie motivace. Podobný výzkum zpracoval také Klub UNESCO Kroměříž a HESTIA (Nováková, 2009), kteří se zaměřovali taktéž na hlavní motivy pomoci lidem, jednalo se ovšem o seniory. I v tomto výzkumu zmiňovali výše zmíněné důvody stát se dobrovolníkem.

Všech pět respondentů upřednostňuje pro svou dobrovolnickou činnost dospělé klienty, přičemž čtyři z nich spojovaly důvody stát se dobrovolníkem pracujícím s dospělými jedinci s mentálním postižením se svou předchozí zkušeností.

Výsledky provedené analýzy kategorie **Organizačního vymezení dobrovolnické činnosti** poukazují na zkušenosti dobrovolníků v rámci dobrovolnické činnosti, pravidelnosti jejich práce, harmonogramu dobrovolnické činnosti, ohodnocení ze strany přijímající

organizace a v neposlední řadě poukazují na zkušenosti dobrovolníků s docházkovým listem. Všech pět respondentů našeho výzkumného šetření pracuje s dospělými jedinci s mentálním postižením formou dobrovolnictví v organizaci JIKA pravidelně, a to jedenkrát týdně. Pravidelnost docházení respondentů se od počátku jejich dobrovolnické práce ovšem měnila a přizpůsobovala se zejména studiu vysoké školy a zaměstnání. Tři z pěti respondentů pracuje naráz s celou skupinou uživatelů, a to dle potřeby. Dva z pěti respondentů pracují pravidelně pouze s jedním až dvěma stálými klienty. Všichni výše zmínění mají zkušenost také s jednorázovým krátkodobým dobrovolnictvím, a to ve formě neformálního dobrovolnictví v olomouckých organizacích.

Zajímavé bylo zjištění, že harmonogram dobrovolnické činnosti popisovalo všech pět respondentů téměř totožně, přičemž ve čtyřech případech byla dobrovolnická činnost spojována s harmonogramem, kterým se klienti v rámci organizace, do které docházejí, řídí. Harmonogram dobrovolnické činnosti v rámci přijímající organizace velmi úzce souvisel s tím, co si samotní uživatelé služby přáli dělat. Často se jednalo o povídání, vaření, pečení, procházky, návštěvy kaváren – zkrátka smysluplné trávení volného času. Pouze jeden respondent zmínil, že má organizací předem definováno, jaké činnosti v rámci dobrovolnictví musí vykonávat. Jednalo se o kognitivní cvičení, které si respondent chystal vždy dopředu.

Jak vychází z principů dobrovolnictví, respondenti za svou práci nebyli ohodnocováni finančními prostředky. Zajímalo nás ovšem, zda jsou oceňováni i jiným způsobem. Dva respondenti hovořili o subjektivním ohodnocení, *dobrého pocitu z pochvaly od ostatních a čistým svědomím*. Dva z pěti respondentů bývají oceňováni prostřednictvím dárek od přijímající organizace, například lístků do kina nebo lístků do divadla. Tento i výše zmíněné výsledky korespondují s informacemi uvedenými v teoretické části diplomové práce.

S docházkovým listem dobrovolníků pracuje všech pět respondentů, je ovšem na místě zmínit, že jeden z nich s ním pracuje ze své dobré vůle, neboť docházkový list po něm nikdo nevyžaduje. Respondenti shledávají výhodu docházkového listu dobrovolníků zejména v tom, že si sami zpětně mohou zkontrolovat hodiny práce s uživateli a mít tak doklad do školy nebo zaměstnání. Pro organizaci může tento list sloužit jako výkaz práce.

Jednu z velmi zajímavých částí výzkumného šetření představovala kategorie **Bariéry v dobrovolnické činnosti**, prostřednictvím které jsme zjišťovali, s jakými překážkami nebo limity se respondenti během výkonu dobrovolnické činnosti setkávali, a to jak ze strany

organizace, tak ze strany samotného dobrovolníka. Zaměřovali jsme se také na to, zda respondenti mají možnost využívat supervize a zda ji využívají.

Čtyři z pěti respondentů se během své dobrovolnické činnosti setkali s překážkami či limity. Dva z nich je ovšem spojovali se svými časovými možnostmi, což je jedna z nejčastějších překážek, kterou se ve svém výzkumu zabývajícími se bariérami dobrovolnictví zabývá i Wilson (2000). Ten hovoří o tom, že většině dobrovolníků brání ve větší angažovanost právě školní nebo pracovní povinnosti, což vychází i z našeho výzkumného šetření. Dva respondenti v kontextu dobrovolnictví považují překážku také v přílišném „upnutí se na dobrovolníka“ a nerozeznání hranic mezi uživatelem – pracovníkem. Pouze v těchto dvou případech se tato překážka projednávala s vedením organizace, a to prostřednictvím intervize. Ačkoliv organizace JKA nabízí pravidelné supervize a všech pět respondentů vědělo o možnosti jí využít, žádný z nich z důvodu svých časových možností nespatořoval důvod a nevyužil ji. Čtyři z pěti respondentů se ovšem shodlo na tom, že supervize má smysl, jeden z nich s ní má dokonce i zkušenost ze své předchozí praxe.

Zaměříme-li se na kategorii **Přínos dobrovolnické činnosti**, shledáváme za důležité zmínit, že si při výpovědích respondentů všímáme patrných rozdílů. Rozlišujeme přínosy pro uživatele a pro dobrovolníky. Uživatelům dobrovolnictví, dle slov respondentů, přináší *nové kamarády, smysluplné trávení volného času, prevenci osamocení a rozvoj osobnosti*. Všechny tyto pojmy se objevují i v teoretické části této práce vycházejících z publikací českých autorů (například Tošner, Sozanská, Šormová). Výzkum Brozmanové (2012) operuje s výše zmíněnými pojmy taktéž, vychází tak z výsledků výzkumných šetření provedených v České republice a na Slovensku. Jednalo se o práci zaměřenou na zapojení dobrovolníků do formálního dobrovolnictví.

Respondenti shledávají ve své dobrovolnické činnosti význam taktéž. Přináší jim *dobrý pocit, radost, možnost uživatelům věnovat svůj volný čas, uspokojení a solidaritu*. Přínosy dobrovolnictví se zabýval i Frič (2012) ve svém výzkumném šetření, kde mimo výše zmíněné pojmy zařadil mezi přínosy také *rozvíjení svých dosavadních schopností, učení se novým dovednostem, nalézání nových přátel a poznání nového prostředí*. Frič (2012) ani Brozmanová (2012) se ve svých výzkumných šetřeních nezaobírali otázkou přínosu dobrovolnické činnosti pro veřejnost. Námi dotazovaní respondenti tyto přínosy shledávají ve *snaze motivovat společnost, snaze inspirovat a snaze probudit ve společnosti zájem o osoby s postižením*.

Novotný a Lukeš (2009) ve své publikaci poukazují na skutečnost, že se dobrovolníkem může stát každý, kdo chce pomoci. Matoušek (2008) ovšem namítá, že tento jedinec by měl mít jisté předpoklady pro výkon dobrovolnické činnosti. Námi oslovení respondenti popisovali svoji představu o ideálním dobrovolníkovi jako osobu *empatickou, trpělivou, zodpovědnou, laskavou, přátelskou, otevřenou a optimistickou*. Vlastnosti, které popisovali respondenti našeho výzkumného šetření jsou totožné s vlastnostmi, které popisovali ve svém výzkumu i Ochman a Jordan (1997).

V rámci této výzkumné oblasti a příslušné kategorie výzkumného šetření jsme se dotazovali také na vizi respondenta v rámci dobrovolnické činnosti do budoucna. Vzhledem k tomu, že z rozhovorů bylo patrné jejich nadšení z práce, nepředpokládali jsme, že tyto vize budou negativně orientovány. Všichni respondenti chtějí v dobrovolnické činnosti pokračovat i nadále, a to stále pod vedením organizace JIKA. Čtyři respondenti se v budoucnu chtějí věnovat pomáhající profesi a nadále být součástí dobrovolnického týmu a pomáhat a podporovat tak jedince nejen s mentálním postižením.

7.1 Limity výzkumného šetření

Při realizaci výzkumného šetření a následné analýze výzkumného šetření a získaných dat došlo ke specifikaci limitů výzkumného šetření. Autorka se domnívá, že nebyla nouze o publikace zabývající se osobami s mentálním postižením a dobrovolnictvím, proto bylo možné provést komparaci názorů několika autorů a popsat danou problematiku tak, aby tvořila kvalitní podklad pro praktickou část práce. Přesto si myslí, že existují limity výzkumného šetření, které je potřeba si uvědomit.

Limity výzkumného šetření autorka spatřuje v průběhu výzkumného šetření, a to zejména ve velikost výzkumného vzorku a provedení výzkumného šetření pouze v jedné organizaci. Jak je popsáno výše, v Olomouckém kraji existuje pouze jedno dobrovolnické centrum, které podporuje dospělé osoby s mentálním postižením formou dobrovolnictví. Autorka se zamýšlí nad tím, že tento fakt může zkreslit výsledek vyhodnocení výzkumného šetření. Těchto dobrovolníků je v současnosti pouze pět a se všemi respondenty byl proveden rozhovor. Velikost výzkumného vzorku by mohla způsobit nedostatky získaných dat k realizaci výzkumného šetření v případě, že by se do výzkumného šetření zapojilo méně respondentů.

Závěr

Název diplomové práce „Podpora dospělých jedinců s mentálním postižením formou dobrovolnictví v Olomouckém kraji“ byl zvolen mimo jiné proto, že fenomén dobrovolnictví je, zdá se, opět na vzestupu a získává tak na společenském významu, který mu právem náleží. Osobní zkušenosti, profilace studovaného oboru a zejména vlastní zájem o tuto problematiku nás vedli k vytvoření této práce.

Diplomová práce je rozdělena do dvou částí – teoretické a praktické. Teoretická část je tvořena teoretickými východisky pro další zpracování části praktické, věnuje se proto sumarizováním poznatků o problematice dobrovolnictví, mentálního postižení a zejména podporou těchto osob formou dobrovolnictví v Olomouckém kraji. Teoretická část je rozdělena do čtyř kapitol. První dvě kapitoly se zabývají problematikou dobrovolnictví a předkládají nám ucelený přehled o kategorizaci dobrovolnictví, historii dobrovolnictví, příslušné legislativě, popisu osobnosti dobrovolníka a jeho motivaci k dobrovolnické činnosti. Výše zmíněné kapitoly se zabývají také bariérami, se kterými si během dobrovolnické činnosti může dobrovolník setkat. Značná část těchto kapitol je věnovaná samotné organizaci dobrovolníků, neboť tato problematika hraje důležitou roli v praktické části práce. Seznamujeme se zde s vymezením základních pojmů, formálních náležitostí, rolí koordinátorů dobrovolníků a sledujeme celý proces od zapojení se dobrovolníka do dobrovolnictví až po jeho ukončení.

V kapitolách zabývajících se mentálním postižením předkládáme vymezení základních pojmů, kategorizaci mentálního postižení a popis osobnosti jedince s mentálním postižením včetně jeho psychických zvláštností. Poslední kapitola teoretické části je věnována propojením výše zmíněného, a to popisem podpory dospělých osob s mentálním postižením formou dobrovolnictví v Olomouckém kraji. Dozvídáme se, že v Olomouckém kraji nalezneme pouze jedno dobrovolnické centrum, které prostřednictvím dobrovolnictví poskytuje svoje služby osobám s mentálním postižením, kterým je JIKA Olomoucké dobrovolnické centrum z.s. Na tomto místě jsme si také představili úkoly této organizace a další důležité informace, které nám posloužili jako podklad k výzkumnému šetření.

Praktická část vychází z předem stanoveného cíle výzkumného šetření, na který jsme navazovali další, dílčí cíle. Z výsledků dosažených v rámci praktické části vznikla data, která korespondovala s teoretickou částí práce. Jak je uvedeno v úvodu práce, cílem praktické části diplomové práce bylo popsat dobrovolnickou činnost v organizaci JIKA, a to se zaměřením na

dospělé jedince s mentálním postižením. Dílčími cíli bylo zjistit, jak probíhal prvotní kontakt a začátek spolupráce dobrovolníka s organizací JIKA, co ho motivovalo k dobrovolnické činnosti, jak sami dobrovolníci vnímají organizační vymezení dobrovolnické činnosti v organizaci, jaké při své práci spatřují bariéry a limity, a také naopak, jaký přínos shledávají v rámci své dobrovolnické činnosti.

Nedílnou součástí praktické části byl popis metodologických východisek výzkumného šetření společně s vymezením cílů a výzkumných otázek, popis metod výzkumného šetření, charakteristiky vybraného vzorku výzkumného šetření a také ucelený přehled o organizaci JIKA. Velkou pozornost jsme věnovali popisu analýzy dat výzkumnému šetření a také výsledkům výzkumného šetření, jehož kapitoly nám pojednávají o detailním rozboru každé z kategorií výzkumného šetření, které během sběru dat vznikly a předkládají nám její výsledky získané za pomoci kvalitativní výzkumné strategie za využití metody rozhovoru. V analýze výsledků výzkumného šetření nalezneme citace rozhovorů jednotlivých respondentů rozdělených do námi vybraných výzkumných oblastí. Z dosažených výsledků výzkumného šetření vyplývají fakta, která byla ukotvena v rámci teoretické části diplomové práce a mohla tak být o ni opřena. Z výše uvedeného vyplynulo, že všech výzkumných cílů tohoto výzkumného šetření bylo dosaženo. Námi zjištěná data jsme v diskusi dále porovnávali s jinými výzkumy zaměřujícími se na dobrovolnictví.

Přínos této práce spatřujeme v rovině vědecké i praktické. Vědeckým přínosem můžeme rozumět podklad pro další výzkumy zaměřené na problematiku dobrovolnictví u osob s mentálním postižením, která (bohužel) není příliš rozpracovaná. Praktický přínos jistě shledáme ve výsledcích výzkumného šetření, které mají oporu v teoretické části této práce. Věříme, že tato práce může sloužit jako pomocník při oslovování nových potenciálních dobrovolníků a také k rozvoji managementu dobrovolnictví v organizaci, případně ke spolupráci s výše uvedeným dobrovolnickým centrem. Věříme, že tato práce bude sloužit jako zpětná vazba zmíněným organizacím, se kterými námi oslovení respondenti spolupracují. Velký přínos této práce shledáváme v rovině osobní a spatřujeme jej v uvědomění si hodnot a principů, ze kterých dobrovolnictví vychází.

Z výzkumného šetření mimo jiné vyplynulo, že je potřebné se v souvislosti s dobrovolnictvím zaměřit zejména na osvětovou činnost a snažit se tak dostat povědomí o možnosti dobrovolnictví mezi laickou veřejnost. Domníváme se, že je nezbytné, aby veřejnost

věděla o možnosti být dobrovolníkem u osob s postižením. Potřebné je ukázat, v jakých oblastech mohou svoji dobrovolnickou činnost vykonávat.

V práci je patrné povšimnout si i tzv. lidského faktoru, který se odráží v praktické části této práce. Uvědomujeme si, že aby byla pomoc individuální a maximálně vyhovovala potenciálnímu uživateli, je zapotřebí zmínit také postoj, přístup a empatii vůči osobám (nejen) s mentálním postižením. Velkým přínosem, pro samotnou autorku diplomové práce, bylo uvědomění si svého vlastního zdraví a připomenutí si, jak snadné je vytvořit úsměv na tváři jinému člověku. Ačkoliv samotný výzkum byl mnohdy emočně velmi silný, odnášíme si z něj mnoho zajímavých poznatků a postřehů. I na tomto místě bychom rádi citovali některé části rozhovorů, neboť mohou stát inspirací k tomu stát se dobrovolníkem i u vás.

R5: *„Myslím si, že by v naší zemi měla být větší solidarita vůči lidem, kteří se neobejdou bez pomoci druhých. Většina služeb pro tyto osoby bývá za úhradu a finanční prostředky těchto osob nejsou vždy vysoké. Proto si myslím, že je důležité si navzájem pomáhat“*

R1: *„Víte, to je opravdu dobrý pocit, když vidíte, jak si s vámi rádi povídají, mají vás jako takovou kamarádku, které se můžou svěřit a na kterou se každý týden těší“*

R4: *„Ať pomáháte komukoliv, babičkám v Domově pro seniory nebo malým dětem, osobám s mentálním postižením nebo tělesným postižením, to je fuk. Ale přinášíte jim do života obrovskou radost. A to je důvod, proč chci u dobrovolnictví zůstat i nadále“.*

Buďme, prosím, každý tou malou kapkou v oceánu.

Seznam publikací, internetových zdrojů a legislativních norem

Seznam publikací

BARTLOVÁ, Eva. 2007. *Supervize v sociální práci*. Ústí nad Labem: Fakulta sociálně ekonomická UJEP. ISBN 978-80-7044-952-3.

BARTOŇOVÁ, Miroslava, Barbora BAZALOVÁ a Jarmila PIPEKOVÁ. 2007. *Psychopedie: texty k distančnímu vzdělávání*. 2. vyd. Brno: Paido. ISBN 978-80-7315-161-4.

BAZALOVÁ, Barbora. 2014. *Dítě s mentálním postižením a podpora jeho vývoje*. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0693-4.

ČADILOVÁ, Věra, Hynek JŮN a Kateřina THOROVÁ. 2007. *Agrese u lidí s mentální retardací a s autismem*. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-319-2.

ČERNÁ, Marie. 2015. *Česká psychopedie: speciální pedagogika osob s mentálním postižením*. Vydání druhé. Praha: Univerzita Karlova v Praze, nakladatelství Karolinum. ISBN 978-80-246-3071-7.

DISMAN, Miroslav. 2000. *Jak se vyrábí sociologická znalost: příručka pro uživatele*. 3. vyd. Praha: Karolinum. ISBN 80-246-0139-7.

DSM-V. 2015. *Diagnostický a statistický manuál duševních poruch*. Hogrefe – Testcentrum. ISBN 978-80-86471-52-5.

DVOŘÁKOVÁ, Zuzana. 2007. *Management lidských zdrojů*. Praha: C.H. Beck. Beckovy ekonomické učebnice. ISBN 978-80-7179-893-4.

EMERSON, Eric. *Problémové chování u lidí s mentální retardací*. 2008. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-390-1.

FRIČ, Pavol a Tereza POSPÍŠILOVÁ. 2010. *Vzorci a hodnoty dobrovolnictví v české společnosti na začátku 21. století*. Praha: Agnes. ISBN 978-80-903696-8-9.

FRIČ, Pavol a Martin VÁVRA. 2012. *Tři tváře komunitního dobrovolnictví: neformální pomoc, organizovaná práce a virtuální aktivismus*. Praha: Agnes. ISBN 978-80-903696-9-6.

HAGEMANN, Gisela. 1995. *Motivace*. Praha: Victoria Publishing. ISBN 80-85865-13-0.

HAWKINS, Peter a Robin SHOHET. 2004. *Supervize v pomáhajících profesích*. Praha: Portál. ISBN 80-7178-715-9.

- HENDL, Jan. 2008. *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace*. 2., aktualiz. vyd. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-485-4.
- HENDL, Jan a Jiří REMR. 2017. *Metody výzkumu a evaluace*. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-1192-1.
- HENDL, Jan. 1997. *Úvod do kvalitativního výzkumu*. Praha: Karolinum. ISBN 80-7184-549-3.
- INTELLECTUAL DISABILITY. 2010. *Definition, classification, and systems of supports*. 11th ed. Washington, DC: American Association on Intellectual and Developmental Disabilities. ISBN 1935304046.
- JANKOVSKÝ, Jiří, Jan PFEIFFER a Olga ŠVESTKOVÁ. 2005. *Vybrané kapitoly z uceleného systému rehabilitace*. České Budějovice: Jihočeská univerzita, Zdravotně sociální fakulta. ISBN 80-7040-826-X.
- KOLIBOVÁ, Helena. 2014. *Udržitelnost rozvoje společnosti a kvalita života: podpora a náměty rozvoje partnerství v oblasti dobrovolnictví a dárcovství*. Opava: Slezská univerzita v Opavě ISBN 978-80-7510-094-8.
- KOPŘIVA, Karel. 2016. *Lidský vztah jako součást profese*. Vydání osmé, v Portále sedmé. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-1147-1.
- KOZÁKOVÁ, Zdeňka. 2005. *Psychopedie*. Olomouc: Univerzita Palackého. ISBN 80-244-0991-7.
- KRAUS, Jiří. 2005. *Nový akademický slovník cizích slov A-Ž*. Praha: Academia. ISBN 80-200-1351-2.
- KREJČÍŘOVÁ, Olga a Jitka SKOPALOVÁ. 2007. *Deviace a sociální patologie - vybrané jevy*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci. ISBN 978-80-244-1698-4.
- LACA, Slavomír. 2016. *Sociální pedagogika versus sociální práce*. Praha: Pražská vysoká škola psychosociálních studií. ISBN 978-80-906237-0-5.
- LANGMEIER, Josef a Dana KREJČÍŘOVÁ. 2006. *Vývojová psychologie*. 2., aktualiz. vyd. Praha: Grada. ISBN 80-247-1284-9.
- LEČBYCH, Martin. 2008. *Mentální retardace v dospívání a mladá dospělosti*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci. ISBN 978-80-244-2071-4.

- MÁTEL, Andrej a Milan SCHAVEL. 2019. *Supervize (nejen) v sociální práci a sociálních službách*. Praha: IZSV. ISBN 978-80-907489-0-3.
- MATOUŠEK, Oldřich. 2008. *Metody a řízení sociální práce*. Vyd. 2. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-502-8.
- MATOUŠEK, Oldřich. 2003. *Slovník sociální práce*. Praha: Portál. ISBN 80-7178-549-0.
- MATULAYOVÁ, Tatiana. 2012. *Dobrovolnictvo ako výskumná téma sociálnej práce a sociológie: zborník z vedeckej konferencie*. V Liberci: Technická univerzita. ISBN 978-80-7372-855-7.
- MATULAYOVÁ, Tatiana, Pavlína JURNÍČKOVÁ a Jakub DOLEŽEL. 2016. *Motivace k dobrovolnictví*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci. ISBN 978-80-244-5110-7.
- MKN. 2010. *Mezinárodní klasifikace nemocí, 10. revize. Duševní poruchy a poruchy chování. Popisy klinických příznaků a diagnostická vodítka*. Psychiatrické centrum Praha. ISBN 80-85121-44-1.
- MIOVSKÝ, Michal. 2006. *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. Praha: Grada. ISBN 80-247-1362-4.
- MLČÁK, Zdeněk. 2011. *Výchova ke zdraví: podněty ke vzdělávacím oblastem: škola a zdraví pro 21. století*. Brno: Masarykova univerzita. ISBN 978-80-210-5533-9.
- MOJŽIŠOVÁ, Adéla. 2008. *Kapitoly sociální práce v praxi*. České Budějovice: Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Zdravotně sociální fakulta. ISBN 978-80-7394-074-4.
- MÜLLEROVÁ, Magdalena. 2011. *Dobrovolníci pro kulturu: dobrovolnická činnost v kulturních organizacích*. Praha: Česká kancelář programu Culture nákladem Institutu umění Divadelního ústavu. ISBN 978-80-7008-268-3.
- NOVOTNÝ, Jiří a Martin LUKEŠ. 2009. *Success factors and volunteerism in non-profit organizations in the Czech Republic*. Ed. 1st. V Praze: Oeconomica. ISBN 978-80-245-1474-1.
- OCHMAN, Malgorzata a Pawel JORDAN. 1997. *Dobrovolníci: cenný zdroj*. 1. vyd. Baltimore: Johns Hopkins University Institut for Policy Studies. ISBN 1-886333-29-7
- PIPEKOVÁ, Jarmila. 2006. *Kapitoly ze speciální pedagogiky*. 2., rozš. a přeprac. vyd. Brno: Paido. ISBN 80-7315-120-0.

- PLAMÍNEK, Jiří. 2007. *Tajemství motivace: jak zařídit, aby pro vás lidé rádi pracovali*. Praha: Grada. Poradce pro praxi. ISBN 978-80-247-1991-7.
- PRUŽINSKÁ, Jana. 2011. *Inšpirácie pre prax sociálnej práce*. Bratislava: IRIS. ISBN 978-80-89238-53-8.
- RABOCH, Jiří a Pavel PAVLOVSKÝ. 2012. *Psychiatrie*. Praha: Karolinum. ISBN 9788024619859.
- ŘÍČAN, Pavel a Dana KREJČÍŘOVÁ. 2006. *Dětská klinická psychologie*. 4., přeprac. a dopl. vyd. Praha: Grada. Psyché (Grada). ISBN 80-247-1049-8.
- SLOWÍK, Josef. 2016. *Speciální pedagogika*. 2., aktualizované a doplněné vydání. Praha: Grada. ISBN 978-80-271-0095-8.
- SMITH, David Horton, Robert A. STEBBINS a Jurgen GROTZ. 2016. *The Palgrave handbook of volunteering, civic participation, and nonprofit associations*. Basingstoke: Palgrave Macmillan. Palgrave handbooks. ISBN 978-1-137-26316-2.
- ŠEDIVÝ, Marek a Olga MEDLÍKOVÁ. 2011. *Úspěšná nezisková organizace*. 2., aktualiz. a dopl. vyd. Praha: Grada. Management (Grada). ISBN 978-80-247-4041-6.
- ŠIŠKA, Jan. 2005. *Mimořádná dospělost: edukace člověka s mentálním postižením v období dospělosti*. Praha: Karolinum. ISBN 80-246-0992-4.
- ŠORMOVÁ, Lucie a Alžběta KLÉGROVÁ. 2006. *Dobrovolnictví*. Praha: Vzdělávací institut ochrany dětí. ISBN 80-86991-68-7.
- STRAUSS, Anselm L. a Juliet CORBIN. 1999. *Základy kvalitativního výzkumu: postupy a techniky metody zakotvené teorie*. Brno: Sdružení Podané ruce. SCAN. ISBN 80-85834-60-X.
- ŠVARCOVÁ, Iva. 2006. *Mentální retardace: vzdělávání, výchova, sociální péče*. Vyd. 3., přeprac. Praha: Portál, Speciální pedagogika (Portál). ISBN 80-7367-060-7.
- ŠVAŘÍČEK, Roman a Klára ŠEĐOVÁ. 2014. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Vyd. 2. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0644-6.
- TOŠNER, Jiří a Olga SOZANSKÁ. 2006. *Dobrovolníci a metodika práce s nimi v organizacích*. Vyd. 2. Praha: Portál. ISBN 80-7367-178-6.
- VÁCLAVÍK, Karel. 2011. *Praktický slovník cizích slov*. V Praze: XYZ. ISBN 978-80-7388-543-4.

VÁGNEROVÁ, Marie. 2004. *Psychopatologie pro pomáhající profese / Marie Vágnerová*. Vyd. 3., rozš. a přeprac. Praha: Portál. ISBN 80-7178-802-3.

VÁGNEROVÁ, Marie. 2007. *Vývojová psychologie II.: dospělost a stáří*. Praha: Karolinum. ISBN 978-80-246-1318-5.

VALENTA, Milan, Jan MICHALÍK a Martin LEČBYCH. 2018. *Mentální postižení. 2., přepracované a aktualizované vydání*. Praha: Grada. Psyché (Grada). ISBN 978-80-271-0378-2.

VALENTA, Milan. 2013. *Psychopedie: [teoretické základy a metodika]*. 5., aktualiz. a rozš. vyd. Praha: Parta. ISBN 978-80-7320-187-6.

Seznam elektronických zdrojů

ADRA. 2018. *Smlouva o výkonu dobrovolnické služby*. [online] [cit. 2019-11-4]. Dostupné z: <https://www.adra.cz/dobrovolnictvi/ceske-budejovice/dobrovolnictvi-pro-lidi-s-postizenim>.

BROZMANOVÁ, Alžběta. 2012. *Dobrovol'nictvo na Slovensku – výskumné reflexie*. [online] [cit. 2019-11-4]. Dostupné z: <https://www.iuventa.sk/sk/Vyskum-mladeze/Vyskumy-katalog-dat/2012/Dobrovolnictvo-na-Slovensku-vyskumne-reflexie.alej>

BŘÍZOVÁ, Bohdana. 2012. *Dobrovolnictví*. [online] [cit. 2019-11-19]. Dostupné z: <http://www.zsf.jcu.cz/studium/studijni-programy-obory-kurzy/podpurne-studijni-texty/spvs/spvs-dobrovolnictvi/view?searchterm=Dobrovolnictví>.

Domov Odry. 2018. *Etický kodex dobrovolníků*. [online] [cit. 2019-11-2]. Dostupné z: <http://www.ddodry.cz/wpcontent/uploads/2018/02/Kodexdobrovoln%C3%ADkakezve%C5%99ejn%C4%9Bn%C3%AD.pdf/>.

ESMOND, Martin a Patrick DUNLOP. 2004. *Developing the Volunteer Motivation Inventory to Assess the Underlying Motivation Drives of Volunteers in Western Australia*. [online] [cit. 2019-11-8]. Dostupné z: <http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.734.3555&rep=rep1&type=pdf/>.

FN OL. 2019. *Dobrovolnické centrum*. [online] [cit. 2019-11-8]. Dostupné z: <https://www.fnol.cz/dobrovolnicke-centrum>.

- GLASER, Barney. *Basics of grounded theory analysis*. 2010. [online] [cit. 2019-11-19]. Dostupné z: <http://groundedtheoryreview.com/wp-content/uploads/2012/06/GT-Review-vol-9-no-21.pdf>.
- HESTIA. 2019. *Naše mezinárodní kontakty*. [online] [cit. 2019-10-10]. Dostupné z: <http://hest.cz/cz/co-delame/nase-mezinarodni-projekty>
- JIKA. 2018. *Dotazník dobrovolníka JIKA*. [online] [cit. 2019-11-20]. Dostupné z: http://jikadobrovol.cz/domains/jikadobrovol.cz/wpcontent/uploads/2018/04/1_Dotaznik_Dobrovolnika_opraveno.pdf.
- JIKA. 2018. *Kdo je dobrovolník*. [online] [cit. 2019-11-20]. Dostupné z: <http://jikadobrovol.cz/dobrovolnik-kdo-to-je/>.
- JIKA. 2018. *O nás*. [online] [cit. 2019-11-20]. Dostupné z: <http://jikadobrovol.cz/o-nas/>.
- JIKA. 2018. *Sponzoři*. [online] [cit. 2019-11-20]. Dostupné z: <http://www.jikadobrovol.wz.cz/index.php?zobraz=sponzori/>.
- JIKA. 2010. *Stanovy JIKA Olomouckého dobrovolnického centra*. [online] [cit. 2019-11-20]. Dostupné z: http://www.jikadobrovol.wz.cz/download/stanovy/Stanovy_20100701.pdf.
- JIKA. 2018. *Výroční zpráva 2018*. [online] [cit. 2019-11-20]. Dostupné z: <http://jikadobrovol.cz/nase-vyrocní-zpravy/>.
- MV ČR. 2019. *Seznam akreditovaných projektů*. [online] [cit. 2019-11-8]. Dostupné z: <https://www.mvcr.cz/clanek/seznam-akreditovanych-projektu.aspx/>.
- MZ ČR. 2010. *Světová zdravotnická organizace schválila jedenáctou revizi Mezinárodní klasifikace nemocí*. [online] [cit. 2019-11-8]. Dostupné z: https://www.mzcr.cz/dokumenty/svetova-zdravotnicka-organizace-schvalila-jedenactou-revizi-mezinarodni-klasifik_17669_1.html.
- NOVÁKOVÁ, Eva. 2009. *Výsledky ankety Seniori jako dobrovolníci – dobrovolníci seniorům. Sborník z konference*. Kroměříž: Klub UNESCO Kroměříž a HESTIA – Národní dobrovolnické centrum Praha. [online] [cit. 2020-01-24]. Dostupné z: <http://www.unesco-kromeriz.cz/documents/publikace/25/seniori-jako-dobrovolnici-dobrovolnici-seniorum-11-a-12-kvetna-2009.pdf>

- PENNER, Louis a Marcia FINKELSTEIN. 1998. *Dispositional and Structural Determinants of Volunteerism*. *Journal of Personality and Social Psychology*. [online] [cit. 2019-10-18]. Dostupné z: <https://psycnet.apa.org/record/1997-38975-018/>.
- ROMSPIDO. 2019. *Vztah Dobrovolnického centra a projektu ROMSPIDO*. [online] [cit. 2019-11-6]. Dostupné z: <https://romspido.upol.cz/vztah-dobrovolnickeho-centra-a-romspido/>.
- SPMP ČR. 2019. *Výroční zpráva SPMP*. [online] [cit. 2019-11-8]. Dostupné z: <http://www.smpcr.cz/o-nas/vyrocní-zprava/>.
- SPOLU. 2019. *Pobytový program Hopsa hejsa 11/2019*. [online] [cit. 2019-11-11]. Dostupné z: <https://www.spoluolomouc.cz/l/pobytovy-program-hopsa-hejsa-11-2019/>.
- SPOLU. 2019. *Sociální služby pro klienty a aktivity pro veřejnost*. [online] [cit. 2019-11-11]. Dostupné z: <https://www.spoluolomouc.cz/co-delame/>.
- UPOL. 2019. *Studentské organizace – Asociace studentů speciální pedagogiky*. [online] [cit. 2019-11-9]. Dostupné z: <https://www.upol.cz/studenti/pruvodce/studentske-organizace/#c22817>.
- ÚSS UPOL. 2019. *Asociace studentů speciální pedagogiky*. [online] [cit. 2019-11-9]. Dostupné z: <https://uss.upol.cz/cs/o-ustavu/clenove-ustavu/doktorandi/asociace-studentu-specialni-pedagogiky/>.
- VOJTÍŠEK, Petr. 2012. *Výzkumné metody a techniky významu a jejich aplikace v absolventských pracích vyšších odborných škol*. Praha: Vyšší odborná škola sociálně právní. [online] [cit. 2019-11-20]. Dostupné z: http://skoly.praha.eu/files/=84121/Skripta+++V%C3%BDzkumn%C3%A9_metody.pdf/.
- WILSON, John. 2000. *Volunteering, Annual Review Sociology* [online] [cit. 2019-01-26]. Dostupné z: <http://nclc203wagner.pbworks.com/f/Volunteering+meta-analysis.pdf/>.
- Žurnál UP. 2019. *Dobrovolnické centrum funguje na UP už třetí rok. Aktuálně nabízí unikátní aplikaci*. [online] [cit. 2019-11-10]. Dostupné z: <https://www.zurnal.upol.cz/nc/zprava/clanek/dobrovolnicke-centrum-funguje-na-up-uz-treti-rok-aktualne-nabizi-unikatni-aplikaci/>.

Seznam legislativních norem

Zákon č. 37/2004 Sb. o pojistné smlouvě a o změně souvisejících zákonů (zákon o pojistné smlouvě), ve znění pozdějších předpisů. 2004. [online] [cit. 2019-11-12]. Dostupné z: <https://www.zakonypolidi.cz/cs/2004-37>.

Zákon č. 86/2014 Sb., kterým se mění zákon č. 198/2002 Sb., o dobrovolnické službě a o změně některých zákonů (zákon o dobrovolnické službě), ve znění pozdějších předpisů. 2014. [online] [cit. 2019-11-7]. Dostupné z: <https://www.mvcr.cz/clanek/dobrovolnicka-sluzba-500539.aspx>.

Zákon č. 108/2006 Sb. o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů. 2006. [online] [cit. 2019-11-10]. Dostupné z: <http://portal.gov.cz/zakon/108/2006>.

Zákon č. 435/2004 Sb. o zaměstnanosti, ve znění pozdějších předpisů. 2004. [online] [cit. 2019-11-19]. Dostupné z: <http://zakony-online.cz/?s73&q73=all>.

Seznam tabulek

Tabulka č.1.: Základní údaje o souboru šetření

Tabulka č.2.: Časový harmonogram

Seznam použitých zkratek

a kol. – a kolektiv

ASPS – Asociace studentů speciální pedagogiky

ČR – Česká republika

DC – Dobrovolnické centrum

DSM-V – Diagnostický a statistický manuál duševních poruch, 5. revize

FNOL – Fakultní nemocnice Olomouc

MKN-10 – Mezinárodní statistická klasifikace nemocí a přidružených zdravotních problémů, 10. revize

MV ČR – Ministerstvo vnitra České republiky

MZ ČR – Ministerstvo zdravotnictví České republiky

např. – například

PdF UP – Pedagogická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci

tzv. – takzvaně

SPMV ČR – Společnost pro podporu lidí s mentálním postižením v České republice

VOŠ – Vyšší odborná škola

VŠ – Vysoká škola

UP – Univerzita Palackého v Olomouci

ÚSS – Ústav speciálněpedagogických studií

WHO – Světová zdravotnická organizace

Seznam příloh

Příloha č. 1 – Smlouva o výkonu dobrovolnické služby ADRA

Příloha č. 2 – Etický kodex dobrovolníků Domovu Odry

Příloha č. 3 – Dotazník dobrovolníka, JIKA Olomoucké dobrovolnické centrum

Příloha č. 4 – Schéma rozhovoru s respondenty

Smlouva o výkonu dobrovolnické služby

Občanské sdružení ADRA, zastoupené Alenou Skutilovou, koordinátorkou dobrovolnického centra ADRA Praha, se sídlem Klikatá 1238/90c, Praha, 15800

(dále jen „vysílající organizace“)

a

Jméno **a** **příjmení:**

Rodné číslo:

Adresa:

Telefon **a** **e-mail:**

(dále jen „dobrovolník“)

Pouze u osob mladších 18 let

Zastoupený zákonným zástupcem (opatrovníkem):

Jméno a příjmení:

Rodné číslo:

Adresa bydliště a telefon:

uzavírají podle zákona č. 198/2002 Sb., o dobrovolnické službě a o změně některých zákonů (zákon o dobrovolnické službě) tuto smlouvu o výkonu dobrovolnické služby:

I. Předmět smlouvy

Vysílající organizace se zavazuje umožnit dobrovolníkovi výkon dobrovolnické služby podle této smlouvy pro potřebu přijímací organizace:

.....
.....
.....

(dále jen „přijímací organizace“) a dobrovolník se zavazuje vykonávat tuto dobrovolnickou službu u přijímací organizace podle jejich pokynů a bez nároku na odměnu.

II. Vymezení dobrovolnické služby

- 1) **Časové rozvržení** dobrovolnické služby se stanoví dle vzájemné dohody dobrovolníka a přijímací organizace, obvykle na 3 hodiny jednou za týden, maximálně však na 15 hodin za týden.
- 2) **Místem** výkonu dobrovolnické služby je místo přijímací organizace, případně jiné místo stanovené přijímací organizací, kde tato organizace realizuje svoji činnost.
- 3) **Předmětem dobrovolnické služby** je pomoc při péči o děti, mládež, rodiny v jejich volném čase, pomoc zdravotně postiženým, seniorům, imigrantům v rámci hlavního města Prahy.
- 4) **Koordinátor** je odpovědná osoba vysílající organizace, která napomáhá dobrovolníkovi a konzultuje jeho činnost.

III. Ustanovení týkající se vysílající organizace

Vysílající organizace se zavazuje:

- 1) Zajistit optimální podmínky pro činnost dobrovolníka.
- 2) Seznámit dobrovolníka s právy a povinnostmi, které z výkonu dobrovolnické služby vyplývají.
- 3) Seznámit dobrovolníka s riziky výkonu dobrovolnické služby v přijímací organizaci.
- 4) Zprostředkovat kontakt dobrovolníka s přijímací organizací a její kontaktní osobou.
- 5) Zajistit dobrovolníkovi potřebný výcvik, pravidelné supervize a možnost individuálních konzultací.
- 6) Vysílající organizace nezajišťuje dobrovolníkovi k výkonu dobrovolnické služby ani ubytování ani stravování.

IV. Ustanovení týkající se dobrovolníka

- 1) Dobrovolník bere na vědomí, že dobrovolnou činnost vykonává bez nároku na finanční odměnu a nebude mu poskytováno žádné kapesné.
- 2) Dobrovolník má nárok na úhradu nákladů vzniklých v souvislosti s výkonem jeho dobrovolné činnosti pouze tehdy, pokud jejich vynaložení předem oznámí a pokud jejich úhradu odsouhlasí koordinátor.
- 3) Dobrovolník souhlasí s tím, že jím poskytnuté osobní údaje, včetně rodného čísla, vysílající organizace použije pouze pro vnitřní potřebu, zejména k evidenčním a statistickým účelům, pro sjednání smluvního pojištění dobrovolníka u HVP a.s. a k informování přijímací organizace.
- 4) Dobrovolník je povinen účastnit se supervizí v dohodnutém rozsahu a formě.
- 5) Dobrovolník je povinen se ze supervizního setkání omluvit, pokud se na něj nemůže dostavit. Dle potřeb je poté možno sjednat náhradní termín schůzky.
- 6) Dobrovolník se zavazuje zachovávat úplnou **mlčenlivost** o všech skutečnostech týkající se přijímací i vysílající organizace, klientů a ostatních dobrovolníků a to i po ukončení dobrovolnické služby. V případě zájmů médií bude poskytování informací odkazovat na koordinátora.
- 7) Dobrovolník se zavazuje neprodleně oznámit změnu svých kontaktních adres a telefonů.
- 8) Dobrovolník pro výkon své dobrovolnické služby obdržel od vysílající organizace tyto pomůcky:

.....
.....
..., které se zavazuje do 15 dnů od ukončení dobrovolnické služby centru vrátit.

9) Dobrovolník se zavazuje v případě předčasného ukončení dobrovolnické služby vrátit vysílající organizaci pracovní pomůcky (uvedené v bodě 9.), nejpozději do 15 dnů od ukončení dobrovolnické služby. V případě, že tak neudělá, je povinen vysílající organizaci nahradit vzniklou škodu.

10) Z důvodu zabránění možným rizikům dobrovolník doloží:

- zdravotní potvrzení o fyzické a psychické způsobilosti, ne starší jak 3 měsíce,
- výpis z evidence Rejstříku trestů, ne starší jak 3 měsíce nebo u studentů potvrzení školy o morální

způsobilosti

11) Podepsáním smlouvy dobrovolník stvrzuje, že v době sjednání smlouvy není proti němu vedeno trestní řízení.

V. Závěrečná ustanovení

Tuto smlouvu je možno vypovědět kteroukoliv ze smluvních stran i bez udání důvodů a to písemnou formou.

V dne:

.....

Občanské sdružení ADRA

.....

Dobrovolník

.....

Zákonný zástupce

Etický kodex dobrovolníka

Účelem etického kodexu je stanovit základní práva, povinnosti a pravidla chování pro dobrovolníky, kteří vykonávají dobrovolnickou službu v Domově Odry a je pro ně závazný.

Práva dobrovolníka

- Právo dostat jasné, otevřené a úplné informace o poslání a činnosti organizace i o činnosti dobrovolníka (vč. obsahové a časové náplně).
- Právo na činnost, kterou on sám chce dělat – na základě svých znalostí, vlastností, dovedností a zkušeností. Může odmítnout vykonávat činnosti, pokud jejich výkon nebude vyhovovat jeho schopnostem.
- Jasné zadání činností pro dobrovolníka, jasné kompetence – dobrovolník ví, od koho činnosti přebírá, komu je předává a komu se zodpovídá.
- Právo na koordinátora dobrovolníků nebo jinou osobu, která je pověřena kontaktem s dobrovolníky v dané organizaci a s kterou může řešit i obtížnější situace, při výkonu dobrovolnictví s ním běžně komunikovat: požádat o informaci, radu, podporu, zpětnou vazbu ve směru ke své činnosti, dále mu předávat svou zpětnou vazbu o uživateli, kterého navštěvuje, postřehy a podněty ke službě, předávat informace o možném problému uživatele, žijícího v pobytové sociální službě, nikoli ho sám řešit atd.
- Právo na školení, zácvik, intervizi.
- Právo být poučen o rizicích spojených s výkonem dobrovolnické služby.
- Právo na příjemné prostředí v organizaci (dobrá atmosféra a přijímající pracovní tým).
- Právo na změnu uživatele, kterého navštěvuje.
- Právo na ocenění jeho činnosti ze strany vedení, pracovního týmu a lidí, žijících v sociální službě, mít jasné signály, že je dobrovolnická činnost vítána.
- Právo kdykoli bezpečně odejít, bez udání důvodu.
- Znat své kompetence (předcházet manipulaci ze strany uživatelů, nepůjčovat uživatelům peníze, svůj mobilní telefon, nekupovat jim léky, cigarety).

Povinnosti dobrovolníka

- Plnit úkoly, ke kterým se zavázal ve Smlouvě o výkonu dobrovolnické služby. Dobrovolnickou službu vykonávat osobně, podle svých schopností a při plánování docházky respektovat své limity (časové, zdravotní). Být spolehlivý.
- Dodržovat zásady slušného chování ve vztahu ke všem uživatelům, jejich příbuzným, návštěvníkům Domova i pracovníkům.
- Zachovávat úplnou mlčenlivost o všech informacích, se kterými přijde během dobrovolnické činnosti do styku, zejména osobní údaje, zdravotní stav, majetkové poměry uživatelů žijících v pobytové službě, informace z intervizí. Nepořizovat fotografie bez souhlasu uživatele v pobytové službě a bez předchozího souhlasu koordinátora dobrovolníků. Neposkytovat sdělovacím prostředkům žádné informace o dobrovolnickém programu bez předchozí dohody s koordinátorem dobrovolníků. Brát na vědomí, že mlčenlivost nezaniká ukončením účasti dobrovolníka v programu, ani zánikem dobrovolnického programu. Dále nezjišťovat a neuchovávat osobní data uživatelů žijících v pobytové službě a nepředávat jim jakékoli informace o jiných uživatelích v sociální službě nebo o pracovnících.
- Přistupovat k uživateli, za kterým dochází v duchu tolerance a snášenlivosti, nevykonávat žádnou politickou ani náboženskou agitaci, nenosit jim bez jejich souhlasu publikace s náboženskou tematikou.
- Nevykovávat dobrovolnickou službu pod vlivem alkoholu nebo jiných návykových látek, v nemoci.
- Dodržovat zásady bezpečnosti (zásady bezpečnosti a ochrany při práci a požární ochrany, respektovat zákaz kouření, každé zranění nebo úraz uživatele neprodleně hlásit pracovníkovi ve službě, zajistit první pomoc, své zranění nebo úraz nahlásit pracovníkovi ve službě a koordinátorovi dobrovolníků).
- Chránit majetek uživatele i zařízení (nahlásit každé poškození a znehodnocení majetku při výkonu dobrovolnické služby)
- Účastnit se školení, zácviku, intervizí.
- Požádat o pomoc, kterou při své činnosti potřebuje.
- Brát na zřetel, že dobrovolník nezastupuje profesionální pracovníky (zdravotnický personál, sociální pracovníky, pracovníky v sociálních službách, tzn., že např. neposkytuje profesionální poradenství, nenahlíží do jejich dokumentace, nepodává a

nepořizuje léky. Záležitosti, které má potřebu řešit, řeší s koordinátorem dobrovolníků. Neřeší případné konflikty mezi uživateli, uživateli a rodinnými příslušníky.

- Nesmí přijímat finanční částky a dary nepřiměřené hodnoty od lidí žijících v pobytové sociální službě.
- Dodržovat pravidla slušného chování a diskrétnost (klepat při vstupu do pokoje, respektovat právo na soukromí, diskrétnost a na důvěru sdělení, uživatele oslovovat „pane, paní“, popř. dle dohody s uživatelem, zachovávat lidskou důstojnost, respektovat rozhodnutí uživatele).
- Respektovat osobnost uživatelů (odlišnosti uživatelů; svéprávnost – uživatel je zodpovědný za sebe i za své jednání, rovnocenný přístup ke všem uživatelům, respektovat zdravotní a psychický stav uživatelů a jejich individualitu).
- Respektovat pracovníky organizace (respekt k jejich práci, znalostem, názorům, řídit se pokyny koordinátora, popř. jiné pověřené osoby), řídit se pravidly organizace.
- Dodržovat dohodnuté termíny návštěv, omluvit se uživateli, pokud nemůže přijít.
- Zapisovat svou docházku do Výkazu dobrovolníka.

Dobrovolník si je vědom, že porušení povinností Kodexu dobrovolníka může být důvodem k ukončení dobrovolnické služby ze strany organizace. V případě úmyslného porušení povinnosti a vzniku majetkové nebo jiné škody je dobrovolník za ni odpovědný v plném rozsahu.

Dobrovolník je s tímto Etickým kodexem seznámen a je plně odpovědný za dodržování všech stanovených pravidel.

JIKA – Olomoucké dobrovolnické centrum, o.s.

Rooseveltova 84, 779 00 Olomouc
e-mail: jika.dobrovol@seznam.cz
mobil: 773 998 585
www.jikadobrovol.cz

DOTAZNÍK DOBROVOLNÍKA

Co byste měli vědět, než začnete vyplňovat:

- Dotazník nám má umožnit co nejlépe se orientovat ve vašich představách o práci dobrovolníka a o činnosti, kterou hledáte.
- Dotazník bude součástí databáze dobrovolníků našeho regionu a všechny osobní informace, které uvedete, budou použity jen pro vnitřní potřebu našeho dobrovolnického centra a bude s nimi nakládáno dle zákona č. 101/2000 Sb.
- V případě, že dojde ke změnám údajů a zejména kontaktů, které jste uvedli, prosíme, informujte nás o této skutečnosti.
- Pracovník centra na základě možností a vašich představ zprostředkuje kontakt s přijímací organizací, ale konečný výběr organizace záleží na rozhodnutí dobrovolníka.
- Pro jednu otázku můžete vybrat i více odpovědí.
- Po vyplnění dotazníku soubor uložte a ten nám pošlete na e-mail jika.dobrovol@seznam.cz

I. OSOBNÍ ÚDAJE

a) **Jméno a příjmení:**

Titul:

Kontaktní adresa:

Město:

PSČ:

Kontaktní telefon:

Kontaktní e-mail:

b) **Věk:**

méně než 18 let

18 – 27 let

28 – 35 let

36 – 50 let

51 – 65 let

66 – 70 let

71 – 75 let

76 – 80 let

81 a více let

c) **Vaše vzdělání (nejvyšší dosažené):**

základní

vyučen(a)

střední všeobecné vzdělání

střední odborné vzdělání

vyšší odborné vzdělání

vysokoškolské vzdělání

d) **Vaše profese (v současné době):**

jsem zaměstnán(a)

student učiliště

student střední školy

student vysoké školy/VOŠ

nezaměstnaný

důchodce

v domácnosti

jiné:

II. VÝBĚR

Údaje v této části jsou důležité z hlediska výběru vhodné organizace

A) Preference oblasti činnosti:

Komu chci pomáhat:

děti (do 15 let)
mládež
dospělí
senioři

Chtěl(a) bych pomáhat:

individuálně (kontakt s jedním klientem)
ve skupině (s více dobrovolníky/klienty)

V jaké oblasti chci pomáhat:

mentálně či kombinovaně postižení
fyzicky postižení
v nemocnicích
lidé se závislostmi
bezdomovci
nezaměstnaní
ochrana lidských práv
oběti trestných činů
administrativa a organizace
vzdělávání
ekologie
kultura
překlady
PC, internetové stránky
manuální práce
jiné:

B) Preference podle typu organizace:

Chtěla bych pomáhat:

v menší organizaci (kde budu znát většinu personálu i klientů osobně)
větší organizaci, která má pevnou strukturu (domovy důchodců, nemocnice apod.)

C) Preference místa výkonu činnosti

Jsem připraven(a) pomáhat:

přímo v organizaci
dle potřeb klienta (v domácnosti, dle domluvy)
u sebe doma (samostatná práce)
podle potřeb organizace (terénní pochůzky apod.)

Lokalita:

Olomouc (případně uveďte městskou část):
Jiné místo v regionu:

STATISTIKA

Vyplněním této části přispějete ke zmapování důležitých informací o dobrovolnících v ČR.

Pracoval(a) jste již někdy jako dobrovolník

ANO

NE

Jak jste se o nás dozvěděl(a):

Z médií:

Pokud ANO, jaká byla náplň pomoci:

kultura

ekologie

sociálně – zdravotní oblast

sousedská výpomoc

jiné:

tisk

rádio

televize

internet

odborná literatura

propagační letáky

Proč chcete pracovat jako dobrovolník?

chci mít co na práci

chci se setkávat s lidmi

chci dosáhnout vlastního uspokojení z činnosti

chci rozvinout své dovednosti

chci dokázat pomoci potřebným lidem

chci splatit svůj dluh vděčnosti vůči lidem

jiný důvod:

Na základě osobních kontaktů:

od přátel

na školení

prostřednictvím školy

prostřednictvím akcí

od jiné neziskové organizace

Další poznámky:

Datum:

Úvodní informace

- Věk
- Pohlaví
- Zaměstnání
- Délka dobrovolnické činnosti v JIKA

Výzkumná oblast 1 Co vedlo potenciální dobrovolníky k dobrovolnictví a jak probíhal prvotní kontakt s organizací?

1. Jak chápete pojem dobrovolnictví?
2. Jakým způsobem jste navázala kontakt s organizací JIKA?
 - a. Vyhledala jste si organizaci sama? Pokud ano, jak a proč?
 - b. Oslovila Vás sama organizace? Pokud ano, jak se o Vás dozvěděla?
3. Jak probíhala první návštěva v organizaci JIKA a následné přijímání do organizace? (psychotesty, smlouvy, role koordinátora dobrovolníků, aj.)
4. S jakými přijímajícími organizacemi spolupracujete?

Výzkumná oblast 2 Co motivovalo dobrovolníky k dobrovolnické činnosti a z jakého důvodu si vybrali klientelu osob s mentálním postižením?

5. Co Vás motivovalo k tomu stát se dobrovolníkem?
6. Co Vás motivovalo k tomu stát se dobrovolníkem právě u dospělých osob s mentálním postižením?
7. Měl/a jste dřívější zkušenost při práci s osobami s mentálním postižením? Pokud ano, kde? Pokud ne, pracovala jste s jinou klientelou?

Výzkumná oblast 3 Jaké je organizační vymezení dobrovolnictví v JIKA a jak dobrovolnictví probíhá?

8. Jak často vykonáváte dobrovolnickou činnost? (kolikrát za týden, víkendy)
9. S kolika klienty pracujete a jak často se vaše klientela střídá či obměňuje?

10. Jaký je Váš harmonogram dobrovolnické činnosti, tedy jakým oblastem v rámci dobrovolnické činnosti se s klienty věnujete a jak samotná dobrovolnická činnost probíhá? (Můžete si vybrat jednoho klienta a popsat práci s ním).
11. Máte organizací předem stanovené základní úkoly/hlavní činnosti dobrovolnictví? Pokud ano, kde jsou stanoveny a co obsahují?
12. Jste za svou dobrovolnickou činnost oceňován/a? Pokud ano, jak?
13. Pracujete s docházkovým listem dobrovolníků?

Výzkumná oblast 4 S jakými překážkami nebo limity se během dobrovolnické činnosti dobrovolníci setkávají?

14. Spatřujete nějaké překážky či limity v rámci dobrovolnictví? Pokud ano, v čem?
15. Spatřujete nějaké překážky či limity v rámci dobrovolnictví ze strany organizace? Pokud ano, v čem?
16. V případě, že se objevila nějaká překážka, jakým způsobem se k ní postavili pracovníci organizace?
17. Byla Vám někdy nabídnuta podpora a pomoc prostřednictvím supervize? Pokud ano, jak probíhala? Spatřujete v ní přínos?

Výzkumná oblast 5 Jaký vliv má dobrovolnictví na život dobrovolníků a co dobrovolníci vnímají jako přínosy jejich dobrovolnické činnosti?

18. Myslíte si, že má vaše dobrovolnická činnost
 - a. význam pro organizaci, kde působíte? Pokud ano, jaký?
 - b. význam pro uživatele, se kterými pracujete? Pokud ano, jaký?
 - c. význam pro veřejnost? Pokud ano, jaký?
19. Jaký význam má dobrovolnictví pro Vás osobně, co Vám přináší?
20. Jaká je Vaše představa o ideálním dobrovolníkovi? Jaké by měl mít vlastnosti?
21. Jaké jsou Vaše vize do budoucna v souvislosti s dobrovolnictvím, případně jaká je Vaše představa dalšího působení v roli dobrovolníka?

Chcete se zmínit ještě o něčem dalším, co považujete za podstatné a co v rozhovoru nebylo řečeno?

Úvodní informace

- Věk - 22
- Pohlaví – žena
- Zaměstnání – student, obor Filmová studia a Italská filologie
- Délka dobrovolnické činnosti v JIKA – 6 měsíců

Výzkumná oblast 1 Co vedlo potenciální dobrovolníky k dobrovolnictví a jak probíhal prvotní kontakt s organizací?

1. Jak chápete pojem dobrovolnictví?

Pojem dobrovolnictví je hrozně těžké definovat. Je to vlastně pomáhání těm, kteří to potřebují, kteří vlastně potřebují ostatní lidi na něco, co sami nezvládnou.

2. Jakým způsobem jste navázala kontakt s organizací JIKA?

- a. Vyhledala jste si organizaci sama? Pokud ano, jak a proč?
- b. Oslovila Vás sama organizace? Pokud ano, jak se o Vás dozvěděla?

Já JIKU předtím vůbec neznala, ale tím, že jsem se chtěla hlásit na obor Psychologie, tak jsem chtěla mít nějakou praxi. Bavila jsem se o tom s kamarádkou, která má mámu, co je ředitelka v Litovli, je to paní Zmatlíková (jméno bylo změněno), asi ji budete znát, a tak ta mi vlastně doporučila JIKU. Na internetu jsem si našla adresu a emailem jsem se spojila s vedením organizace. Pak jsem tam osobně přišla a mluvila s panem Langem, ten mi vlastně pověděl o té organizaci, jak to tam funguje a postavil přede mě spoustu možností a já si vlastně náhodou a namátkou vybrala DC Topolany, což je denní stacionář kousek od Olomouce. Byla jsem tam první den na zkoušku a pak tam vlastně zůstala, protože se mi tam fakt líbilo.

3. Jak probíhala první návštěva v organizaci JIKA a následné přijímání do organizace? (psychotesty, smlouvy, role koordinátora dobrovolníků, aj.)

Nejdřív jsem mluvila s panem Langem a ten mi vlastně řekl, jaké mám možnosti dobrovolnictví a taky v jakých zařízeních. Psychotesty jsem nedělala, to vůbec. A smlouvu mám vlastně i v tom

denním stacionáři. V DC90 jsem mluvila s ředitelkou a bylo to vcelku rychle, měli z toho radost. Ten koordinátor dobrovolníků se nějak neřešil.

4. S jakými přijímajícími organizacemi spolupracujete?

Jenom s tím DC90, ale teď to mám na chvíli přerušené, protože v současné době dobrovolníka úplně nepotřebují.

Výzkumná oblast 2 Co motivovalo dobrovolníky k dobrovolnické činnosti a z jakého důvodu si vybrali klientelu osob s mentálním postižením?

5. Co Vás motivovalo k tomu stát se dobrovolníkem?

Dobrovolníkem jsem se chtěla stát proto, že jsem se původně hlásila na obor Psychologie a chtěla jsem mít zkušenosti s prací s lidmi, to bylo to hlavní. Chtěla jsem taky zkusit něco, co jsem nikdy nedělala. Ten pocit, když pomáhám, je prostě jedinečný. Chtěla jsem se tomu věnovat, pracovat s lidmi a v té oblasti se prostě pohybovat.

6. Co Vás motivovalo k tomu stát se dobrovolníkem právě u dospělých osob s mentálním postižením?

Ona to byla vlastně náhoda. Vybrala jsem si DC90, protože zrovna tam sháněli dobrovolníka, a tak jsem to prostě zkusila, docházela jsem tam jednou týdně a bavilo mě to, oslovilo mě to, tak jsem tam zůstala. Jako neřekla jsem panu Langovi, že chci jakoby výhradně osoby s mentálním postižením, on to navrhl a já si řekla, že to zkusím a vyšlo to. Děti bych nechtěla, tedy jako práci s dětmi s postižením, to by bylo ještě těžší.

7. Měl/a jste dřívější zkušenost při práci s osobami s mentálním postižením? Pokud ano, kde? Pokud ne, pracovala jste s jinou klientelou?

Ne, to ne. Nebo jako vlastně jo, dřív ano, holčičku na základní škole, ta měla mentální postižení. Byla to spolužačka, ale jinak v okolí vůbec, až vlastně v těch Topolanech (DC90). Jinak jsem nikdy s žádnou jinou klientelou nepracovala, až tady na vysoké škole.

Výzkumná oblast 3 Jaké je organizační vymezení dobrovolnictví v JIKA a jak dobrovolnictví probíhá?

8. Jak často vykonáváte dobrovolnickou činnost? (kolikrát za týden, víkendy)

Zpravidla jednou týdně, teď mám teda pauzu, protože v současné době nepotřebuji. Když jsem začínala, měla jsem docela málo času, protože jsem se učila na přijímačky na tu psychologii. Časově to vycházelo tak, že jsem školu neměla a dojížděla jsem od 9 do 14 hodin, pak už klienti jezdili stejně autobusem domů. No a pak když jsem nastoupila do školy, tak to tak zůstalo, takže jednou týdně. Někdy je to ale i nárazově, když mají divadlo nebo hrají bowling a jsem pozvaná, tak se jdu taky podívat, takže je to vlastně někdy i víckrát týdně, ale zpravidla jednou. A víkendy nemívám, jen když je nějaká akce.

9. S kolika klienty pracujete a jak často se vaše klientela střídá či obměňuje?

Jako já vlastně pracuji se všema, co zrovna chtějí, povídám si s nimi, hrají pexeso a tak. Když jdou na oběd a někdo tam zůstane, tak tam jsem s ním a třeba si povídáme nebo malujeme. Většinou je to větší skupina lidí, ale když někdo přijde, tak jsem s ním. Jako snažím se to střídát, aby to někomu třeba nebylo líto. V ten den jsem tam jako dobrovolník většinou sama, takže oni mají zájem o to být tam se mnou, což mě těší. Když jsou ve školách praxe, tak tam jsou i praktikanti, tak jsme tam třeba ve dvou na víc klientů. A moc se to neobměňuje a nestřídá, snažím se pracovat se všemi. Střídá se to v závislosti na tom, jak se střídá klientela DC90, což moc časté není.

10. Jaký je Váš harmonogram dobrovolnické činnosti, tedy jakým oblastem v rámci dobrovolnické činnosti se s klienty věnujete a jak samotná dobrovolnická činnost probíhá? (Můžete si vybrat jednoho klienta a popsat práci s ním).

Oni prostě často nemají nikoho, kdo by si s nimi povídal. Jako nikdo nám neříká, jak a co s nimi máme dělat, že třeba teď povídat, teď malovat. Ono se to hodně odvíjí od toho, jaký mají právě harmonogram dne v DC90 – jestli budou vařit nebo cvičit a tak. Žádný harmonogram nemáme,

oni si stejně nejradši povídají, mají toho spoustu, co říct. Třeba vezmeme nějakou odbornou knížku a povídáme si o zajímavých tématech. Jsem taková jejich kamarádka, vyslechnu si, co mají na srdci, na nic jiného většinou nemají ani čas ani chuť. Těch oblastí je prostě hodně.

**11. Máte organizací předem stanovené základní úkoly/hlavní činnosti dobrovolnictví?
Pokud ano, kde jsou stanoveny a co obsahují?**

Jako řečeno nijak nebylo nic. Tím, že prostě docházím dobrovolně, tak nestanovili, co mám dělat. Je to opravdu o tom, co já mám chuť s nimi dělat, vždycky se ale musím podřídít tomu jejich harmonogramu, do toho jako nemůžu zasahovat. Ono jde asi hodně o to, že se těm klientům někdo věnuje trochu jinak než ti pracovníci. Žádný dokument o hlavních činnostech nemáme.

12. Jste za svou dobrovolnickou činnost oceňován/a? Pokud ano, jak?

Jako finančně vůbec, to by asi ztrácelo smysl. Spíš třeba lístky do kina nebo do divadla, to jo. A taky nám proplácejí cestovné, ale jak jsem student a máme to skoro zadarmo, tak to vůbec neřeším. Vždyť je to jedno. Nic jiného mě nenapadá.

13. Pracujete s docházkovým listem dobrovolníků?

Ne, nepracuji. Jako možná bych měla, asi ho máme, ale nepracuji s ním.

Výzkumná oblast 4 S jakými překážkami nebo limity se během dobrovolnické činnosti dobrovolníci setkávají?

14. Spatřujete nějaké překážky či limity v rámci dobrovolnictví? Pokud ano, v čem?

Obecně nevím, jestli to dokážu takhle říct. Z mé zkušenosti, jako v DC90, je to hodně o tom, že se hodně ti klienti upnou na dobrovolníky. Jeden se hodně upnul na mě. Když jsem byla nemocná, tak mi pak po návratu další pracovníci říkali, že se na mě pořád ptal, mluvil o mě, ptal se, kdy už konečně přijdu. Hodně mi psal i emaily. Bylo mi ho líto, on z toho byl úplně smutný. Je to těžký, když si na vás zvyknou, jakože zvyknou, že dojíždíte pravidelně a pak to ukončím, tak se s tím špatně smiřují. To mě mrzí, ale úplně překážka to asi není. Spíš taková nevýhoda.

15. Spatřujete nějaké překážky či limity v rámci dobrovolnictví ze strany organizace? Pokud ano, v čem?

Že by něco DC90 nebo JIKA dělala špatně, tak to ne. Je to ale pro ně i pro nás hodně psychicky náročné, jako obecně pracovat s lidmi je po čase dost vyčerpávající, člověk si to prostě musí dávat od sebe, nebrat si to úplně k tělu. Možná mít k těm klientům nějaký odstup, jestli mi rozumíte, ale jako ne úplně, neztratit se sama v té činnosti.

16. V případě, že se objevila nějaká překážka, jakým způsobem se k ní postavili pracovníci organizace?

Pro mě to nebyl velký problém, nebo jsem to alespoň takhle nebrala. Emaily jsem sice dostávala často, odepisovala jsem mu. Svůj kontakt jsem tomu klientovi dala dobrovolně, aby mi napsal, jak se má. Mě to opravdu zajímalo, vůbec mě to neobtěžuje, ba naopak, je to příjemné. Bylo mi líto, že je smutný z toho, když odjíždím a že bude smutný, když se nevidíme, tak si občas píšeme. Osobně mě to ale neobtěžuje, to vůbec, takže jsem neviděla důvod to s JIKOU řešit.

17. Byla Vám někdy nabídnuta podpora a pomoc prostřednictvím supervize? Pokud ano, jak probíhala? Spatřujete v ní přínos?

Ano, konává se. A i teď se konala. Neustále nám chodili emaily, ať se zúčastníme, ale já měla zkoušky a nemohla jsem, takže nevím. Ale určitě to má smysl, to jo.

Výzkumná oblast 5 - Jaký vliv má dobrovolnictví na život dobrovolníků a co dobrovolníci vnímají jako přínosy jejich dobrovolnické činnosti?

18. Myslíte si, že má vaše dobrovolnická činnost

a. význam pro organizaci, kde působíte? Pokud ano, jaký?

Určitě jo, prostě že tam dochází někdo, kdo to nemá jako povinnost. Kdo nemá nařízeno, co s nimi má dělat a dělá to jen proto, že to dělat chce. Vždycky když děláme něco, jen tak s láskou, tak to jde na té práci prostě znát. I ti klienti to vycítí, oni ví, kdo o ně má zájem a kdo to dělá jenom proto, že je to jejich práce a že musí. Zní to asi blbě, ale je to tak. A taky to má význam, že nemusí mít tolik zaměstnanců.

b. význam pro uživatele, se kterými pracujete? Pokud ano, jaký?

No a pro ty uživatele je to to samé, o tom jsem už mluvila.

c. význam pro veřejnost? Pokud ano, jaký?

Asi inspirace. Potom se třeba taky budou chtít dobrovolnictví věnovat, nebo o tom vědět víc.

19. Jaký význam má dobrovolnictví pro Vás osobně, co Vám přináší?

Fakt ten pocit, že jsem užitečná, že mě ti lidi mají rádi a že jim trošku pomáhám. Víte, to je strašně dobrý pocit, když vidíte, jak si s vámi rádi povídají, mají vás jako takovou kamarádku, které se můžou svěřit a na kterou se každý týden těší.

20. Jaká je Vaše představa o ideálním dobrovolníkovi? Jaké by měl mít vlastnosti?

Určitě by měl být empatický, trpělivý a zodpovědný. A možná bych řekla i silný, aby to jako všechno zvládal, ono to není lehký. Jo a taky nadšení a touhu pomáhat lidem.

21. Jaké jsou Vaše vize do budoucna v souvislosti s dobrovolnictvím, případně jaká je Vaše představa dalšího působení v roli dobrovolníka?

Mě to takhle jako zatím vyhovuje, protože studuji a chci se tomu pořád věnovat. A i do budoucna by mi to vyhovovalo, buď něco takového jako dobrovolnictví, nebo se tomu věnovat úplně na sto procent, když nevyšla ta psychologie. Ale určitě se chci i v budoucnu věnovat lidem a pracovat s nimi a pomáhat jim. Vizi vyloženě nemám, každopádně to bude vždycky součástí mého života a doufám, že i do budoucna.

Chcete se zmínit ještě o něčem dalším, co považujete za podstatné a co v rozhovoru nebylo řečeno?

Asi ne, všechno už jsem asi zmínila, co jsem chtěla.

Anotace

Jméno a příjmení:	Bc. Jana Matoušková
Katedra nebo ústav:	Ústav speciálněpedagogických studií
Vedoucí práce:	Mgr. Lucia Pastieriková, Ph. D.
Rok obhajoby:	2020

Název práce:	Podpora dospělých jedinců s mentálním postižením formou dobrovolnictví v Olomouckém kraji
Název v angličtině:	Support for adults with intellectual disability through volunteering in the Olomouc region
Anotace práce:	<p>Diplomová práce se zabývá možnostmi podpory dospělých jedinců s mentálním postižením formou dobrovolnictví.</p> <p>Teoretická část je rozdělena do čtyř kapitol. První kapitola popisuje dobrovolnictví, jeho vymezení, kategorizaci, historii a legislativu. Kapitola pojednávající o dobrovolníkovi popisuje osobnost dobrovolníka, motivaci k dobrovolnictví i bariéry, se kterými se dobrovolníci často setkávají. Nedílnou součástí této kapitoly je také problematika organizace dobrovolníků. Kapitola zabývající se osobami s mentálním postižením vymezuje základní pojmy, klasifikuje mentální postižení dle specifických kritérií a charakterizuje osobnost jedince s mentálním postižením. Poslední kapitola teoretické části diplomové práce se zabývá možnostmi podpory dospělých jedinců s mentálním postižením formou dobrovolnictví.</p> <p>Druhá část diplomové práce, tedy část praktická, vymezuje metodologická východiska výzkumného šetření, jeho cíle, metody, oblasti, charakteristiku vybraného vzorku výzkumného šetření, pracuje s analýzou dat výzkumného</p>

	<p>šetření a v neposlední řadě také předkládá výsledky výzkumného šetření společně s diskusí výzkumného šetření. Cílem praktické části diplomové práce je popsat dobrovolnickou činnost v organizaci JIKA, a to se zaměřením na dospělé jedince s mentálním postižením.</p>
<p>Klíčová slova:</p>	<p>Dobrovolnictví, dobrovolník, mentální postižení, dospělí jedinci s mentálním postižením, dobrovolnické centrum, JIKA Olomoucké dobrovolnické centrum, z.s.</p>
<p>Anotace v angličtině:</p>	<p>This master thesis deals with the possibility of supporting adults with mental health disorders.</p> <p>The theoretical part is divided into four chapters. The first chapter defines and describes volunteering; it also deals with its categorization, history and legislation. The second chapter describes volunteer's personality, motivation for volunteering and obstacles, which volunteers often encounter. The issue of organizing volunteers is an integral part of this chapter. The third chapter focuses on people with mental health disorders; it defines essential concepts, classifies mental health disorders according to specific criteria and characterizes an individual with the disorders. The last chapter of the theoretical part deals with the possibility of supporting adults with mental health disorders.</p> <p>The practical part of the thesis defines methodological approaches of the questionnaire construction, its goals, methods, areas of research and characteristics of a selected sample. Next it analyzes dates of the questionnaire and reveals the results of the questionnaire together with its discussion. The goal of the practical part of the thesis is describe the volunteering activities in the JIKA organization while focusing on adult individuals with mental health disorders.</p>

Klíčová slova v angličtině:	Volunteering, volunteer, intellectual disabilities, adult with intellectual disability, volunteer centre, JIKA Olomouc volunteer centre
Přílohy vázané v práci:	<p>Příloha č. 1 – Smlouva o výkonu dobrovolnické služby ADRA</p> <p>Příloha č. 2 – Etický kodex dobrovolníků Domovu Odry</p> <p>Příloha č. 3 – Dotazník dobrovolníka, JIKA Olomoucké dobrovolnické centrum, z.s.</p> <p>Příloha č. 4 – Schéma rozhovoru s respondenty</p> <p>Příloha č. 5 – Doslovný přepis rozhovoru – R1</p>
Rozsah práce:	94 stran + 18 stran příloh
Jazyk práce:	Český jazyk